

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

**ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΑΝΗΚΕΙΝ ΣΤΗΝ
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΦΛΩΡΙΝΑ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2023

Περιεχόμενα

Περίληψη	5
Εισαγωγή	7
Διαφορετικότητα.....	11
Εννοιολόγηση της διαφορετικότητας	11
Πολιτισμική διαφορετικότητα	13
Διαφορετικότητα και Διαθεματικότητα	13
Η διαφορετικότητα στην Κοινωνική Ψυχολογία.....	15
Κατασκευές διαφορετικότητας	16
Προκατάληψη	18
Στερεότυπα και έμφυλες κατασκευές	20
Διαθεματικότητα.....	22
Εννοιολόγηση της διαθεματικότητας	22
Η διαθεματικότητα στην Κοινωνική Ψυχολογία.....	23
Αίσθηση του ανήκειν	27
Εννοιολόγηση του ανήκειν	27
Η αίσθηση του ανήκειν στην Κοινωνική Ψυχολογία	28
Η αίσθηση του ανήκειν στην Κριτική Κοινωνική Ψυχολογία	32
Αίσθηση του ανήκειν και διαφορετικότητα.....	34
Αίσθηση του ανήκειν στο χώρο του πανεπιστημίου	35
Αίσθηση του ανήκειν και διαθεματικότητα.....	37
Ορατότητα-Μη ορατότητα	38

Ιδιωτική και δημόσια ζωή.....	39
ΛΟΑΤΚΙ+: Ιστορικό πλαίσιο και δικαιώματα	42
ΛΟΑΤΚΙ+ και δικαιώματα	43
Ιστορικό και θεσμικό πλαίσιο	44
Μεθοδολογία.....	48
Ερευνητικά εργαλεία	48
Μέθοδος.....	49
Ερευνητικό ερώτημα.....	51
Σκοπός.....	51
Συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα	52
Αποτελέσματα.....	54
Κατασκευή των ατόμων που θεωρείται ότι ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα σε διάφορα πλαίσια	57
Πλαίσιο: Στερεοτυπικές ιδέες	58
Κατασκευή της ελευθερίας και κινητοποίησής της.....	59
Η αίσθηση του ανήκειν σε διάφορα πλαίσια	61
Αποδοχή ή μη αποδοχή/ μη ορατότητα σε διάφορα πλαίσια	63
Πλαίσιο: Σχολείο	63
Πλαίσιο: Πανεπιστήμιο.....	65
Κατασκευές με βάση την ωριμότητα ως στοιχείο της ενηλικίωσης.....	66
Πλαίσιο: Διαφημίσεις και ορατότητα	70
Πλαίσιο: ΛΟΑΤΚΙ τηλεοπτικές σειρές, πανεπιστήμιο και πραγματικότητα	72

Πλαίσιο: Αποδοχή σε queer μέρη	75
Κατασκευές με όρους προόδου, η Ελλάδα κατασκευάζεται και κινητοποιείται.....	77
Ιδιωτική και δημόσια ζωή.....	79
Πολιτικές πεποιθήσεις και τοποθετήσεις στη διαφορετικότητα: κατασκευή δεξιάς και αριστερής ιδεολογίας με όρους συντηρητισμού και προόδου	81
Συζήτηση.....	84
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	88
Παραρτήματα.....	105
Παράρτημα Ι.....	105
Οδηγός συνέντευξης.....	105
Παράρτημα ΙΙ.....	109
Έντυπο Πληροφόρησης Συμμετεχόντων	109

Περίληψη

Σημαντικές έννοιες κατά βάση κοινωνικές, όπως η διαφορετικότητα, η αποδοχή και το ανήκειν διερευνώνται αρκετά τα τελευταία χρόνια από κοινωνικούς ψυχολόγους. Παρά τις μελέτες, δεν υπάρχει σαφής εμβάθυνση στη διαφορετικότητα σε φοιτητικό πληθυσμό ελληνικό κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο. Η παρούσα μελέτη προσεγγίζει τα θέματα αυτά και συγκεκριμένα τη διαφορετικότητα, τη διαθεματικότητα και το ανήκειν σε διάφορα πλαίσια, αλλά και τα ρητορικά και ευρύτερα ιδεολογικά διλήμματα που κινητοποιούνται στον δημόσιο λόγο για την αποδοχή της διαφορετικότητας. Τα δεδομένα της έρευνας αντλήθηκαν από δημόσιο ηλεκτρονικό κάλεσμα που απευθύνθηκε σε άτομα του φοιτητικού πληθυσμού τα οποία αυτοπροσδιορίζονται «διαφορετικά», π.χ. σεξουαλικός προσανατολισμός, φύλο, κοινωνικές κατηγορίες, θρησκείες και επιθυμούσε να μιλήσει για θέματα της επικαιρότητας (π.χ. ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα στην κοινωνία, διαφημίσεις, τηλεοπτικές σειρές, πολιτικές θέσεις κλπ.).

Η μελέτη προσεγγίστηκε αντλώντας από τις παραδοχές του κοινωνικού κοστρουξιονισμού και συγκεκριμένα εφαρμόζοντας τις αρχές της ανάλυσης λόγου, καθώς με τον τρόπο αυτό θεωρήθηκε ότι θα υπάρξει καλύτερη κατανόηση της οπτικής των συμμετεχόντων και όχι απλή καταγραφή των απαντήσεων τους. Από την ανάλυση, ανέκυψαν επτά κεντρικές θεματικές, οι οποίες αφορούσαν διλήμματα για τις κατασκευές της διαφορετικότητας, της ιδιωτικότητας, της ορατότητας, της αποδοχή σε διάφορα χωρικά και μη πλαίσια καθώς και τοποθετήσεις για το πώς συμπλέκονται οι πολιτικές θέσεις των ατόμων με τα παραπάνω.

Λέξεις-Κλειδιά: διαφορετικότητα, διαθεματικότητα, ανήκειν, πανεπιστήμιο, ΛΟΑΤΚΙ+

Abstract

Important social concepts such as diversity, acceptance and belonging have been explored a lot in recent years by social psychologists. Despite these studies, there is no clear deepening of diversity in a student population in a Greek socio-cultural context. The present study approaches these issues and specifically diversity, intersectionality and belonging in different contexts, as well as the rhetorical and broader ideological dilemmas mobilized in public discourse for the acceptance of diversity. The data was drawn from a public online call to individuals in the student population who self-identified as “different”, e.g., sexual orientation, gender, social categories, religions and were willing to talk about current issues (e.g., LGBTQ+ community in society, advertisements, TV series, political positions, etc.).

The study was approached by drawing on the assumptions of social constructionism and specifically applying the principles of discourse analysis, as this was thought to provide a better understanding of the participants' perspectives rather than simply recording their responses. From the analysis, seven central themes emerged, which involved dilemmas about constructions of difference, privacy, visibility, acceptance in different spatial and non-spatial contexts, as well as positions on how individuals' political positions intertwine with the above.

Keywords: diversity, intersectionality, belonging, university, LGBTQ+

Εισαγωγή

Η διαφορετικότητα, η διαθεματικότητα και η αίσθηση του «ανήκειν» στο ελληνικό κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο έχουν αποτελέσει ζητήματα συζήτησης, αντιπαραθέσεων και διεκδικήσεων τα τελευταία χρόνια. Για τη μελέτη των παραπάνω η παρούσα εργασία εστιάζει στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ως πλαίσιο για την επιλογή των συμμετεχόντων για την έρευνα αλλά και των θεμάτων προς διερεύνηση. Θέματα των συζητήσεων είναι η σεξουαλικότητα και οι έμφυλες ταυτότητες τόσο στον χώρο του πανεπιστημίου, όσο και σε άλλα φυσικά και μη πλαίσια, όπως είναι τα ΛΟΑΤΚΙ+ κέντρα διασκεδάσεων, ο χώρος εργασίας, οι τηλεοπτικές queer¹ διαφημίσεις ή queer τηλεοπτικές σειρές. Επίσης, στα θέματα των συζητήσεων κινητοποιούνται θέσεις πολιτικών καθώς και δημόσιος λόγος ως πλαίσια συζήτησης πάνω στα παραπάνω θέματα. Στην προκειμένη περίπτωση, θεωρείται ότι η διαφορετικότητα και το «ανήκειν» συνομιλούν, καθώς διέπονται από συλλογιστικές συμπερίληψης και αποκλεισμού. Τέλος, μελετάται και η έννοια της διαθεματικότητας, ως μια έννοια προς περισσότερη διερεύνηση στην κοινωνική ψυχολογία.

Κρίνεται σημαντική η εκπόνηση της συγκεκριμένης μελέτης και έρευνας, καθώς είναι επίκαιρο το θέμα της σεξουαλικότητας, του φύλου, και της δυσφορίας αυτού, αλλά και του «coming out»². Συγκεκριμένα, επικαιρότητα αποτελούν οι πρόσφατες δηλώσεις των πολιτικών κομμάτων για την νομιμοποίηση του γάμου μεταξύ ΛΟΑΤΚΙ ατόμων (Σιούτη, 2022· Newsroom, 2023), οι αναρτήσεις από συγκεκριμένα κόμματα προς αναγνώριση των τρανς ατόμων (NewsRoom, 2022· Γραφείο Τύπου ΠΑΣΟΚ - Κίνημα Αλλαγής, 2023), αλλά και οι δηλώσεις του Στέφανου Κασσελάκη, υποψήφιου προέδρου του ΣΥΡΙΖΑ, για το

¹ Η queer θεωρία αναπτύχθηκε με την ελπίδα να παράσχει στους διαφορετικούς σεξουαλικούς προσανατολισμούς μια ενιαία σεξουαλική ιδιότητα του πολίτη (Seidman, 2001), και από αυτή την άποψη υπήρξε προοδευτική και επαναστατική στην υπέρβαση ετικετών και κατηγοριών. Ενώνοντας τις σεξουαλικές μειονότητες κάτω από έναν διεκδικούμενο τίτλο και τοποθετώντας τον εαυτό της ως μη ετεροκανονική, η «queer» έγινε μια επιτακτική πολιτική ταυτότητα (Halperin, 2003· Storr, 1999).

² Ο όρος «coming out» προέρχεται από αρκετά παλιά, καθώς αναφέρεται σε άρθρα της δεκαετίας του 1970 και εννοιολογείται ως εξής: «coming out είναι η χρονική στιγμή κατά την οποία το άτομο αναγνωρίζει την ταυτότητά του ως ομοφυλόφιλο και είναι η πρώτη μεγάλη εξερεύνηση της ομοφυλοφιλικής κοινότητας» (Dank, 1971).

σύμφωνο συμβίωσης που έχει επισυνάψει και τα σχέδια του για απόκτηση τέκνων μέσω παρένθετης μητέρας (Newsroom, 2023). Επιπλέον, είναι αξιοσημείωτο ότι προβάλλονται διαφημίσεις στην τηλεόραση τον τελευταίο χρόνο (2022-3) από γνωστές επιχειρήσεις και οργανισμούς, οι οποίες φαίνεται να προωθούν τη διαφορετικότητα και πιθανά να προκαλούν συναισθήματα ενσυναίσθησης στους τηλεθεατές (Κωδωνάς, 2022· Πρώτο Θέμα, 2022). Μέσω αυτών των διαφημίσεων, αλλά και μέσω διάφορων πλατφόρμων στο διαδίκτυο, το τελευταίο διάστημα, τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα λαμβάνουν περισσότερη προσοχή και οι εμπειρίες τους πιθανά αποκτούν βήμα έκφρασης καθημερινά, με και όλο και περισσότερα άτομα να εκδηλώνονται και να επικοινωνούν με τους γύρω τους και να αναζητούν έναν τόπο στον οποίο να ανήκουν. Επιπροσθέτως, έχουν γίνει αρκετές μελέτες για τα παραπάνω σε άλλα κοινωνικοπολιτισμικά πλαίσια, ωστόσο στην Ελλάδα η σχετική έρευνα είναι αρκετά περιορισμένη, τόσο στον κλάδο της ψυχολογίας γενικότερα, όσο και της κοινωνικής ψυχολογίας ειδικότερα. Η διαθεματικότητα συγκεκριμένα, είναι μια έννοια που χρήζει περισσότερης μελέτης στην Ελλάδα (Sakka & Athanasiades, 2023). Για όλους αυτούς τους λόγους κρίνεται αναγκαίο να μελετηθούν όλοι οι όροι και στο παρόν κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο.

Η συγκεκριμένη μελέτη υιοθετεί ποιοτική προσέγγιση. Συγκεκριμένα, αντλεί από το κοινωνικο-κονστρουξιονιστικό παράδειγμα, σύμφωνα με το οποίο οι ψυχολογικές κατηγορίες και τα κοινωνικο-ψυχολογικά «φαινόμενα» προσεγγίζονται ως κάτι που τα άτομα «κάνουν» στον λόγο, στις καθημερινές τους αλληλεπιδράσεις (Willig, 2008). Η συγκεκριμένη μελέτη δίνει έμφαση στην κατασκευή και τις συνέπειες αυτής. Ειδικότερα, ο κοινωνικός κοστρουξιονισμός εφιστά την προσοχή στο γεγονός ότι η ανθρώπινη εμπειρία, συμπεριλαμβανομένης της αντίληψης, διαμεσολαβείται ιστορικά, πολιτισμικά και γλωσσικά (Willig, 2008). Δηλαδή, αυτό που αντιλαμβανόμαστε και βιώνουμε δεν αποτελεί ποτέ άμεση αντανάκλαση των περιβαλλοντικών συνθηκών, αλλά πρέπει να κατανοηθεί ως μια

συγκεκριμένη ανάγνωση αυτών των συνθηκών. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορούμε ποτέ να γνωρίζουμε πραγματικά τίποτα - μάλλον, υποδηλώνει ότι υπάρχουν «γνώσεις» και όχι «γνώση». Η γλώσσα είναι μια σημαντική πτυχή της κοινωνικά κατασκευασμένης γνώσης, καθώς το ίδιο φαινόμενο ή γεγονός μπορεί να περιγραφεί με διαφορετικούς τρόπους, δημιουργώντας διαφορετικούς τρόπους αντίληψης και κατανόησης, χωρίς να είναι κάποιος από τους τρόπους περιγραφής απαραίτητα λανθασμένος. Η έρευνα από μια προοπτική κοινωνικής κατασκευής ασχολείται με τον εντοπισμό των διαφόρων τρόπων κατασκευής της κοινωνικής πραγματικότητας που είναι διαθέσιμοι σε έναν πολιτισμό, με τη διερεύνηση των συνθηκών χρήσης τους και με την ανίχνευση των επιπτώσεών τους στην ανθρώπινη εμπειρία και την κοινωνική πρακτική. Οι ερευνητές που αντλούν από την παραδοχή της κοινωνικής κατασκευής στην ψυχολογία, έχουν εξετάσει κριτικά ψυχολογικές κατηγορίες όπως το «συναίσθημα» (π.χ. Harré, 1986), την «προκατάληψη» (π.χ. Potter & Wetherell, 1987) και τη «ψυχοπαθολογία» (π.χ. Parker et al., 1995) για να δείξουν πώς παρέχουν έναν τρόπο κατασκευής της πραγματικότητας αντί να την αντανάκλουν απλώς (Willig, 2008).

Αντλώντας από τις αρχές της λογοψυχολογίας (Potter & Wetherell, 1987· Edwards & Potter, 1992), η μελέτη χρησιμοποιεί εργαλεία της ανάλυσης λόγου ώστε να αναλύσει αυτές τις κατασκευές και να συζητήσει τις συνέπειές τους. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με χρήση ατομικών συνεντεύξεων, με άτομα τα οποία είχαν ως κοινά χαρακτηριστικά την φοίτηση τους σε πανεπιστήμια της Ελλάδας και τον αυτοπροσδιορισμό τους ως ΛΟΑΤΚΙ και με θέματα συζήτησης που αφορούσαν την αίσθηση του «ανήκειν» σε διάφορα πλαίσια, την ελευθερία, την αποδοχή, και τη σχέση των πολιτικών πεποιθήσεων με τα παραπάνω.

Κατά συνέπεια, η παρούσα πτυχιακή εργασία εστίασε θεωρητικά στις έννοιες της διαφορετικότητας, της διαθεματικότητας και του ανήκειν δίνοντας έμφαση στους τρόπους με τους οποίους έχουν μελετηθεί στην κοινωνική ψυχολογία, αρχικά και τη λογοψυχολογία, συγκεκριμένα. Το Κεφάλαιο 1 εστιάζει στη διαφορετικότητα, τόσο σε γενικότερο πλαίσιο,

όσο και σε ειδικότερο, μελετώντας προσεγγίσεις στην κοινωνική ψυχολογία και τη λογοψυχολογία. Επιπλέον, παρουσιάζεται μια ιστορική αναδρομή στα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ καθώς και στο θεσμικό πλαίσιο έως σήμερα (2023). Στο Κεφάλαιο 2 συζητιέται η έννοια της διαθεματικότητας, οι αφετηρίες της και η σύγχρονη κριτική στην ψυχολογία. Στο Κεφάλαιο 3 συζητιέται η έννοια του «ανήκειν» γενικά και με έμφαση το πανεπιστήμιο και με αναφορές επίσης στη λογοψυχολογία. Το Κεφάλαιο 4 αφορά την Μεθοδολογία και τον τρόπο διεξαγωγής της έρευνας, συμπεριλαμβάνοντας τα ερευνητικά ερωτήματα, τον σκοπό και τους/τις συμμετέχοντες/ουσες της έρευνας. Το Κεφάλαιο 5 παρουσιάζει τα αποτελέσματα της έρευνας εστιάζοντας στις κεντρικές θεματικές που ανέκυψαν. Τέλος, συζητιούνται τα παραπάνω αναστοχαστικά και ως προς τη συμβολή τους στο πεδίο.

Διαφορετικότητα

Εννοιολόγηση της διαφορετικότητας

Η διαφορετικότητα έχει μελετηθεί με ποικίλους τρόπους και διεπιστημονικά, από ανθρωπολόγους, κοινωνιολόγους και πιο πρόσφατα, η κοινωνική ψυχολογία εμβάθυνε περισσότερο στο θέμα της διαφορετικότητας. Συγκεκριμένα, μια πρώτη προσέγγιση της διαφορετικότητας προήλθε από ανθρωπολόγους, καθώς οι ίδιοι έρχονταν συχνά σε επαφή με αυτή την έννοια σε έρευνες και μελέτες. Αυτή η προσέγγιση προκύπτει από την αύξηση των ειδών κοινωνικής διαφοροποίησης που παρατηρούν και αναλύουν. Υπάρχουν κάποια χαρακτηριστικά, όπως το εισόδημα, η εθνικότητα, το επάγγελμα, η εκπαίδευση που είναι δυνατό να προστεθούν στην ηλικία, το φύλο και τη συγγένεια ως βασικές κοινωνικές διακρίσεις σε μια παραδοσιακή κοινότητα (Ross et al., 1975).

Στην κοινωνική και πολιτική ψυχολογία, σύμφωνα με τον Iatridis στο άρθρο του σχετικά με τον λόγο στη διαφορετικότητα (2018), αναφέρει ότι η τελευταία αφορά την κοινωνική ετερογένεια κατά μήκος διαφόρων διαστάσεων, όπως η εθνικότητα, ο πολιτισμός, η θρησκεία και η ηλικία (Ramos et al., 2016). Ωστόσο, οι ιδέες για τη διαφορετικότητα που κυκλοφορούν στην κοινωνία περικλείουν κάποια αναπαράσταση της ομοιογένειας. Οι κοινωνιολόγοι Boli και Elliott (2008) βλέπουν μια «ισχυρή ιδέα της ομοιότητας μέσω της διαφορετικότητας» και μιλούν για την αποδοχή της τελευταίας (Boli & Elliott, 2008, pp. 549).

Σε αυτή την περιγραφή της διαφορετικότητας που δίνουν, οι πολιτισμικές και συλλογικές ταυτότητες χρησιμεύουν ως πολύτιμοι πόροι για τη δημιουργία μοναδικών ταυτοτήτων και την έκφραση της ατομικότητας (Bauman, 1998· Giddens, 1991). Πράγματι, οι τηλεοπτικές εκπομπές, η μόδα και η διαφήμιση ενθαρρύνουν σήμερα τα άτομα να διαμορφώσουν και να εκφράσουν τις ατομικές τους προτιμήσεις όσον αφορά τις πολιτισμικές, σεξουαλικές και άλλες ταυτότητές τους. Για παράδειγμα, το Facebook και

άλλα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προωθούν ένθερμα την έκφραση ατομικών προτιμήσεων και την επιλογή κατηγορικών μελών στο όνομα της διαφορετικότητας (Iatridis, 2018).

Η λέξη «διαφορετικότητα» περιγράφεται με ενδιαφέρον τρόπο και από τον Ιατρίδη (2018), ο οποίος αναφέρει ότι στην Ελλάδα, υποδηλώνει τον σεβασμό της ατομικότητας των ανθρώπων που ανήκουν σε διάφορες ομάδες λόγω εθνικότητας, σεξουαλικού προσανατολισμού, φύλου ή φυσικών ικανοτήτων. Η εμφάνιση και η διάδοση αυτών των ιδεών έχει συνδεθεί με τις διαδικασίες εξατομίκευσης και τις ιστορικές αλλαγές στην κοινωνία και τον πολιτισμό, οι οποίες αποτελούν συχνά το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης. Στο συγκεκριμένο άρθρο ονομάζει αυτές τις ιδέες «ιδεολογία της ατομικής διαφορετικότητας», η οποία μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει δύο συνιστώσες. Πρώτον, δίνει έμφαση στις περισσότερες πτυχές των ατόμων (όπως οι ατομικές στάσεις, τα συναισθήματα, οι προτιμήσεις, οι επιλογές, η συμπεριφορά), και δεύτερον, στη διαφορά και την ομοιότητα ταυτόχρονα (είμαστε όλοι διαφορετικοί, αλλά όλες οι διαφορές μετράνε το ίδιο). Τα άτομα αυτά καθαυτά παρουσιάζονται ως πολύτιμες οντότητες, με την έννοια ότι όλοι οι άνθρωποι είναι «καλοί σε κάτι» και, επομένως, δεν πρέπει να προσπαθούν να επιτύχουν ή να ξεχωρίσουν με την προσαρμογή τους στα πρότυπα των άλλων. Σε αυτόν τον συλλογισμό, τα άτομα θα πρέπει απλώς να αναδεικνύουν τον μοναδικό τους εαυτό με τον δικό τους αυθεντικό τρόπο (Iatridis, 2018).

Η μόνη ρητή προϋπόθεση για να αναγνωριστεί μια διαφορά ως πολύτιμη, είναι ότι η διαφορά αυτή πρέπει να είναι «αληθινή, γνήσια και αυθεντική» (Boli & Elliott, 2008, pp. 548). Αυτές οι σχετικιστικές παραδοχές διαποτίζουν τους λόγους που παράγονται και κυκλοφορούν σε ένα ευρύ πολιτικό φάσμα, στο οποίο η ιδεολογία της ατομικής διαφορετικότητας επιβεβαιώνεται κατά των διακρίσεων και αντιρατσιστική. Ενημερώνουν τον θεσμικό λόγο και την πρακτική σε σημαντικούς τομείς, όπως η εκπαίδευση, και

επηρεάζουν τις πεποιθήσεις των καθημερινών συζητήσεων σχετικά με τις διακρίσεις έναντι των μη διακρίσεων (Iatridis, 2018).

Πολιτισμική διαφορετικότητα

Σε ό,τι αφορά τους/τις φοιτητές/τριες και τη διαφορετικότητα σε αυτό το πλαίσιο, οι Gurin et al. (2002, όπ. αναφ. στο Denson & Bowman, 2013) παρείχαν το κυρίαρχο θεωρητικό πλαίσιο στην ψυχολογία για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι φοιτητές/τριες επωφελούνται εκπαιδευτικά από τη φοίτηση σε πανεπιστήμια με φυλετική ή πολιτισμική διαφορετικότητα. Υποστηρίζουν ότι τα ποικιλόμορφα πανεπιστήμια παρέχουν στους/στις φοιτητές/τριες μεγαλύτερες ευκαιρίες να εκτεθούν σε απόψεις και καταστάσεις διαφορετικές από το δικό τους οικείο περιβάλλον. Αντλούν επίσης από την ανάλυση του Erikson (1946, 1956, όπ. αναφ. στο Denson & Bowman, 2013) την έννοια του «ψυχοκοινωνικού μορατόριουμ», για να υποστηρίξουν ότι η διαφορετικότητα είναι ακόμη πιο κατάλληλη εκπαιδευτικά για τους/τις προπτυχιακούς/ες φοιτητές/τριες. Οι συγκεκριμένοι βρίσκονται σε ένα αναπτυξιακό στάδιο της ζωής τους, όπου είναι πιο ελεύθεροι να εξερευνήσουν νέες ιδέες, κοινωνικούς ρόλους και σχέσεις. Ο συνδυασμός αυτής της αναπτυξιακής περιόδου με ένα πολιτισμικά ποικιλόμορφο περιβάλλον, που εκθέτει τους/τις φοιτητές/τριες σε περιβάλλοντα που διαφέρουν από εκείνο στο οποίο μεγάλωσαν, αυξάνει τις δυνατότητες για μεγαλύτερη μάθηση και αναπτυξιακή αλλαγή. Έτσι, οι αυξημένες ευκαιρίες συχνότερης αλληλεπίδρασης με άτομα διαφορετικής κουλτούρας μπορούν να προσθέσουν αξία στην ανάπτυξη των φοιτητών (Denson & Bowman, 2013).

Διαφορετικότητα και Διαθεματικότητα

Η ανάγκη για διαθεματικές αντιλήψεις και αναλύσεις των ΛΟΑΤΚΙ+ ζητημάτων, στη θεωρία και την πράξη (π.χ. διεκδίκηση των ΛΟΑΤΚΙ+ κινήσεων), έχει προταθεί από ακτιβιστές και μελετητές. Η εστίαση στη φιλελεύθερη ομοφοβία (Kitzinger, 1987, όπ. αναφ. στο Michos et al., 2021) και η στροφή προς την ομοκανονικότητα (homonormativity), φαίνεται να

ενσωματώνονται στα κυρίαρχα φιλελεύθερα σκηνικά, διαιωνίζοντας τα καθιερωμένα ετεροκανονικά καθεστώτα και τις αντιλήψεις για την ιδιότητα του πολίτη. Η κριτική στρέφεται συνεπώς κατά της μονοδιάστατης εστίασης σε σταθερές έμφυλες και σεξουαλικές ταυτότητες, και της «απόλυτης» επιδίωξης της θεσμικής ένταξης των ΛΟΑΤΚΙ+, παραβλέποντας καταπιεστικές δομές όπως η φυλή και η τάξη (Duggan, 2003, όπ. αναφ. στο Michos et. al., 2021). Η διαθεματική θεωρία (Collins, 2000· Crenshaw, 1991, όπ. αναφ. στο Michos et. al., 2021) υποστηρίζει ότι η συνεκτίμηση ενός μόνο συστήματος καταπίεσης (π.χ. σεξουαλικότητα), και η αγνόηση της επικάλυψής του με άλλα συστήματα, δημιουργεί μεροληπτικές απόψεις για τις περιθωριοποιημένες ομάδες και εξυπηρετεί τα συμφέροντα των προνομιούχων (Michos et al., 2021).

Οι αναπαραστάσεις της κοινής λογικής σχετικά με όσα συνιστούν νόμιμη διεκδίκηση εκ μέρους της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο τα δικαιώματα μπορούν να κατοχυρωθούν ή να απορριφθούν, και η σεξουαλική ιδιότητα του πολίτη μπορεί να ενεργοποιηθεί ή να περιοριστεί στην πράξη σε καθημερινές συνθήκες. Τέτοιες έρευνες συμβάλλουν επίσης στην κριτική έρευνα της κοινωνικής ψυχολογίας σχετικά με την ιδιότητα του πολίτη γενικότερα, και τη σεξουαλική ιδιότητα του πολίτη ειδικότερα. Οι κριτικοί κοινωνικοί ψυχολόγοι έχουν πρόσφατα υποστηρίξει ότι η κοινωνική ψυχολογία, λόγω του ενδιαφέροντός της για την ταυτότητα, τα όρια των κατηγοριών και τις σχέσεις μεταξύ των ομάδων, έχει αναπτύξει εννοιολογικά εργαλεία που συμβάλλουν στη μελέτη της ιδιότητας του πολίτη (Andreouli, 2019· Condor, 2011· Xenitidou & Sapountzis, 2018· Figgou, 2016, όπ. αναφ. στο Michos et. al., 2021).

Οι συγκεκριμένοι συγγραφείς έχουν δώσει βαρύτητα στην «από κάτω προς τα πάνω» προοπτική της ιδιότητας του πολίτη, διερευνώντας τους τρόπους με τους οποίους οι επιχειρηματολογικές πρακτικές, που τοποθετούνται σε τοπικά πλαίσια λόγου, στηρίζουν ή αμφισβητούν ευρύτερους ιδεολογικούς και πολιτισμικούς πόρους. Η έρευνα για τη

σεξουαλική ιδιότητα του πολίτη έχει αναδείξει τους τρόπους με τους οποίους τα ιδεολογικά διλήμματα του φιλελευθερισμού και οι ευρύτερες ιδεολογικές παραδόσεις (Billig et al., 1988), ενημερώνουν τις διεκδικήσεις και τα δικαιώματα της σεξουαλικής ιδιότητας του πολίτη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να διαμορφωθεί ένα διαφορετικό καθεστώς ιδιότητας του πολίτη και (αποκλειστικές ή περιεκτικές) δυνατότητων για την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. (Goodwin et al., 2014· Jowett & Peel, 2010, όπ. αναφ. στο Michos et. al., 2021).

Η διαφορετικότητα στην Κοινωνική Ψυχολογία

Η εμφάνιση της έννοιας «διαφορετικότητα» στις κοινωνικές επιστήμες και στον δημόσιο διάλογο άλλαξε τον τρόπο κατανόησης της διαφοράς, σύμφωνα με τους μελετητές μιας σειράς κοινωνικών επιστημών που βρίσκονται κοντά στην κοινωνική ψυχολογία (Brubaker, 2015· Cooper, 2004· Doytcheva, 2020· Edelman et al., 2001· Mayorga-Gallo, 2019). Η «στροφή στη διαφορετικότητα» (Vertovec, 2012) ήταν ευπρόσδεκτη ως διέξοδος από τον πλειοψηφικό ενστερνισμό της χρωματικά τυφλής ομοιότητας (colorblind similarity) και, ταυτόχρονα, ως μια βιώσιμη εναλλακτική λύση στην υποτιθέμενη στενόμυαλη εμμονή της πολυπολιτισμικότητας στις καλά διαμορφωμένες κατηγορικές διαφορές (Iatridis & Kadianaki, 2023).

Ωστόσο, αν και ο όρος «διαφορετικότητα» υποδηλώνει σε μεγάλο βαθμό την κοινωνική ετερογένεια και διαφοροποίηση (Plaut, 2010· Ramos et al., 2016), ο λόγος περί διαφορετικότητας έχει αντιφατικά αποσυνδεθεί από τις κοινωνικές διαφορές, ενώ εξαπλώνεται στη δημόσια σφαίρα. Συγκλίνουσες ενδείξεις δείχνουν ότι η διαφορετικότητα μπορεί να εξυμνείται ως ιδεώδες ή αυτοσκοπός, ενώ οι πραγματικές ομαδικές διαφορές αποσιωπώνται, αποποιούνται ή ελαχιστοποιούνται σε διάφορα κοινωνικά πλαίσια (Bell & Hartmann, 2007· Mayorga-Gallo, 2019· Simon-Kumar, 2014). Μαζί με αυτές τις αλλαγές στις αναπαραστάσεις της διαφορετικότητας, υποστηρίζεται ότι η διάδοση του λόγου της διαφορετικότητας είχε επίσης αντίκτυπο στις καθημερινές αναπαραστάσεις των ρατσιστικών

διακρίσεων (Doytcheva, 2020). Από μια προοπτική υπέρ της διαφορετικότητας, όπου εικάζεται ότι «όλοι έχουν μια θέση στο τραπέζι» (Mayorga-Gallo, 2019), η απόρριψη των διαφορών είναι πιθανό να κατασκευαστεί ως ρατσιστική.

Από την άλλη πλευρά, έρευνες από κριτική λογοψυχολογική οπτική σχετικά με τις καθημερινές αναπαραστάσεις του ρατσισμού μελέτησαν στον λόγο ότι το να θεωρεί κανείς δεδομένες τις κατηγορικές διαφορές και ακόμη και το να μιλά κάποιος για διαφορές, μπορεί επίσης να κατασκευαστεί ως ρατσιστικό (Figgou & Condor, 2006). Έτσι, στην καθημερινή συζήτηση για τη διαφορετικότητα, τα ζητήματα της διαφοράς είναι πιθανό να θέτουν τους/τις ομιλητές/ομιλήτριες σε δίλημμα.

Οι Billig et al. (1988) προτείνουν ότι εδώ βρίσκεται ένα «ιδεολογικό δίλημμα». Τα διλήμματα γύρω από τη διαφορά ειδικότερα πηγάζουν από ένα ερώτημα σχετικά με τα όρια των διαδικασιών κατηγοριοποίησης, τα οποία μπορεί να οδηγήσουν στην παράβλεψη των ατομικών διαφορών εντός των κατηγοριών, καθώς και στην αποτυχία να παρατηρηθούν οι ομοιότητες των ανθρώπων μεταξύ των κατηγοριών. Οι επικρατούσες παραδοχές της κοινής λογικής σχετικά με τον ανθρώπινο ορθολογισμό, που προέρχονται από τον διαφωτισμό και τη φιλελεύθερη ιδεολογική παράδοση, ερμηνεύουν και τις δύο ανεπιθύμητες συνέπειες της κατηγοριοποίησης ως ελαττωματικές γνωστικές διαδικασίες που οδηγούν σε προκαταλήψεις (Billig et al., 1998).

Κατασκευές διαφορετικότητας

Πιο αναλυτικά, οι κατασκευές της διαφορετικότητας σύμφωνα με τους Diamanti et al. (2022), με κατηγορηματικούς όρους, ήταν περισσότερο προσαρμοσμένες στην αναπαράσταση της διαφορετικότητας ως μια ανησυχητική πτυχή της ζωής που συνεπάγεται εξουσία, είτε ως ιστορικό δεδομένο είτε ως πολιτικό αποτέλεσμα (Diamanti et al., 2022). Ορισμένες κατασκευές της διαφορετικότητας, πλαισίωναν τη διαφορετικότητα ως ταξικό ζήτημα στο πλαίσιο της διομαδικής σύγκρουσης (à la class struggle). Για τους Diamanti et al.,

το συγκεκριμένο εύρημα έχει τη δυνατότητα να επεκτείνει τη βιβλιογραφία σχετικά με τις κοινωνικές διαφορές στις αναπαραστάσεις της διαφορετικότητας.

Η ετυμολογική και σημασιολογική ομοιότητα μεταξύ της ελληνικής λέξης για το diversity (διαφορετικότητα) που χρησιμοποιήθηκε στις συνεντεύξεις των Diamanti et al. (2022) και της λέξης για το diverse (διαφορά), πιθανόν να έκανε ορισμένες έννοιες πιο έντονες σε αυτό το ιδιαίτερο γλωσσικό πλαίσιο και θα μπορούσε να εξηγήσει τις πιο πολιτικά φορτισμένες αναπαραστάσεις της διαφορετικότητας σε σχέση με την ταξική πάλη.

Όπως διαπιστώθηκε σε μια μελέτη που επικεντρώθηκε στις κατασκευές της διαφορετικότητας στην ελληνική καθημερινή συζήτηση για τη διαφορετικότητα (Iatridis & Kadianaki, 2022), οι λέξεις που αντιπροσωπεύουν το diversity (διαφορετικότητα) και το diverse (διαφορά) συνδέονται με διαφορετικές σημασίες και χρησιμοποιούνται σε μια συζήτηση με διαφορετικούς τρόπους, παρά την κοινή γλωσσική τους προέλευση στην ελληνική γλώσσα. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η μεγάλη έμφαση στην ατομικότητα στην ομιλία για την ποικιλομορφία-διαφορετικότητα (αλλά όχι στην ομιλία για τη διαφορετικότητα-διαφορά) διευκολύνεται επίσης από τη γλωσσική ομοιότητα των δύο όρων στα ελληνικά (πιθανώς παρακινώντας τους ανθρώπους να σκέφτονται περισσότερο τις διαφορές) (Diamanti et al., 2022).

Ωστόσο, εκτός από την παραπάνω πολιτικά φορτισμένη έννοια της ταξικής πάλης, αυτός ο ατομικιστικός λόγος έχει φανερά αποπολιτικοποιητικές συνέπειες και επιπτώσεις (Diamanti et al., 2022). Η ατομικιστική συνιστώσα του λόγου για τη διαφορετικότητα βρίσκεται στο επίκεντρο της κριτικής βιβλιογραφίας για τη διαφορετικότητα που εξετάζεται εδώ, και όπως υποδηλώνουν πρόσφατες έρευνες, μπορεί να κινητοποιηθεί σιωπηρά από τα μέσα ενημέρωσης και τους πολιτικούς για την παραγωγή νομιμοποιητικών πολιτικών επιπτώσεων (Iatridis, 2020), καθώς και για την απομάκρυνση της προσοχής από την κοινωνική ανισότητα (Iatridis, 2018). Επομένως, δεν μπορεί να ειπωθεί ότι τα πολιτικά

αποτελέσματα προκύπτουν από τη μονομερή προτίμηση ορισμένων νοημάτων έναντι άλλων με την επιλογή των λέξεων (Diamanti et al., 2022).

Προκατάληψη

Η προκατάληψη ως έννοια έχει συνδεθεί με τα παραπάνω σε διάφορες κατηγορίες ατόμων και για αυτό αναφέρεται εδώ. Σύμφωνα με τους Billig et al. (1988), η φρασεολογία «Δεν είμαι προκατειλημμένος, αλλά...», και οι παραλλαγές της, υποδηλώνουν μια γνωστική ή συμπεριφορική αμφιθυμία, διότι η φρασεολογία εκφράζει ταυτόχρονα δύο αντίθετα θέματα. Από θεωρητική άποψη, οι κοινωνικοί ψυχολόγοι συχνά δεν ήταν ικανοποιημένοι με την αντιμετώπιση της γνωστικής αμφιθυμίας. Επηρεασμένοι από τις θεωρίες της ισορροπίας (balanced theories), έτειναν να υποθέσουν ότι η αμφιθυμία πρέπει να επιλυθεί σε μια γνωστικά ενιαία συναινετική στάση. Υπήρξε προσπάθεια να υποθέσουν ότι υπάρχει μια υποκείμενη γνωστική συναίνεση. Αυτό μπορεί να φανεί σε προσπάθειες να διαχωρίσουν τα αντιφατικά θέματα του «Δεν είμαι προκατειλημμένος αλλά...». Για παράδειγμα, έχει προταθεί ότι τα θέματα προκατάληψης υπάρχουν σε ψυχολογικά βαθύτερο επίπεδο από την άρνηση της προκατάληψης. Επομένως, τα θέματα προκατάληψης θεωρούνται ότι υποδηλώνουν τη «γνήσια» δομή της στάσης (Billig et al., 1988).

Το έργο της ανάλυσης του λόγου δείχνει ότι τα στοιχεία της προκατάληψης δεν πρέπει να θεωρούνται ότι δεν έχουν κοινωνική σημασία. Ο Van Dijk ανέλυσε τη γλώσσα του ρατσισμού, δημιουργώντας έτσι μια εικόνα της σύγχρονης ιδεολογίας, η οποία δίνει ιδιαίτερη προσοχή στον τρόπο με τον οποίο τα ετερόκλητα μηνύματα μπορούν να μετατραπούν σε συνηθισμένο λόγο (Van Dijk, 1985b, 1987). Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι το έργο αυτό υπήρξε εξαιρετικά γόνιμο για την επισήμανση των λεπτομερών στρατηγικών και ρητορικών ελιγμών που εμπλέκονται στην έκφραση του ρατσισμού. Επιπλέον, είναι κοινωνικά σημαντικό για τον τρόπο με τον οποίο απομυθοποιεί αυτούς τους ελιγμούς (Billig et al., 1988).

Η ίδια φράση «δεν είμαι προκατειλημμένος, αλλά...» υποδηλώνει τη σύνδεση μεταξύ της έννοιας της «προκατάληψης» και των απόψεων των εξωτερικών ομάδων, τις οποίες οι κοινωνικοί ψυχολόγοι τυπικά δέχονται ως δείκτες προκατάληψης. Όπως έχει προταθεί, η «προκατάληψη», ως καθημερινή έννοια, καθώς και ως κοινωνικο-επιστημονική, αντιπροσωπεύει μια μεγάλη πολιτισμική αξία (Billig et al., 1988).

Για να γίνει αυτό, συνιστάται η ρητορική προοπτική. Το κεντρικό χαρακτηριστικό της ρητορικής προοπτικής που προτείνει ο Billig (1985, 1987) είναι ότι μελετά τις επιχειρηματολογικές πτυχές του λόγου. Κεντρικό στοιχείο αυτής της προοπτικής είναι η ανάλυση των «κοινών τόπων», δηλαδή των καθημερινών φράσεων που εκφράζουν αξίες και οι οποίες, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη στη Ρητορική, προσθέτουν «ηθική ποιότητα στον λόγο μας» (Jebb & Sandys, 1909, όπ. αναφ. στο Billig et al., 1988). Συνήθως αυτές οι κοινές θέσεις δεν χρησιμοποιούνται ανεπιφύλακτα, αλλά χρησιμοποιούνται για να δικαιολογήσουν τον εαυτό τους έναντι της πραγματικής ή δυνητικής κριτικής των άλλων. Η ρητορική προσέγγιση θα μπορούσε να επισημάνει άμεσα την επιχειρηματολογική φύση του ρατσιστικού λόγου (Billig et al., 1988).

Η μελέτη του Billig (1986) έδειξε ότι η άρνηση των προκαταλήψεων συνέβη σε μια κατάσταση όπου όλοι μοιράζονταν παρόμοιες απόψεις. Για παράδειγμα, ο συγγραφέας του National Front απευθυνόταν σε συναδέλφους του κόμματός του. Εφόσον το ακροατήριο υποτίθεται ότι έχει παρόμοιες απόψεις με τον ομιλητή, ο ομιλητής, κατά μία έννοια, κυριολεκτικά προβαίνει σε αυτοδικαιολόγηση, δηλαδή ο ίδιος δικαιολογείται από τον εαυτό του. Από αυτή την άποψη, οι εσωτερικοί λόγοι του εαυτού του μοιάζουν με εξωτερικά επιχειρήματα μεταξύ των εαυτών του. Προκειμένου να προβεί σε μια τέτοια αυτοδικαιολόγηση, ο ομιλητής πρέπει να διαθέτει τα ιδεολογικά και επιχειρηματολογικά εργαλεία για την κριτική της «προκατάληψης», διότι ο ομιλητής επιθυμεί να αποφύγει την κριτική που θα μπορούσε να πλήξει εξίσου τον εαυτό του και το ακροατήριο. Αυτή η πτυχή

της αυτοδικαιολόγησης και της κριτικής της «προκατάληψης» από τον ομιλητή είναι που παραλείπεται σε κάθε εξήγηση η οποία βασίζεται αποκλειστικά στο κίνητρο της διαχείρισης της εντύπωσης (Billig et al., 1988).

Η ιδεολογική βάση αυτής της αυτοδικαιολόγησης έγκειται στον ισχυρισμό ότι είναι ορθολογική, και, ως εκ τούτου, η σημασιολογική χρήση της «προκατάληψης» περιλαμβάνει τις έννοιες της φιλοσοφίας και της ψυχολογίας της ορθολογικότητας. Αυτό μπορεί να γίνει αντιληπτό εξετάζοντας την ίδια την έννοια της «προκατάληψης» και τη μετατροπή της από έννοια της φιλοσοφίας του Διαφωτισμού σε έννοια που επιτρέπει, μέσω του φαινομενικού κριτικισμού της, την έκφραση της προκατάληψης στον καθημερινό λόγο. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι η συνήθης χρήση της λέξης «προκατάληψη» υποδηλώνει ότι οι παραδόσεις του φιλελευθερισμού έχουν περάσει στον καθημερινό λόγο (Billig et al., 1988).

Με πολλούς τρόπους, ο ψυχολογικός αντίκτυπος των προκαταλήψεων και των διακρίσεων στους στόχους τους μπορεί να προέρχεται περισσότερο από τη σχεσιακή υποτίμηση και απόρριψη παρά από τις αρνητικές αξιολογήσεις ή τις προκατάληψη. Δεδομένου ότι οι άνθρωποι διαθέτουν ένα ισχυρό και διάχυτο κίνητρο να γίνουν αποδεκτοί, η χρόνια στέρηση της αποδοχής και του ανήκειν παράγει μια σειρά από αρνητικές επιπτώσεις που υπερβαίνουν το αρνητικό συναίσθημα. Για παράδειγμα, μελέτες σε άτομα που αποτελούν στόχους συνεχών προκαταλήψεων και διακρίσεων βρίσκουν ισχυρή υποστήριξη για τη συσχέτιση μεταξύ των αυτοαναφορών διακρίσεων και της χαμηλότερης ψυχολογικής ευημερίας (Leary, 2010).

Στερεότυπα και έμφυλες κατασκευές

Σχετικά με τις προκαταλήψεις που αφορούν την έννοια του φύλου, η ιδέα ότι οι άνδρες και οι γυναίκες έχουν συμπληρωματικά χαρακτηριστικά ενσωματώνεται στις ευρέως διαδεδομένες αναπαραστάσεις των γυναικών με κοινοτικά χαρακτηριστικά (δηλαδή εκείνα τα χαρακτηριστικά που είναι προσανατολισμένα στις διαπροσωπικές σχέσεις, όπως, φιλικές,

θερμές, βοηθητικές) και των ανδρών με επιχειρησιακά χαρακτηριστικά (δηλαδή χαρακτηριστικά που δίνουν έμφαση στον υλισμό και τη δύναμη, π.χ. ανταγωνιστικοί, με αυτοπεποίθηση, ανεξάρτητοι). Τα συμπληρωματικά στερεότυπα απεικονίζουν κάθε φύλο ως αδύναμο στις αρετές του αντίθετου φύλου, ακόμη και χωρίς αυτές (Iatridis & Stergiou, 2016).

Οι Kay et al. (2007) επισημαίνουν ότι οι συμπληρωματικές ατζέντικες (agentive) και κοινοτικές απεικονίσεις του φύλου δημιουργούν μια παρηγορητική αίσθηση ισότητας. Δηλαδή, προκαλούν την ψευδή εντύπωση ότι καμία ομάδα δεν είναι ανώτερη και, έτσι, διατηρούν την πεποίθηση ότι το κοινωνικό status quo είναι γενικά δίκαιο και δικαιολογημένο. Οι Jost & Kay (2005) προσέφεραν στοιχεία που αποδεικνύουν ότι τα συμπληρωματικά στερεότυπα των φύλων χρησιμεύουν για να δικαιολογήσουν τόσο το σύστημα ανισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, δηλαδή τον έμφυλο καταμερισμό εργασίας όσο και το κοινωνικό σύστημα γενικά, τον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας στο σύνολό του.

Οι συγκεκριμένοι εξέθεσαν τους/τις συμμετέχοντες/ουσες σε στερεοτυπικά γνωρίσματα και άλλες πολιτισμικές πεποιθήσεις, οι οποίες συνδέονται με το φύλο και στη συνέχεια μέτρησαν την «ειδική» (δηλαδή έμφυλη) και τη «διάχυτη» αιτιολόγηση του συστήματος. Δημιουργεί εντύπωση το γεγονός ότι η απλή έκθεση σε συμπληρωματικές και κοινές περιγραφές αύξησε και τις δύο κατηγορίες δικαιολόγησης του συστήματος μεταξύ των γυναικών συμμετεχουσών, γεγονός που αποδεικνύει την αιτιώδη επίδραση των συμπληρωματικών στερεοτύπων φύλου στη δικαιολόγηση του συστήματος (Iatridis & Stergiou, 2016).

Ωστόσο, όπως θα συζητηθεί, και στον τρόπο με τον οποίο ομάδες ακτιβιστών έχουν προσεγγίσει την έννοια του φύλου, πολλές queer και φεμινίστριες θεωρητικοί αντιπαραβάλλουν την προσέγγιση των ταυτοτήτων φύλου και σεξουαλικότητας ως

«φυσικών» οντοτήτων, με την προσέγγιση των ταυτοτήτων ως κοινωνικά και ιστορικά τοποθετημένων κατασκευών. Πολλοί μελετητές (βλ. Butler, 1993· Seidman, 1996· Tiefer, 1987) υποστήριξαν την πλήρη αποδόμηση της έννοιας/κατηγορίας, όχι απλώς ότι το δίπολο άνδρας/γυναίκα είναι προβληματικό, αλλά και ότι η κατηγορία του φύλου είναι προβληματική, επίπλαστη και αποτέλεσμα κατασκευής με συγκεκριμένες λειτουργίες και σκοπιμότητες.

Διαθεματικότητα

Εννοιολόγηση της διαθεματικότητας

Η διαθεματικότητα ως έννοια εμφανίζεται στα μέσα της δεκαετίας του 1970 στη Βοστώνη και πήρε το όνομά της από την επιδρομή της Harriet Tubman το 1853 στον ποταμό Combahee στη Νότια Καρολίνα, η οποία απελευθέρωσε 750 σκλαβωμένους ανθρώπους (Taylor, 2017). Η πιο γενική δήλωση τους αφορούσε τον ενεργό και αφοσιωμένο αγώνα ενάντια στη φυλετική, σεξουαλική, ετεροφυλοφιλική και ταξική καταπίεση και έθετε ως ιδιαίτερο καθήκον τους την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης ανάλυσης και πρακτικής βασισμένης στο γεγονός ότι τα κύρια συστήματα καταπίεσης είναι αλληλένδετα (Combahee River Collective, 1977-1981, pp. 210). Η συμβολή τους ήταν πολύ σημαντική και έθεσαν τα θεμέλια της διαθεματικότητας (Taylor, 2017).

Γενικότερα, η ταυτότητα βάσει ψυχολογικών όρων, σχετίζεται με την επίγνωση του εαυτού, την αυτό-εικόνα, τον αυτό-αναστοχασμό και την αυτοεκτίμηση. Ο ορισμός της διαθεματικότητας ποικίλλει ανάλογα με το ερευνητικό πλαίσιο, αλλά έναν σταθερό άξονα σε όλους τους ορισμούς αποτελούν οι κοινωνικές ταυτότητες που χρησιμεύουν ως οργανωτικά χαρακτηριστικά των κοινωνικών σχέσεων. Οι κοινωνικές ταυτότητες αλληλοσυγκροτούνται, ενισχύονται και εγκλιματίζονται αμοιβαία. Με τον όρο «αλληλοσυγκροτούνται» εννοείται ότι μία κατηγορία ταυτότητας, όπως το φύλο, αποκτά το νόημά της ως κατηγορία σε σχέση με μία άλλη κατηγορία. Με την λέξη «ενισχύονται» εννοείται πως ο σχηματισμός και η

διατήρηση των κατηγοριών ταυτότητας είναι μια δυναμική διαδικασία, στην οποία το ίδιο το άτομο συμμετέχει ενεργά, δηλαδή, δεν είναι παθητικός «αποδέκτης» μιας ταυτότητας, αλλά αντιθέτως, «εξασκεί» κάθε πτυχή της ταυτότητας, επηρεασμένο από άλλες ταυτότητες που κατέχει. Με την έννοια «εγκλιματίζονται» εννοείται ότι οι ταυτότητες μιας κατηγορίας καταλήγουν να θεωρούνται αυτονόητες ή «βασικές» μέσα από τον φακό μιας άλλης κατηγορίας (Shields, 2008).

Η έννοια της διαθεματικότητας αποτελεί σημαντική συμβολή της φεμινιστικής θεωρίας στη γενικότερη προσπάθεια κατανόησης της κοινωνίας και της πολιτικής. Η έννοια αυτή είναι ιδιαίτερα πολύτιμη για τους μελετητές που στοχεύουν στην κριτική αξιολόγηση των κοινωνικών σχέσεων και στην αποκάλυψη των σχέσεων κυριαρχίας. Αντιμετωπίζει, επίσης, μια σημαντική διάσταση της κοινωνικής πολυπλοκότητας, δηλαδή την αλληλεπίδραση μεταξύ των κοινωνικών δομών, όπως η φυλή, η τάξη και το φύλο (Weldon, 2008).

Τέλος, η Crenshaw (1991) κάνει λόγο για τη διαθεματικότητα και υποστηρίζει ότι η φυλή, το φύλο και άλλες κατηγορίες ταυτότητας αντιμετωπίζονται συχνότερα στον κυρίαρχο φιλελεύθερο λόγο ως απομεινάρια προκατάληψης ή κυριαρχίας. Σε εγγενώς αρνητικά πλαίσια, η κοινωνική εξουσία λειτουργεί για να αποκλείσει ή να περιθωριοποιήσει όσους είναι διαφορετικοί.

Η διαθεματικότητα στην Κοινωνική Ψυχολογία

Σύμφωνα με τους McCormick-Huhn et al. (2019), η μελέτη της αλληλεξάρτησης των συστημάτων ανισότητας παραμένει αρκετά περιθωριοποιημένη, παρόλο που η εστίαση στην ατομική εμπειρία ως προϊόν πολλαπλών μελών έχει αποκτήσει δύναμη στην έρευνα της ψυχολογίας. Όμως, κατηγορίες όπως είναι η φυλή, το φύλο, η σεξουαλικότητα και η κοινωνική τάξη, εκτός από το να βιώνονται ως πτυχές του ατομικού εαυτού, συμπυκνώνουν άνισες κοινωνικές, πολιτικές και υλικές σχέσεις και δημιουργούν αποτελέσματα συστημικού

πλεονεκτήματος ή μειονεκτήματος (Shin et al., 2017). Ο αποκλεισμός της διάστασης της εξουσίας από την κοινωνικοψυχολογική έρευνα για τη διαθεματικότητα αντανακλά, σύμφωνα με άλλους συγγραφείς, τόσο τις γνωσιολογικές προκαταλήψεις του κλάδου όσο και τις προκαταλήψεις του νεοφιλελευθερισμού (Bilge, 2013). Αρχικά, αντηχεί τους κυρίαρχους λόγους σχετικά με το τι συνιστά αποδεκτή και εμπειριστατωμένη έρευνα και επιστήμη. Στη συνέχεια, συμπυκνώνει τις βασικές φιλελεύθερες παραδοχές που διαπνέουν τόσο τους θεσμικούς όσο και τους καθημερινούς λόγους.

Η Bilge (2013, pp. 408) χρησιμοποίησε τον όρο «διακοσμητική διαθεματικότητα» για να αναφερθεί στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι φαίνεται να αντιμετωπίζουν τις διακρίσεις και τον αποκλεισμό (εξυμνώντας τη διαφορετικότητα και τις πολλαπλές ταυτότητες) χωρίς να αμφισβητούν πραγματικά τις δομές εξουσίας. Ως εκ τούτου, ενώ οι κοινωνικές ανισότητες αναπαράγονται και διατηρούνται με πολλούς τρόπους, οι δημόσιες εικόνες τείνουν να παρουσιάζουν τις δυτικές κοινωνίες ως απαλλαγμένες από τον ρατσισμό, τον σεξισμό, την ομοφοβία και την αποικιοκρατία. Η διασταύρωση του έθνους και της σεξουαλικότητας σε λόγους και πρακτικές που έχουν επιτιμηθεί ως «ομοεθνικιστικές» μπορεί να χρησιμεύσει ως ένα παράδειγμα χρήσης διασταυρούμενων ταυτοτήτων για την υποτιθέμενη αμφισβήτηση των διακρίσεων, με ανεπιθύμητες ιδεολογικές επιπτώσεις (Bilge, 2013).

Η έννοια του ομοεθνικισμού επινοήθηκε από τον Ruar (2007), για να αναφερθεί στους τρόπους με τους οποίους οι συμπεριφορές απέναντι στις (ομο)σεξουαλικότητες αντιμετωπίζονται ως δείκτης δυτικής προόδου έναντι της πολιτισμικής καθυστέρησης των μη δυτικών «άλλων» (Ammaturo, 2015). Οι επικριτές ρίχνουν φως στην τάση του ομοεθνισμού να αναπαράγει τη δυτική ηγεμονία, να βλάπτει τους μουσουλμάνους και να κατατάζει τα άτομα σε κατηγορίες (συμπεριλαμβανομένων των λεσβιών και των ομοφυλόφιλων) και να αγνοεί τη βάση του ρατσισμού (Michos et al., 2021· Ritchie, 2015).

Μια ακόμη κριτική της κοινωνικοψυχολογικής έρευνας σχετικά με τη διαθεματικότητα καυτηριάζει την ουσιοκρατική προοπτική (Phoenix, 2022· Prins, 2006). Πέρα από την επισήμανση ότι οι κατηγορίες συνδέονται με σχέσεις εξουσίας, η διαθεματικότητα θα πρέπει να έχει τη χρήση της υπενθύμισης της κοινωνικά κατασκευασμένης φύσης της κατηγοριοποίησης και του γεγονότος ότι οι διάφορες θέσεις που καταλαμβάνουν οι κοινωνικοί φορείς είναι ιστορικά και πολιτισμικά διαφοροποιημένες. Παρόλα αυτά, η έρευνα στη διαθεματικότητα συχνά παραβλέπει τη συστατική φύση της κατηγοριοποίησης και το γεγονός ότι οι ταυτότητες είναι σημαντικές για το τι κάνουν (Phoenix, 2022, pp. 17). Ο αυξανόμενος όγκος ερευνών σχετικά με τη διαθεματική στερεοτυπία, για παράδειγμα, προσεγγίζει τις διασταυρούμενες ταυτότητες του αντιληπτού (και του αντιληφθέντος) ως ένα αμετάβλητο δεδομένο.

Η Crenshaw παρόλα αυτά, έχει εκφράσει την απογοήτευσή της για την χρήση του όρου «διαθεματικότητα», υποστηρίζοντας ότι με δυσκολία μπορούσε να αναγνωρίσει την έννοια, επειδή η σημασία της είχε τόσο πολύ διαστρεβλωθεί ή αντιστραφεί μέσω μιας απρόσεκτης ανάγνωσης (Crenshaw στο Guidroz & Berger, 2009, pp. 65, όπ. αναφ. στο Davis, 2020). Οι ριζοσπαστικές αρχές της έχουν εξαλειφθεί (Salem, 2018) και το υποκείμενο για το οποίο αρχικά προοριζόταν (περιθωριοποιημένη έγχρωμη γυναίκα) έχει εκτοπιστεί (Lewis, 2013). Οι έγχρωμες φεμινίστριες δεν έχουν αναφερθεί ή εκπροσωπηθεί σωστά, ενώ οι λευκές, νεοφιλελεύθερες Ευρωπαϊές φεμινίστριες έχουν καταχραστεί όλα τα εύσημα για τη διαθεματικότητα ως θεωρία (Tomlinson, 2013). Η διαθεματικότητα έχει λευκανθεί, αποπολιτικοποιηθεί και μετατραπεί σε προϊόν της νεοφιλελεύθερης ακαδημίας και όχι στο βοήθημα για την κοινωνική δικαιοσύνη που προοριζόταν να είναι (May, 2014, όπ. αναφ. στο Davis, 2020).

Οι Figgou et al. (2023), παρουσιάζοντας μια λογοαναλυτική προσέγγιση της διαθεματικότητας, υποστήριξαν ότι η αναλυτική κατασκευή των διαθεματικών ταυτοτήτων

μπορεί να αντιμετωπιστεί ως πόρος και επίτευγμα στο πλαίσιο της συνομιλίας-αλληλεπίδρασης, προσανατολισμένη σε ζητήματα κοινωνικής ευθύνης και άλλους ρητορικούς στόχους. Με την χρήση εννοιών που παρέχονται από την αναλυτική/ρητορική ψυχολογία στην ανάλυση του καθημερινού λόγου για τη δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου, ενός LBGTQI+ ακτιβιστή στην Ελλάδα, οι μελετητές υπέδειξαν ότι η ρητορική αφορμή των διασταυρούμενων ταυτοτήτων μπορεί να επιτελέσει σημαντικό έργο τοποθέτησης για τους/τις ομιλητές/ομιλήτριες (Figgou et al., 2023).

Συγκεκριμένα, οι διασταυρούμενες ταυτότητες του θύματος χρησιμοποιήθηκαν για να συγκροτήσουν το ηθικό προφίλ των κοινωνικών δραστών από το οποίο οι ομιλητές αποστασιοποιήθηκαν. Καθώς οι δράστες κατασκευάζονταν ως αδιαφώτιστοι φανατικοί και δουλικοί (προς τους ισχυρούς), η ταυτότητα των ομιλητών εμφανιζόταν (με ρητορικό υπαινιγμό) ως ορθολογική και ανεκτική. Αυτή η ρητορική αποστασιοποίηση είχε κάποιες σημαντικές ιδεολογικές προεκτάσεις, καθώς αναπαρήγαγε διακριτικά ιστορικά και πολιτισμικά οικείες αφηγήσεις για την ελληνική εθνική ταυτότητα και ιδεολογικά φορτισμένα δυαδικά σχήματα, όπως ο δυτικισμός έναντι του οριενταλισμού (Figgou et al., 2023). Αυτά τα δυαδικά σχήματα πολύ συχνά συνδέονταν με την σύγχυση δυτικισμού και προόδου και του οριενταλισμού με τον συντηρητισμό, το οποίο αποτελεί μια κοινοτοπία στις καθημερινές ομιλίες για την Ελλάδα και έχει μελετηθεί σε διάφορα πλαίσια (βλ. Andreouli et al, 2017· Bozatzis, 2016· Kadianaki et al., 2022).

Στην μελέτη των Flouli & Athanasiades (2023), στερεοτυπικές υποτιμητικές αναπαραστάσεις των διασταυρούμενων ταυτοτήτων (φύλο και σεξουαλικότητα) χρησιμοποιήθηκαν (ανάμεσα σε άλλα) ως παραδειγματικό παράδειγμα καθημερινού προφορικού σεξισμού, όπως «είσαι λεσβία», «τι είδους γυναίκα είσαι». Οι συμμετέχουσες αναπαριστούν τους εαυτούς τους ως έτοιμους να αντισταθούν στις έμφυλες δομές εξουσίας και να απαντήσουν σε αυτά τα σχόλια (αλλά και στην καλοπροαίρετη διακριτική σεξιστική

ρητορική, η οποία μπορεί εκ πρώτης όψεως να λαμβάνεται ως καλοπροαίρετη) και να υπερασπιστούν όχι μόνο τους εαυτούς τους αλλά και άλλα, λιγότερο ανθεκτικά υποκείμενα που υφίστανται τον σεξισμό. Κατασκευάζοντας τους εαυτούς τους ως ενήμερους για όλες τις μορφές καταπίεσης που βασίζονται στο φύλο (συμπεριλαμβανομένων των μορφών διακριτικού σεξισμού) και ως ανθεκτικά υποκείμενα, οι συμμετέχουσες στην προαναφερθείσα μελέτη τοποθετούν ρητά ή σιωπηρά άλλες γυναίκες ως λιγότερο ενήμερες και προετοιμασμένες να αντισταθούν. Ως εκ τούτου, εξατομικεύουν τη δράση και την ευθύνη με κυρίως τοποθετώντας τες σε ένα ενημερωμένο υποκείμενο (Figgou, 2023).

Αίσθηση του ανήκειν

Εννοιολόγηση του ανήκειν

Το να ανήκουν κάποια άτομα κάπου, δηλαδή η αποδοχή τους στο πλαίσιο της συγκεκριμένης συζήτησης, κάνει την έννοια του ανήκειν σχετική σε αυτή τη μελέτη και για αυτό το λόγο συζητιέται εδώ. Συγκεκριμένα, οι Walker και Avant (1988, όπ. αναφ. στο Hagerty et al., 1992) ανέφεραν την ανάγκη να εντοπιστούν όσο το δυνατόν περισσότερες χρήσεις της έννοιας του ανήκειν, κατά το αρχικό στάδιο της ανάλυσης των εννοιών. Είναι απαραίτητο να γίνει εξέταση του ανήκειν από πολλές διαφορετικές απόψεις και πλευρές. Από ψυχολογικής άποψης, το ανήκειν είναι ένα εσωτερικό συναισθηματικό ή αξιολογικό συναίσθημα. Αυτό θα μπορούσε να περιγραφεί καλύτερα ως αίσθηση του ανήκειν, δηλαδή, η αίσθηση ενός ατόμου ότι είναι πολύτιμο ή σημαντικό για ένα εξωτερικό σημείο αναφοράς και ότι βιώνει μια ταύτιση μεταξύ του εαυτού του και αυτού του σημείου αναφοράς. Κοινωνιολογικά, το ανήκειν υποδηλώνει την ένταξη σε ομάδες ή συστήματα, δηλαδή μπορεί να παρατηρηθεί και να περιγραφεί μέσω συμπεριφορικών αναφορών, όπως η συμμετοχή σε ομάδες και κοινωνικά δίκτυα. Αυτές οι συμπεριφορικές αναφορές είναι τα φυσικά σημάδια του ανήκειν.

Εφαρμόζοντας το πλαίσιο που προτάθηκε από τους Walker & Avant (1988, όπ. αναφ. στο Hagerty et al., 1992), η αίσθηση του ανήκειν εμφανίζεται όταν είναι εμφανή τα

χαρακτηριστικά γνωρίσματα της έννοιας. Κάποια από αυτά είναι το βίωμα ενός ατόμου ότι εκτιμάται, ότι το χρειάζονται ή ότι είναι σημαντικό σε σχέση με άλλους ανθρώπους, αντικείμενα, ομάδες, οργανισμούς, πνευματικές διαστάσεις ή περιβάλλοντα και το ότι βιώνει μια συμφωνία ή ταύτιση με όλα τα παραπάνω. Οι Hagerty et al. (1992) υποστήριξαν ότι η αίσθηση του ανήκειν είναι ένα μοναδικό, σχεσιακό φαινόμενο και όρισαν την αίσθηση του ανήκειν ως «την εμπειρία της προσωπικής εμπλοκής σε ένα σύστημα ή περιβάλλον, έτσι ώστε τα άτομα να αισθάνονται ότι αποτελούν αναπόσπαστο μέρος αυτού του συστήματος ή περιβάλλοντος».

Η αίσθηση του ανήκειν στην Κοινωνική Ψυχολογία

Παρόλο που η ένταξη, η αλληλεπίδραση και η «παρέα» (hanging) με άλλους ανθρώπους μπορεί να προσφέρει πολλά θετικά αποτελέσματα, η απλή ένταξη (affiliation) φτάνει μέχρι ένα σημείο που βοηθά τους ανθρώπους να ικανοποιήσουν τις φυσικές, υλικές και κοινωνικές τους ανάγκες και να ικανοποιήσουν μια σειρά άλλων στόχων που εξαρτώνται από τους άλλους ανθρώπους. Σύμφωνα με τον Leary (2010), για να αξιοποιήσουν πλήρως τις κοινωνικές τους συνδέσεις, οι άνθρωποι πρέπει όχι μόνο να συνδέονται με άλλους, αλλά και να δημιουργούν διαπροσωπικές σχέσεις διαφόρων ειδών. Σε όλους τους πολιτισμούς, οι άνθρωποι αναπτύσσουν και διατηρούν μια ποικιλία διαπροσωπικών σχέσεων, όπως συγγενικές σχέσεις, φιλίες, κλπ. Επειδή οι άνθρωποι είναι αναγκαστικά επιλεκτικοί ως προς τον αριθμό και τα είδη των σχέσεων που αναπτύσσουν, τα άτομα πρέπει να λαμβάνουν μέτρα για να δείξουν στους άλλους ανθρώπους ότι είναι καλές προοπτικές για διάφορα είδη σχέσεων και μελών ομάδων. Επιπλέον, μόλις αναπτύξουν μια σχέση ή γίνουν μέλος μιας ομάδας, τα άτομα πρέπει να προστατεύσουν τον εαυτό τους από την πιθανότητα να απορριφθούν από τη σχέση ή την ομάδα αυτή (Leary, 2010).

Αν και πολλοί θεωρητικοί έχουν αναγνωρίσει ότι οι άνθρωποι επιδιώκουν να αναπτύξουν και να διατηρήσουν κοινωνικούς δεσμούς με άλλους ανθρώπους πρότειναν ότι

οι κοινωνικοί ψυχολόγοι είχαν παραβλέψει την κεντρική σημασία αυτού του κινήτρου στην ανθρώπινη συμπεριφορά, τη νόηση και το συναίσθημα (Leary, 2010). Παρατήρησαν μάλιστα ότι οι άνθρωποι σε κάθε πολιτισμό ανήκουν σε μικρές, πρωταρχικές ομάδες και διαμορφώνουν ποικίλες σχέσεις με μέλη της οικογένειας, φίλους, συντρόφους και άλλους και ότι οι άνθρωποι που δεν έχουν την επιθυμία για οποιεσδήποτε κοινωνικές σχέσεις κινδυνεύουν από ψυχολογικά προβλήματα. Οι άνθρωποι συνήθως δημιουργούν κοινωνικούς δεσμούς με άτομα και ομάδες πολύ εύκολα, συχνά χωρίς ιδιαίτερες συνθήκες πρόκλησης. Από τη στιγμή που αναπτύσσουν σχέσεις με άλλους, οι άνθρωποι διστάζουν να αφήσουν τις σχέσεις αυτές να τερματιστούν, ακόμη και όταν δεν έχουν πλέον καμία εργαλειακή αξία και μπορεί ακόμη και να προκαλέσουν κόστος σε αυτές. Με βάση στοιχεία όπως αυτό, οι Baumeister & Leary κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι άνθρωποι έχουν μια εξελιγμένη ανάγκη να «διαμορφώνουν και να διατηρούν τουλάχιστον μια ελάχιστη ποσότητα διαρκών, θετικών και σημαντικών διαπροσωπικών σχέσεων» και ότι αυτή η επιθυμία για αποδοχή και ένταξη βρίσκεται πίσω από ένα μεγάλο μέρος της ανθρώπινης συμπεριφοράς (Leary, 2010).

Αν και οι όροι «αποδοχή» και «απόρριψη» συχνά αντιμετωπίζονται ως διχοτομικοί (δηλαδή, κάποιος είτε γίνεται δεκτός είτε απορρίπτεται), οι αποχρώσεις της αποδοχής/απόρριψης στην πραγματικότητα εμπίπτουν σε ένα συνεχές φάσμα (Leary, 2001). Στον ακραίο πόλο της αποδοχής, ένα άτομο μπορεί να αναζητηθεί ενεργά ως ερωτικός σύντροφος ή μέλος μιας ομάδας, ενώ τα μεσαία επίπεδα αποδοχής μπορεί να περιλαμβάνουν την υποδοχή του ατόμου (αλλά όχι την αναζήτηση του) και η ελάχιστη αποδοχή μπορεί να περιλαμβάνει απλώς την ανοχή της παρουσίας του ατόμου (Leary, 1990). Παρομοίως, ο όρος «ανήκειν», δηλαδή αποδοχή από μια ομάδα ατόμων που περιλαμβάνουν το άτομο ως μέλος της, είναι επίσης προβληματικός, επειδή και αυτός αντιμετωπίζεται ως διχοτόμηση (δηλαδή, κάποιος είτε ανήκει είτε δεν ανήκει) και επειδή οι άνθρωποι μπορεί να «ανήκουν» σε μια ομάδα που επιθυμεί να μην είναι μέλος της. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι άνθρωποι είναι πιθανό

να μην αισθάνονται ότι ανήκουν ή ότι είναι αποδεκτοί, παρόλο που τεχνικά είναι μέλη της ομάδας και συμμετέχουν στις δραστηριότητες της ομάδας (Leary, 2010).

Ομοίως, η απόρριψη μπορεί να κυμαίνεται από την απλή αγνόηση των ανθρώπων, την αποφυγή ή τη μη συμπερίληψή τους έως τον σαφή αποκλεισμό ή την εκδίωξη τους από συναντήσεις ή ομάδες στις οποίες ήδη συμμετέχουν (Leary, 1990). Ο όρος «εξοστρακισμός»³, χρησιμοποιείται μερικές φορές ως συνώνυμο της απόρριψης, αλλά ίσως είναι καλύτερο να θεωρείται ως υποκατηγορία της απόρριψης, καθώς οι άνθρωποι μπορούν να απορριφθούν ψυχολογικά από τους άλλους χωρίς να αγνοούνται ή να αποκλείονται. Για παράδειγμα, οι άνθρωποι μπορεί να βρεθούν να εργάζονται ή να αλληλεπιδρούν με άλλους που τους αντιπαθούν, τους υποτιμούν και τους περιφρονούν. Τέτοια άτομα δεν θα μπορούσαμε να πούμε ότι εξοστρακίζονται (δηλαδή δεν αποκλείονται ή αγνοούνται), αλλά σίγουρα μπορεί να αισθάνονται ότι «απορρίπτονται» παρά το γεγονός ότι η ομάδα τους περιλαμβάνει πλήρως (Leary, 2010).

Όπως γίνεται αντιληπτό, οι όροι που χρησιμοποιούνται για να αναφερθούν στις εμπειρίες αποδοχής και απόρριψης (συμπεριλαμβανομένου του ανήκειν και του αποκλεισμού) είναι συχνά ανεπαρκώς ακριβείς και οι άνθρωποι βιώνουν βαθμούς αποδοχής και απόρριψης που είναι δύσκολο να περιγραφούν με τη χρήση αυτών των όρων (Leary, 2001). Επιπλέον, οι άνθρωποι μερικές φορές αισθάνονται απόρριψη, παρόλο που τεχνικά ανήκουν σε μια ομάδα ή συμπεριλαμβάνονται στις δραστηριότητες άλλων ανθρώπων (Bourgeois & Leary, 2001).

Είναι σημαντικό το γεγονός ότι όλες οι προσπάθειες αναζήτησης αποδοχής και ένταξης δεν προκύπτουν απαραίτητα από αυτή την εξελισσόμενη ανάγκη για κοινωνική αποδοχή (Leary, 2010). Η αποδοχή σε σχέσεις και ομάδες προσφέρει ένα ευρύ φάσμα

³ Ο εξοστρακισμός ορίζεται ως «οποιαδήποτε πράξη ή πράξεις αγνόησης και αποκλεισμού ενός ατόμου ή ομάδων από ένα άτομο ή μια ομάδα» (Williams, 2001, όπ. αναφ. στο Leary, 2010).

πλεονεκτημάτων, και οι άνθρωποι μερικές φορές επιδιώκουν την αποδοχή επειδή πιστεύουν ότι θα οδηγήσει σε συγκεκριμένες ανταμοιβές ή ευκαιρίες, όχι επειδή οδηγούνται σε αυτό από μια εξελιγμένη ανάγκη για ένταξη. Όμως, αν οι άνθρωποι επιθυμούν την αποδοχή και το ανήκειν σε μια συγκεκριμένη περίπτωση λόγω μιας εξελιγμένης κινητήριας ώθησης ή λόγω των αντιληπτών ωφελειών της αποδοχής σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, πρέπει να φροντίζουν να συμπεριφέρονται με τρόπους που θα οδηγήσουν τους άλλους να τους αποδεχτούν (Leary, 2010).

Η μελέτη των Slepian & Jacoby-Senghor (2021) υποστηρίζει ότι το ανήκειν και η συμπερίληψη είναι διακριτές και διαχωρίσιμες κατασκευές. Η έλλειψη του αισθήματος του ανήκειν σχετίζεται πιο έντονα με το αίσθημα αδυναμίας να είναι κανείς ο πραγματικός εαυτός του (δηλαδή, το αίσθημα του μη αυθεντικού), ενώ τα συναισθήματα αποκλεισμού σχετίζονται πιο έντονα με την αρνητική επίδραση (δηλαδή, τη θλίψη και τον θυμό). Με τη σειρά τους, τα συναισθήματα της μη αυθεντικότητας και της αρνητικής συναισθηματικής επίδρασης σχετίζονταν πιο άμεσα με την ευημερία από ό,τι η έλλειψη του ανήκειν και του αποκλεισμού (Slepian & Jacoby-Senghor, 2021).

Τα ευρήματα αυτά ήταν συνεπή με ένα μοντέλο έμμεσης επίδρασης, σύμφωνα με το οποίο η έλλειψη του ανήκειν συνδεόταν με χαμηλότερη ευημερία μέσω του αισθήματος αδυναμίας να είναι κανείς ο αληθινός εαυτός του και ο αποκλεισμός συνδεόταν με χαμηλότερη ευημερία μέσω της αρνητικής επίδρασης. Το γεγονός ότι δεν εντόπισαν έμμεσες επιδράσεις στην ευημερία υποδεικνύει ένα μοντέλο διαδικασίας. Αρχικά, το αίσθημα αδυναμίας να είναι κανείς ο πραγματικός εαυτός του προκύπτει πιο έντονα από την έλλειψη αισθανόμενου ανήκειν και στην συνέχεια, η αρνητική επιρροή προκύπτει πιο έντονα από τον αποκλεισμό. Τα παραπάνω σχετίζονται με τη σειρά τους ανεξάρτητα με μια πτυχή της ευημερίας. Σύμφωνα με τους μελετητές, τα αποτελέσματα αυτά είναι συσχετιστικά και, επομένως, δεν μπορούν να γίνουν αιτιώδεις ισχυρισμοί (Slepian & Jacoby-Senghor, 2021).

Η αίσθηση του ανήκειν στην Κριτική Κοινωνική Ψυχολογία

Όταν λέγεται ότι οι άνθρωποι ανήκουν σε ένα συγκεκριμένο φύλο, ή φυλή, ή τάξη ή έθνος, ότι ανήκουν σε μια συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα ή σε ένα συγκεκριμένο επάγγελμα, αυτό για το οποίο γίνεται λόγος είναι οι κοινωνικές και οικονομικές θέσεις, οι οποίες, σε κάθε ιστορική στιγμή, έχουν συγκεκριμένες επιπτώσεις σε σχέση με τα πλέγματα των σχέσεων εξουσίας στην κοινωνία (Yuval-Davis, 2006). Είτε άνδρας, είτε γυναίκα, έγχρωμος ή λευκός, εργαζόμενος ή μεσοαστός, δεν πρόκειται απλώς για διαφορετικές κατηγορίες κοινωνικής θέσης, αλλά για κατηγορίες που έχουν επίσης μια ορισμένη θέση σε έναν άξονα εξουσίας, υψηλότερη ή χαμηλότερη από άλλες τέτοιες κατηγορίες. Τέτοιες τοποθετήσεις, ωστόσο, τείνουν να είναι διαφορετικές σε διαφορετικά ιστορικά πλαίσια και είναι συχνά ρευστές και αμφισβητούμενες. Όμως, οι κοινωνικές θέσεις, ακόμη και στην πιο σταθερή τους μορφή, δεν κατασκευάζονται σχεδόν ποτέ κατά μήκος ενός άξονα ισχύος της διαφοράς, αν και συχνά κατασκευάζονται έτσι από τις στατιστικές και τις πολιτικές ταυτότητας. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η διαθεματική προσέγγιση των κοινωνικών θέσεων είναι τόσο σημαντική (Yuval-Davis, 2006).

Αρχικά, ενώ οι άνθρωποι μπορούν να ταυτίζονται αποκλειστικά με μια κατηγορία ταυτότητας (π.χ. μόνο ως έγχρωμοι, ως γυναίκες, ως ομοφυλόφιλοι), η συγκεκριμένη κοινωνική τους θέση κατασκευάζεται κατά μήκος πολλαπλών αξόνων διαφοράς, όπως το φύλο, η τάξη, η φυλή και η εθνικότητα, η ηλικία, η σεξουαλικότητα, η ικανότητα κλπ. Ακόμη, οι διασταυρούμενες κοινωνικές διαιρέσεις δεν μπορούν να αναλυθούν ως στοιχεία που αθροίζονται, αλλά, μάλλον, ως συνιστώσες η μία της άλλης. Παρόλο που οι λόγοι της φυλής, του φύλου, της τάξης κλπ. έχουν τις δικές τους οντολογικές βάσεις που δεν μπορούν να αναχθούν η μία στην άλλη, δεν υπάρχει ξεχωριστή συγκεκριμένη έννοια οποιασδήποτε κοινωνικής διαίρεσης. Το να είσαι γυναίκα είναι διαφορετικό αν ανήκεις στη μεσαία τάξη ή στην εργατική τάξη, αν είσαι μέλος της ηγεμονικής πλειοψηφίας ή της φυλετικής

μειονότητας, αν ζεις στην πόλη ή στην επαρχία, αν είσαι νέα ή ηλικιωμένη, αν είσαι ετεροφυλόφιλος ή ομοφυλόφιλος (Yuval-Davis, 2006).

Τα παραπάνω αποτελούν ταυτότητες, οι οποίες είναι αφηγήσεις, ιστορίες που οι άνθρωποι λένε στους εαυτούς τους και στους άλλους για το ποιοι είναι (και ποιοι δεν είναι) (Martin, 1995). Δεν αφορούν όλες αυτές την ένταξη σε συγκεκριμένες ομάδες και συλλογικότητες- μπορεί, π.χ. να αφορούν ατομικά χαρακτηριστικά, επαγγελματικές φιλοδοξίες ή σεξουαλικές ικανότητες. Ωστόσο, ακόμη και αυτές οι ιστορίες συχνά σχετίζονται, άμεσα ή έμμεσα, με τις αντιλήψεις του εαυτού ή/και των άλλων για το τι μπορεί να σημαίνει να είσαι μέλος μιας τέτοιας ομάδας ή συλλογικότητας (εθνοτικής, φυλετικής, εθνικής, πολιτισμικής, θρησκευτικής). Οι κατασκευές του ανήκειν, ωστόσο, δεν μπορούν και δεν πρέπει να θεωρούνται απλώς γνωστικές ιστορίες. Αντανακλούν συναισθηματικές επενδύσεις και επιθυμία για προσκόλλησης, δηλαδή τα άτομα και οι ομάδες είναι παγιδευμένα στο να θέλουν να ανήκουν, να γίνουν, μια διαδικασία που τροφοδοτείται από την επιθυμία και όχι από την τοποθέτηση της ταυτότητας ως σταθερής κατάστασης (Yuval-Davis, 2006). Η Elspeth (1996) κατασκευάζει την ταυτότητα ως μετάβαση, η οποία παράγει πάντα τον εαυτό της μέσα από τις συνδυασμένες διαδικασίες του είναι και του γίνεσθαι, του ανήκειν και της επιθυμίας να ανήκει. Αυτή η δυαδικότητα αντικατοπτρίζεται συχνά στις αφηγήσεις της ταυτότητας.

Όπως υποστηρίζει η Bell (1999), οι κατασκευές του ανήκειν έχουν μια επιτελεστική διάσταση. Συγκεκριμένες επαναλαμβανόμενες πρακτικές, που σχετίζονται με συγκεκριμένους κοινωνικούς και πολιτιστικούς χώρους, οι οποίες συνδέουν την ατομική και τη συλλογική συμπεριφορά, είναι ζωτικής σημασίας για την κατασκευή και την αναπαραγωγή αφηγήσεων ταυτότητας και κατασκευών προσκόλλησης. Με αυτόν τον τρόπο, τα ελεύθερα αιωρούμενα συναισθήματα «κολλάνε» σε συγκεκριμένα κοινωνικά αντικείμενα. Όπως έχουν σχολιάσει φεμινίστριες θεωρητικοί, όπως η Smith (1990) και η Harding (1991),

δεν υπάρχει αναγκαία σύνδεση μεταξύ της κοινωνικής θέσης και μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ταυτότητας ή/και συγκεκριμένων πολιτικών απόψεων, αντιθέτως, και οι δύο εκπορεύονται ως αποτέλεσμα συγκεκριμένων κοινωνικών πρακτικών.

Οι κατασκευές του εαυτού και της ταυτότητας μπορούν, ωστόσο, σε ορισμένα ιστορικά πλαίσια, να επιβληθούν στους ανθρώπους. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι ταυτότητες και το/τα ανήκειν γίνονται σημαντικές διαστάσεις των κοινωνικών θέσεων και τοποθετήσεων των ανθρώπων, και οι σχέσεις μεταξύ θέσεων και ταυτοποιήσεων μπορούν να γίνουν εμπειρικά πιο στενά συνυφασμένες. Αυτό εξακολουθεί να μην αναιρεί τη σημασία της διαφοροποίησης μεταξύ αυτών των αναλυτικών επιπέδων στην ανάλυση του ανήκειν. Αντιθέτως, χωρίς αυτή τη διαφοροποίηση, δεν θα υπήρχε δυνατότητα αγώνα και αντίστασης και το ανήκειν θα γινόταν πεπρωμένο (Yuval-Davis, 2006). Όπως υποστήριξε καίρια ο Fanon (1967, όπ. αναφ. στο Yuval-Davis, 2006), μια τέτοια πολιτική αντίστασης πρέπει να στρέφεται όχι μόνο κατά των κοινωνικών και οικονομικών θέσεων των καταπιεσμένων ανθρώπων, αλλά και κατά των εσωτερικεύσεων των αναγκαστικών κατασκευών του εαυτού και της ταυτότητας τους. Επομένως, το ανήκειν δεν αφορά αποκλειστικά τις κοινωνικές θέσεις και τις κατασκευές ατομικών και συλλογικών ταυτοτήτων και δεσμών, αλλά και τους τρόπους με τους οποίους αυτές αξιολογούνται και κρίνονται (Yuval-Davis, 2006).

Αίσθηση του ανήκειν και διαφορετικότητα

Σε σχέση με τη σεξουαλικότητα, υποστηρίζεται από μελετητές πως φαίνεται να υπάρχει ανάπτυξη κατάθλιψης σε ομοφυλόφιλους άνδρες και γυναίκες. Η αίσθηση του ανήκειν στην κοινότητα των ομοφυλόφιλων και λεσβιών είναι ένας πιθανός παράγοντας που μπορεί να τους προστατεύει από την ανάπτυξη αυτής. Το αίσθημα του ανήκειν έχει οριστεί ως η εμπειρία της προσωπικής συμμετοχής και ενσωμάτωσης σε ένα σύστημα ή περιβάλλον σε βαθμό που το άτομο αισθάνεται ότι παίζει έναν ιδιαίτερο ρόλο σε αυτό το σύστημα ή περιβάλλον (McLaren et al., 2013). Σύμφωνα με τους Hagerty et al. (1992), η αίσθηση του

ανήκειν αναφέρεται στο αίσθημα της αξίας και της σημαντικότητας. Αυτός ο ορισμός υιοθετεί μια κάπως σφαιρική προσέγγιση του ανήκειν, επομένως, δεν αφορά την εμπλοκή με συγκεκριμένα άτομα ή ομάδες, αλλά μάλλον την αίσθηση της ένταξης σε ένα ευρύτερο σύστημα. Αυτό συνάδει με την άποψη πολλών ομοφυλόφιλων και αμφιφυλόφιλων ανδρών, οι οποίοι θεωρούν την κοινότητα των ομοφυλόφιλων ως παγκόσμια και αποτελούμενη από πολύ περισσότερους ανθρώπους, από όσους θα μπορούσε να συναντήσει ένα άτομο (McLaren et al., 2013).

Ακόμη, σχετικά με τη διαφορετικότητα και τη διαθεματικότητα, ο Strayhorn (2012, όπ. αναφ. στο Duran, 2018) εντόπισε διαφορετικά δίκτυα συμμετοχής για τους έγχρωμους ομοφυλόφιλους φοιτητές. Στην έρευνά του, ο Strayhorn ανακάλυψε ότι η συμμετοχή σε «εξέχουσες» κοινότητες, όπως είναι τα νυχτερινά κέντρα, φοιτητικές οργανώσεις, η διατήρηση μιας σύνδεσης με την πνευματικότητα και οι ουσιαστικές σχέσεις ωφέλησαν το ανήκειν των φοιτητών (pp. 45). Ωστόσο, ο Strayhorn συζήτησε επίσης τη δυσκολία που αντιμετώπιζαν αυτοί οι φοιτητές στην προσπάθειά τους να βρουν χώρους όπου θα μπορούσαν να ανήκουν. Ως αποτέλεσμα, τα άτομα αυτά ανέφεραν τακτικά υψηλότερα ποσοστά προβλημάτων ψυχικής υγείας. Τα ευρήματα αυτά απηχούν τη βιβλιογραφία που δείχνει ότι οι queer φοιτητές/τριες χρώματος δυσκολεύονται να βρουν κοινότητες που να επιβεβαιώνουν και τις δύο περιθωριοποιημένες ταυτότητές τους επηρεάζοντας έτσι αρνητικά τις εμπειρίες τους ως προς την έννοια του mattering και του ανήκειν (Duran, 2018).

Αίσθηση του ανήκειν στο χώρο του πανεπιστημίου

Μια κοινότητα στην οποία οι φοιτητές/τριες θα μπορούσαν νιώθουν ότι ανήκουν είναι το πανεπιστήμιο. Στο άρθρο του Parker (2021) αναφέρονται πολύ ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τις κλιματικές αντιλήψεις και την αίσθηση του ανήκειν σε κολλέγια/πανεπιστήμια.

Σύμφωνα με τον Strayhorn (2012, όπ. αναφ. στο Parker, 2021), το αίσθημα του ανήκειν είναι «η αντιλαμβανόμενη κοινωνική υποστήριξη των φοιτητών στην πανεπιστημιούπολη, ένα

αίσθημα αίσθηση σύνδεσης, η εμπειρία του να έχεις σημασία ή να αισθάνεσαι ότι νοιάζεσαι, ότι είσαι αποδεκτός, σεβαστός, ότι εκτιμάς και ότι είσαι σημαντικός για την ομάδα (π.χ. την πανεπιστημιακή κοινότητα) ή για άλλους στην πανεπιστημιούπολη (π.χ. καθηγητές, συμφοιτητές/τριες). Η αίσθηση του ανήκειν μπορεί γενικά να περιγραφεί ως η αντίληψη των φοιτητών της σύνδεσης, του σεβασμού και της συμμετοχικότητας στο κολέγιο ή το πανεπιστήμιό τους (Parker, 2021).

Ακόμη, το τμήμα κάθε πανεπιστημίου είναι το πιο πιθανό μέρος για τους/τις φοιτητές/τριες να αλληλοεπιδράσουν με ένα ευρύ φάσμα καθηγητών και προσωπικού, καθώς προχωρούν στην απαιτούμενη σειρά μαθημάτων, αναζητούν καθοδήγηση για την επιλογή μαθημάτων ή συμβουλές σταδιοδρομίας ή εμπλέκονται στην έρευνα (Knekta, et al., 2020). Μέσω αυτών των αλληλεπιδράσεων, τα τμήματα έχουν αρκετές ευκαιρίες να αυξήσουν το βαθμό της αίσθησης του ανήκειν των φοιτητών. Περαιτέρω, τα περισσότερα τμήματα έχουν κάποια αυτονομία για την άμεση εφαρμογή αλλαγών, και εξαιτίας αυτού, έχουν αναπτυχθεί ορισμένες προσπάθειες εκπαιδευτικής αλλαγής που επικεντρώνονται ειδικά στο επίπεδο του τμήματος (Knekta, et al., 2020).

Το πολιτισμικά ποικιλόμορφο σώμα των φοιτητών που συγκλίνουν στον πανεπιστημιακό χώρο έχει τις ατομικές του προσδοκίες σχετικά με το πώς τους εκτιμούν οι συμφοιτητές/τριες τους και το προσωπικό και πώς αισθάνονται ως μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας (Masika & Jones, 2016). Αυτό το αίσθημα του ανήκειν σε ένα ποικιλόμορφο κοινωνικό περιβάλλον, αν δεν ικανοποιηθεί μέσω των θεσμικών συστημάτων υποστήριξης, θα μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά την επιτυχή μετάβαση, διατήρηση και αποφοίτηση των φοιτητών. Η ένταξη έχει εξηγηθεί ως η αίσθηση των φοιτητών ότι γίνονται αποδεκτοί, συμμετέχουν, σέβονται και ενθαρρύνονται από τους/τις συμφοιτητές/τριες και τους/τις διδάσκοντες/ουσες (Masika & Jones, 2016).

Σύμφωνα με έρευνα των Morieson et al. (2013), η μετάβαση στο πρώτο έτος είναι η πιο δύσκολη για τους/τις φοιτητές/τριες και η πιο κρίσιμη για τα πανεπιστήμια για τη βελτίωση της διατήρησης και της επιτυχίας των φοιτητών. Οι περισσότεροι/ες φοιτητές/τριες εκφράζουν την επιθυμία να αναπτύξουν μια ευρύτερη αίσθηση του ανήκειν όχι μόνο με τους/τις συμφοιτητές/τριες τους, αλλά και στη διεπιστημονική κοινότητα της σχολής. Πολλοί είναι πρόθυμοι να γνωρίσουν φοιτητές/τριες άλλων ειδικοτήτων, τους οποίους θεωρούν «μελλοντικούς/ες συναδέλφους/ισσες τους».

Αίσθηση του ανήκειν και διαθεματικότητα

Οι Schlesinger et al. (2017) υπογράμμισαν την ανάγκη για έρευνα που να αναγνωρίζει τις διασταυρώσεις των διαφόρων πτυχών των ταυτοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της φυλής, του φύλου και της τάξης τους, αλλά και άλλων πτυχών όπως η εθνικότητα ή/και η σεξουαλικότητα, και η διαθεματικότητα έχει χρησιμοποιηθεί για να προσπαθήσει να κατανοήσει την υποεκπροσώπηση.

Σχετικά με την διαθεματικότητα και τους/τις έγχρωμους/ες φοιτητές/τριες, οι Santa-Ramirez et al. (2022) υποστηρίζουν ότι η διαθεματικότητα, ως αναλυτικό πλαίσιο, θα πρέπει να ενθαρρύνει τις θεσμικές δομές αλλαγής (Harris & Patton, 2018). Η ανάδειξη των ολιστικών εμπειριών των έγχρωμων φοιτητών, εκτός από την αναγνώριση των εδαφών των ιθαγενών (Paris, 2019), στη θεσμική αποστολή, θα πρέπει επίσης να αντανακλάται σε όλες τις πρακτικές και τα προγράμματα στις πανεπιστημιούπολεις. Είναι σημαντικό λοιπόν, να υπάρξουν θεσμικές δομές που να αντιπροσωπεύουν και να επικυρώνουν καλύτερα τις βιωμένες εμπειρίες των φοιτητών στην πανεπιστημιούπολη. Αυτό περιλαμβάνει την εκπροσώπηση των διασταυρούμενων ταυτοτήτων που συχνά επικαλύπτονται και είναι αόρατες κατά τη διάρκεια της φοίτησης στο πανεπιστήμιο και συνεχίζουν την τάση της δομημένης καταπίεσης και την ανάδειξη ακαδημαϊκών προγραμμάτων και οργάνωσης που βασίζονται στην κουλτούρα και είναι κυρίως επικυρωτικά και πολιτισμικά επιβεβαιωτικά.

Ακόμη κρίνεται αναγκαία η εστίαση στην διαφορετικότητα, την ένταξη και την ισότητα και τις δράσεις που αναλαμβάνει το πανεπιστήμιο για να διασφαλίσει ότι υπάρχει μια κουλτούρα κλίματος αποδοχής της διαφορετικότητας στην πανεπιστημιούπολη και η καλύτερη ανάδειξη και εξανθρωπισμό των εμπειριών και της ύπαρξης των έγχρωμων φοιτητών πρώτης γενιάς στην πανεπιστημιούπολη. Παρόλα αυτά, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η διαθεματικότητα δε έχει πάντα φυλετική διάσταση και μπορεί να αφορά και άλλες διαστάσεις, όπως είναι η ταυτότητα φύλου έξω από την ετεροκανονικότητα, η ηλικία, οι ψυχικές διαταραχές κλπ (Santa-Ramirez et al., 2022).

Στο πλαίσιο των θεωριών που έχουν μελετηθεί παραπάνω, ανακύπτουν ως κεντρικοί τρόποι να μιλούν τα άτομα για αυτά, τόσο στον δημόσιο λόγο όσο και στον πολιτικό λόγο, η ορατότητα και η έλλειψή της - μη ορατότητα - και η διάκριση μεταξύ ιδιωτικής και δημόσιας ζωής (Caldwell, 2010· Schilt, 2006· Nelson, 2020). Οι επόμενες δυο ενότητες εστιάζουν σε αυτούς τους τρόπους.

Ορατότητα-Μη ορατότητα

Λέγεται συχνά ότι οι άνθρωποι ζουν σε μια «αυτοκρατορία του «βλέμματος» (gaze) (Bubandt et al., 2019). Μερικές θεωρίες υποστηρίζουν ότι η ορατότητα, η παρατήρηση και η διαφάνεια δεν είναι μόνο βασικές μεταφορές στη σύγχρονη πολιτική, αλλά αποτελούν επίσης κεντρικό στοιχείο του οπλοστασίου των πολιτικών τεχνολογιών μέσω των οποίων κυβερνάται ο σύγχρονος κόσμος, βασισμένο σε μια μακρά φιλοσοφική παράδοση που έχει παραχωρήσει την υπεροχή στην όραση έναντι των άλλων αισθήσεων. Όπως σωστά επισημαίνουν οι θεωρητικοί της «αυτοκρατορίας του βλέμματος», η ηγεμονία της όρασης έχει μακρά προϊστορία στη δυτική φιλοσοφία. Από την αρχαιότητα, η όραση θεωρούταν η πιο καθαρή και η πιο αξιόπιστη από τις αισθήσεις, μια προνομιακή θέση που επέτρεψε στην όραση να γίνει η βάση της σύγχρονης εμπειρικής επιστήμης. Με διάφορους τρόπους, η λογική που συνδέει την όραση με τη γνώση έχει φυσικοποιηθεί και εμπεδωθεί στην

καθημερινή γλώσσα. Φαίνεται ότι η όραση είναι το κλειδί στην πολιτική, την επιστήμη, τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης και την οικονομία (Bubandt et al., 2019).

Στην παρούσα έρευνα, η ορατότητα ανακύπτει ως σημαντικό κομμάτι της αναγνώρισης και της αποδοχής σε διάφορα πλαίσια, όπως είναι η κοινωνία και το πανεπιστήμιο. Σε μια πιο μεταφορική έννοια του βλέμματος, τα άτομα που αυτοπροσδιορίζονται ως ΛΟΑΤΚΙ+ επιθυμούν την ορατότητα από άλλα στρώματα, ώστε να μην αισθάνονται διακριτά και διαφορετικά. Το ζήτημα της αορατότητας και η σχέση της με την εξουσία, τη γνώση και την επιθυμία έχει λάβει πολλές πολιτισμικές και ιστορικές μορφές, τόσο εντός όσο και εκτός του μουσουλμανικού κόσμου. (Bubandt et al., 2019).

Η ορατότητα αποτελεί επίσης εδώ και πολύ καιρό ένα από τα θεμέλια του Κινήματος για τα Δικαιώματα της Αναπηρίας. Οι υποστηρικτές έχουν αγωνιστεί όχι μόνο για το δικαίωμα να φαίνονται, αλλά και για να ακούγεται η φωνή τους, να υπολογίζονται, να είναι πρώτα απ' όλα άνθρωποι και να αναγνωρίζονται ως ανθρώπινα όντα και όχι ως φετιχοποιημένα. Ακόμη και μέσα στο αναπηρικό κίνημα υπάρχει αγώνας για ίση ορατότητα μεταξύ των τύπων αναπηρίας, του φύλου, της φυλής, της εθνικότητας, της σεξουαλικότητας και του σεξουαλικού προσανατολισμού. Η διεμφυλικότητα βρίσκεται συχνά παγιδευμένη σε μια παρόμοια θέση εντός ορατότητας- μια παράδοξη αντιπαράθεση τόσο της μη ορατότητας όσο και της υπερορατότητας. Από τη μία πλευρά, οι αμφιφυλόφιλοι αγωνίζονται να αναγνωριστούν ως έχοντες έναν νόμιμο και διακριτό σεξουαλικό προσανατολισμό- από την άλλη, υπομένουν πολύ ορατά στερεότυπα που βασίζονται σε υποθέσεις σεξουαλικής συμπεριφοράς που απειλούν αυτή τη νομιμότητα (Caldwell, 2010).

Ιδιωτική και δημόσια ζωή

Σε σύνδεση με την ορατότητα, η σεξουαλική πολιτειότητα είναι μια πολύπλευρη έννοια, η οποία γίνεται αντιληπτή με ποικίλους διαφορετικούς τρόπους (Richardson, 2017). Ορισμένοι συγγραφείς, για παράδειγμα, προτιμούν να χρησιμοποιούν τον όρο «οικεία πολιτειότητα» με

το σκεπτικό ότι αυτό επιτρέπει την εξέταση ενός ευρύτερου φάσματος τομέων της «οικείας και προσωπικής ζωής» από αυτά που συνήθως χαρακτηρίζονται ως «σεξουαλικά» (Richardson, 2017).

Η ανάλυση των όρων μέσω των οποίων αρθρώνεται συνήθως η συζήτηση για τη σεξουαλική ιδιότητα του πολίτη αναδεικνύει την κινητοποίηση ενός συγκεκριμένου είδους εαυτού, ενός συγκεκριμένου είδους υποκειμένου που δικαιούται να διεκδικήσει δικαιώματα (Richardson, 2017). Η φιλελεύθερη έννοια ενός ατομικού αυτόνομου υποκειμένου που μπορεί να ασκήσει μια σειρά από ατομικές επιλογές, στη συγκεκριμένη περίπτωση σε σχέση με τις οικειότητες, τις σεξουαλικές ταυτότητες και τις σχέσεις, είναι κεντρική στις συζητήσεις για τη σεξουαλική και οικεία ιθαγένεια. Η έννοια της ατομικής επιλογής αποτελεί βασική πτυχή των δυτικών μοντέλων της νεοφιλελεύθερης ιθαγένειας και διαπιστώνεται αυτό στις ιδέες για τη σεξουαλική και οικεία πολιτειότητα, όπου δίνεται κυρίαρχη έμφαση στο δικαίωμα επιλογής του συντρόφου, αν θα υπάρξει γάμος ή όχι, αν θα αποκτηθεί παιδί ή όχι, των σεξουαλικών δραστηριοτήτων (Richardson, 2017).

Οι Stokoe και Wallwork (2003), στη μελέτη τις συζητήσεις των γειτόνων, υποστήριξαν ότι οι κατηγορίες του «ιδιωτικού» και του «δημόσιου» κατασκευάζονταν ως ηθικά όρια και χωροταξικοί διαχωρισμοί μεταξύ των μελών, και η υπέρβασή τους καθιστούσε υπεύθυνες ορισμένες ενέργειες (Zisakou & Figgou, 2021). Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνά τους πλαισιώνεται ο ελλιπής προσανατολισμός στα δικαιώματα των γειτόνων στην ιδιωτική ζωή. Υποστηρίζεται ότι το δικαίωμα να διαμαρτύρεται κανείς για τη χρήση του χώρου από τους άλλους είναι βαθιά ενσωματωμένο στη ρητορική συγκρότηση του χωρικού καθεστώτος και των δικαιωμάτων των ανθρώπων σε αυτό. Επιπλέον, η ιδιότητα του χώρου ως ιδιωτικού εξαρτάται από την κατάλληλη χρήση του, έτσι ώστε η μη κανονική χρήση να τον καθιστά διαθέσιμο για δημόσιο σχολιασμό. Υπάρχει, επομένως, μια ασάφεια γύρω από τα όρια του χώρου. Τα παράπονα των συμμετεχόντων/ουσών κατασκευάζουν και

καταρρίπτουν ταυτόχρονα την κοινή αντίληψη ότι οι άνθρωποι έχουν δικαίωμα χρησιμοποιούν τον χώρο τους όπως επιθυμούν. Τα παράπονα αυτά επιβεβαιώνουν τον ισχυρισμό του Petschauer (1997) ότι η βεβήλωση του χώρου, όπως η οπτική ρύπανση, μπορεί να γίνει βεβήλωση εκείνων που θεωρούν το χώρο αυτό ως προέκταση της ταυτότητάς τους (Stokoe & Wallwork, 2003).

Η έρευνα αυτή συνδυάζεται άρρηκτα με την ιδιωτική και δημόσια ζωή των συμμετεχόντων της έρευνας που παρουσιάζεται στην πτυχιακή εργασία, καθώς διαφαίνεται η καταπάτηση των δικαιωμάτων των ατόμων με την δημόσια προβολή και έκθεση της ταυτότητας των ιδίων. Στην παραπάνω έρευνα γίνεται λόγος για τα καταπατημένα όρια και την βεβήλωση του χώρου τους, κάτι το οποίο παρουσιάζουν και οι συμμετέχοντες με μεταφορικό τρόπο. Η έκφραση της σεξουαλικότητας είναι κάτι το οποίο δημοσιοποιείται μόνο όταν οι ίδιοι το επιθυμούν, αλλά και κάτι το οποίο κρατείται μόνο σε ιδιωτικό επίπεδο.

Επιπλέον, τα ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν τη δυνατότητα να διευρύνουν τις ποσοτικές γνώσεις σχετικά με την αποκάλυψη της σεξουαλικότητας. Η συστηματική κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τα άτομα που είναι λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι ή queer (LGBQ) εκφράζουν τους προσανατολισμούς και τις ταυτότητές τους, θέτει μια σειρά από προκλήσεις, από το μικρό μέγεθος των εν λόγω πληθυσμών μέχρι τη μακρά ιστορία του στίγματος που αντιμετωπίζουν αυτές οι ομάδες. Ωστόσο, τα οφέλη των νέων δεδομένων σχετικά με τη σεξουαλικότητα δεν περιορίζονται μόνο στις σεξουαλικές μειονότητες. Ο ίδιος φακός της ταυτότητας και της έκφρασης μπορεί επίσης να εφαρμοστεί για την κατανόηση της ετεροφυλοφιλίας. Πράγματι, η ετεροφυλόφιλη ταυτότητα μπορεί να αποκτήσει αυξημένη σημασία σε μια εποχή που τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα είναι όλο και πιο ορατά (Gilroy & Kashyap, 2021).

Εξετάζεται παράλληλα ο τρόπος με τον οποίο τα ετεροφυλόφιλα και τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα εκφράζουν τη σεξουαλικότητά τους στο διαδίκτυο. Η σεξουαλικότητα σηματοδοτείται

κοινωνικά και μια σεξουαλική ταυτότητα δεν είναι εγγενώς ορατή ή αυτονόητη και μπορεί να μοιράζεται ή να αποκρύπτεται σε διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα. Αν μια σεξουαλική ταυτότητα μοιράζεται, εξαρτάται από την σημαντικότητα της σε μια δεδομένη κοινωνική κατάσταση ή στην αυτο-ταυτότητα ενός συγκεκριμένου ατόμου. Λειτουργώντας ενάντια στην κοινωνική αποκάλυψη, η σεξουαλικότητα αντιμετωπίζεται εδώ και καιρό ως κάτι στιγματισμένο, ντροπιαστικό, μυστικό ή απλώς ιδιωτικό. Έτσι, για τις σεξουαλικές μειονότητες, η απόκρυψη της σεξουαλικής ταυτότητας μπορεί να αποτελεί θέμα ασφάλειας. Ωστόσο, η σεξουαλική ταυτότητα είναι επίσης ένα βασικό κοινωνικό και δημογραφικό χαρακτηριστικό, καθώς σε έναν τόπο όπως οι σύγχρονες Ηνωμένες Πολιτείες, η σεξουαλικότητα αποτελεί κεντρικό μέρος της ταυτότητας των ανθρώπων που επηρεάζει τις ατομικές κοσμοθεωρίες, τις εμπειρίες ζωής και τις πορείες (Gilroy & Kashyap, 2021).

Παρόλο που μελετάται ή μετράται λιγότερο συχνά από άλλα κοινωνικά εξέχοντα χαρακτηριστικά, όπως το φύλο ή η φυλή, τα δεδομένα ερευνών έχουν δείξει αξιοσημείωτες γενεαλογικές μετατοπίσεις στις υποκείμενες κατανομές των διαφόρων σεξουαλικών ταυτοτήτων, με τους νέους να ταυτίζονται όλο και περισσότερο ως σεξουαλικές μειονότητες. Αυτές οι γενεαλογικές μετατοπίσεις συνέβησαν σε ένα πλαίσιο αυξανόμενης ψηφιοποίησης της ζωής και της πορείας ζωής, όπου τα ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν ενεργό και εξέχοντα χώρο κοινωνικής αλληλεπίδρασης και έκφρασης. Με τη σειρά της, η ψηφιοποίηση της ζωής έχει επίσης δημιουργήσει νέες ευκαιρίες δεδομένων που προσφέρουν έναν φακό μέσω του οποίου γίνεται κατανοητό αυτό το μεταβαλλόμενο έδαφος (Gilroy & Kashyap, 2021).

ΛΟΑΤΚΙ+: Ιστορικό πλαίσιο και δικαιώματα

Οι επόμενες δυο υποενότητες αφορούν το ιστορικό και θεσμικό πλαίσιο, όπως αναφέρονται και στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα κάποια στοιχεία για την νομιμοποίηση και για την συμβολή της γενικότερα.

ΛΟΑΤΚΙ+ και δικαιώματα

Τη δεκαετία του '90 τα ανθρώπινα δικαιώματα κέρδισαν έδαφος στις συζητήσεις σχετικά με τις διεκδικήσεις των ΛΟΑΤΚΙ+. Συνδεδεμένη με άλλες θεμελιώδεις δημοκρατικές έννοιες, καθώς και με διεθνείς και εγχώριους νόμους, θεσμούς, συνθήκες και οργανισμούς, η έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θεωρήθηκε ότι παρέχει σημαντική διεκδικητική δύναμη. Αυτή η αποκαλούμενη «στροφή στα ανθρώπινα δικαιώματα» πυροδότησε νέους διαύλους επικοινωνίας με διεθνείς οργανώσεις και αύξηση της κινητοποίησης των ΛΟΑΤΚΙ+ και των queer νομοθεσιών. Οι Kitzinger & Wilkinson (2004), λαμβάνοντας υπόψη τα δύο πρώτα άρθρα της «Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», τα οποία διακηρύσσουν την εγγενή ελευθερία και την ισότητα των ανθρώπων χωρίς διακρίσεις, υποστήριξαν ότι οι διεκδικήσεις των ΛΟΑΤΚΙ+ αποκτούν ισχυρή δυναμική όταν τοποθετούνται στο πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι σχετικές νομικές εξελίξεις συνδέονται με τις δράσεις οργανώσεων ΛΟΑΤΚΙ+ που πλαισίωσαν τα δικαιώματά τους ως ανθρώπινα (Velasco, 2018). Τέτοιες εξελίξεις περιλαμβάνουν την αυξανόμενη νομική αναγνώριση των σχέσεων μεταξύ ομόφυλων ατόμων, και τη θέσπιση νόμων για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της βίας κατά των ΛΟΑΤΚΙ+ (Voss, 2018).

Παρόλη τη συνεισφορά των κεκτημένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων στους αγώνες των ΛΟΑΤΚΙ+, έχουν επίσης αρθρωθεί φωνές κριτικής. Μια πρώτη κριτική άποψη αφορά την οικουμενικότητα και την αποικιοκρατική δυναμική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπου οι κριτικοί επισήμαναν τους τρόπους με τους οποίους το οικουμενικό κατασκεύασμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εξελίχθηκε -ως δυτικό «προϊόν» και μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε ποικίλα πολιτισμικά πλαίσια για την αναπαραγωγή ασύμμετρων εξουσιών, ανισοτήτων και αποκλεισμών (Michos et al., 2022). Σύμφωνα με την Butler (2000), οι οικουμενικές κατασκευές - όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα - πρέπει να εξετάζονται μέσα από τα ρητορικά

και πολιτισμικά εξειδικευμένα πρίσματα/συστήματα τους, ειδάλλως, δίνουν έναυσμα για κατηγορίες ότι ακολουθούν ιμπεριαλιστικές/νεοαποικιακές πολιτικές (Michos et al., 2022).

Ιστορικό και θεσμικό πλαίσιο

Σχετικά με την νομιμοποίηση της ομοφυλοφιλίας αποτέλεσε μια μεταρρύθμιση που άνοιξε τον δρόμο για περαιτέρω πρόοδο όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ στην Ευρώπη (Waldijk, 2000). Για τον Waldijk (2000, όπ αναφ. στο Michos et al., 2021), η αποποινικοποίηση στην Ευρώπη εφαρμόστηκε σε τέσσερα κύματα, ξεκινώντας από τη Γαλλία το 1791 και άλλες χώρες τον 18ο και 19ο αιώνα (πρώτο κύμα). Το δεύτερο κύμα αφορά τις ευρωπαϊκές χώρες που αποποινικοποίησαν την ομοφυλοφιλία στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα. Τέλος, το τρίτο κύμα έλαβε χώρα κυρίως κατά τις δεκαετίες του '60 και του '70, ενώ το τέταρτο (δεκαετίες 1980 και 1990) επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από την αναδυόμενη δύναμη της έννοιας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι εξελίξεις αυτές διευκόλυναν την οργάνωση σχετικών ομάδων και κινημάτων (κυρίως στις σκανδιναβικές χώρες), τα οποία υιοθέτησαν ένα πλαίσιο διεκδίκησης δικαιωμάτων βασισμένο στις αρχές της ισότητας (Adam et al., 1999, όπως αναφέρεται στο Kollman & Waites, 2009).

Η συμβολή των ΛΟΑΤΚΙ+ κινήσεων μπορεί να εντοπιστεί στο τρίτο από αυτά τα κύματα, που έλαβε χώρα μεταξύ των δεκαετιών 1960 και 1980 (Waldijk, 2000). Το καλοκαίρι του 1969, έλαβε χώρα στο Manhattan (ΗΠΑ) η εξέγερση του Stonewall, ένα κομβικό γεγονός που γέννησε ένα ισχυρό, διεθνές, ΛΟΑΤΚΙ+ κίνημα (Waites, 2005, όπ. αναφ. στο Michos et. al., 2021).). Το κίνημα αυτό, υπό την επιρροή της αντικουλτούρας και του φεμινισμού της δεκαετίας του '60, αμφισβήτησε τις επικρατούσες αντιλήψεις για το φύλο και τη σεξουαλικότητα, καθώς και τις κοινωνικά ενσωματωμένες, καταπιεστικές σχέσεις εξουσίας (Kollman & Waites, 2009· Waites, 2005, όπ. αναφ. στο Michos et. al., 2021).

Από τη δεκαετία του 1970, διάφορες ομάδες ομοφυλοφίλων και λεσβιών χρησιμοποίησαν ουσιοκρατικές περιγραφές, δηλαδή ομοφυλοφιλικές ανδρικές και λεσβιακές ταυτότητες ως φυσικές, σταθερές/καθορισμένες, ως απαράγραπτο δικαίωμα και ως πλαίσια διεκδίκησης, με στόχο τη σύναψη συμμαχιών με συγκεκριμένες ομάδες (π.χ. φιλελεύθεροι), πολιτικούς παράγοντες και άτομα της ελίτ πλευράς της κοινωνίας. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι, τόσο στο πλαίσιο του ΛΟΑΤΚΙ+ και του φεμινιστικού κινήματος, όσο και στο πλαίσιο της κοινωνικής θεωρίας, το ζήτημα του βιολογικού, ψυχολογικού ή κοινωνικού «προσδιορισμού» των έμφυλων και σεξουαλικών ταυτοτήτων αποτελούσε αμφισβητούμενο θέμα (Bernstein, 2002· Kitzinger, 1995, όπ. αναφ. στο Michos et. al., 2021).

Ενώ η αποποινικοποίηση της ομοφυλοφιλίας στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε το 1951, οι νομικές διακρίσεις, όπως τα αυστηρότερα όρια σε σχέση με την ηλικία συναίνεσης για σεξουαλικές πράξεις μεταξύ ανδρών, δεν καταργήθηκαν μέχρι το 2015. Με την πάροδο των δεκαετιών θεσπίστηκαν σημαντικές νομικές διατάξεις, που είχαν ως στόχο την εξάλειψη των διακρίσεων λόγω φύλου ή σεξουαλικότητας. Συγκεκριμένα, κατοχυρώθηκε νομικά το δικαίωμα των ομόφυλων ζευγαριών να συνάπτουν σύμφωνο συμβίωσης, ενώ το 2017 ψηφίστηκε νομοσχέδιο που αφορούσε τη νομική αναγνώριση της αυτοπροσδιοριζόμενης ταυτότητας φύλου (Michos et al., 2021).

Όσον αφορά τα ομόφυλα ζευγάρια που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης, από το 2018 και έπειτα τους παρέχεται επίσης η δυνατότητα να αναθρέψουν ένα παιδί. Η κοινή και η θετή υιοθεσία τέκνων και ο πολιτικός γάμος δεν είναι νόμιμοι για τα ομόφυλα ζευγάρια, ενώ υπάρχουν αποκλειστικά δυαδικοί διαχωρισμοί σε σχέση με το φύλο που δηλώνεται στα επίσημα έγγραφα (αρσενικό/θηλυκό). Την τελευταία δεκαετία παρατηρείται επίσης η δραστηριοποίηση ομάδων και συλλογικοτήτων, που αγωνίζονται για τα δικαιώματα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, ενώ παρελάσεις υπερηφάνειας πραγματοποιούνται σε διάφορα μέρη της Ελλάδας (π.χ. Αθήνα, Θεσσαλονίκη) (Michos et al., 2021).

Παρά τις εξελίξεις αυτές, η Ελλάδα τοποθετείται κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο όσον αφορά την υποστήριξη της ισότιμης πρόσβασης των ΛΟΑΤΚΙ+ στα δικαιώματα και μόνο το 39% των Ελλήνων ερωτηθέντων συμφωνεί με τη θεσμοθέτηση του γάμου μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου στην Ευρώπη γενικά (Ευρωβαρόμετρο, 2019, όπ. αναφ. στο Michos et al., 2021). Επιπλέον, το Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας στην Ελλάδα (2019, όπ. αναφ. στο Michos et al., 2021) κατέγραψε 44 επιθέσεις κατά των ΛΟΑΤΚΙ+ για το 2019.

Ένα περιστατικό που συγκλόνισε την κοινή γνώμη ήταν η δολοφονία του ακτιβιστή της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, Ζακ Κωστόπουλου το 2018. Ένα μεσημέρι, ο Ζακ ξυλοκοπήθηκε μέχρι θανάτου, όταν βρέθηκε παγιδευμένος μέσα σε κοσμηματοπωλείο στο κέντρο της Αθήνας. Ο ίδιος δέχτηκε βίαιη επίθεση από Έλληνες πολίτες (συμπεριλαμβανομένου του ιδιοκτήτη του καταστήματος) και στη συνέχεια ξυλοκοπήθηκε από την αστυνομία που είχε κληθεί στο σημείο. Στα ελληνικά μέσα ενημέρωσης κυριάρχησε μεγάλος όγκος παραπληροφόρησης σχετικά με την προσωπικότητα και τα αίτια του θανάτου του Ζακ (Michos et al., 2021).

Τα θέματα που σχετίζονται με τις διεκδικήσεις και τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ αποτέλεσαν συχνά αντικείμενο σύγκρουσης στη δημόσια σφαίρα. Εκπρόσωποι της Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας καταδικάζουν έντονα τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων και τις προσπάθειες θέσπισης σχετικών νόμων. Στην εν λόγω ρητορική, μόνο δύο βιολογικά φύλα και αποκλειστικά ετεροφυλόφιλες σχέσεις μεταξύ ενός άνδρα και μιας γυναίκας θεωρούνται φυσικές και αποδεκτές, ενώ οτιδήποτε διαφέρει θεωρείται αμαρτία και αφύσικο (Michos & Figgou, 2019). Συγκρούσεις υπάρχουν και στο πλαίσιο της θεσμικής πολιτικής, με ορισμένα πολιτικά κόμματα να αντιτίθενται σθεναρά στις διεκδικήσεις των ΛΟΑΤΚΙ+. Η πολιτική Δεξιά στη χώρα -διαπλεκόμενη με την πολιτική ορθοδοξία- έχει επίσης αντιταχθεί ενεργά στην επέκταση των δικαιωμάτων σε αυτόν τον τομέα (Michos et al., 2021).

Έχοντας συζητήσει αυτές τις κεντρικές θεματικές, τη διαφορετικότητα, τη διαθεματικότητα και την αίσθηση του ανήκειν και αντλώντας από την κοινωνικοστρουξιονιστική παράδοση και τη λογοψυχολογία, η επόμενη ενότητα παρουσιάζει τον τρόπο με τον οποίο μελετήθηκε το θέμα της πτυχιακής εργασίας στο πεδίο αυτό.

Μεθοδολογία

Ερευνητικά εργαλεία

Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή ερευνητικού υλικού είναι η συνέντευξη, διότι ενδείκνυται για τους στόχους του θέματος της εργασίας. Ειδικότερα, επιχειρήθηκε η παραγωγή δεδομένων πάνω στις απόψεις και τις εμπειρίες των συμμετεχόντων/ουσών όσων αφορά τη διαφορετικότητα, τη διαθεματικότητα και την αίσθηση του ανήκειν στην πανεπιστημιακή κοινότητα. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, η συνέντευξη αποτελεί μια συνομιλία ανάμεσα σε δύο άτομα και η αλληλεπίδραση μεταξύ τους δημιουργεί τα δεδομένα που πρόκειται να αναλυθούν, με την έννοια του ότι τα άτομα μπορεί να ξεκινήσουν να σκέφτονται με διαφορετικό τρόπο κάποιες όψεις της εμπειρίας τους, με απόρροια την παραγωγή νέας γνώσης και κατανόησης τόσο για την ερευνήτρια όσο και για τους/τις συμμετέχοντες/ουσες (Willig, 2015, pp. 93).

Χρησιμοποιήθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη, η οποία είναι η πιο διαδεδομένη μέθοδος για την παραγωγή δεδομένων μιας έρευνας ποιοτικής μεθοδολογίας στον χώρο της ψυχολογίας, καθώς τα δεδομένα της δύναται να αναλυθούν με ποικίλους τρόπους και αποτελεί μία μέθοδο που είναι συμβατή με πολλές μεθόδους ανάλυσης των δεδομένων. Η ημιδομημένη συνέντευξη, παρέχει στην ερευνήτρια την ευκαιρία να ακούσει τους/τις συμμετέχοντες/ουσες να μιλούν για μια συγκεκριμένη πτυχή της ζωής ή της εμπειρίας τους και ταυτόχρονα οι ερωτήσεις λειτουργούν ως εναύσματα που ενθαρρύνουν περισσότερη συζήτηση. Αυτό το στυλ συνέντευξης περιγράφεται μερικές φορές ως μη κατευθυντικό, ωστόσο, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι η ερευνήτρια καθοδηγεί τη συνέντευξη με το ερευνητικό της ερώτημα (Willig, 2015, pp. 92-94). Επιπλέον, σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία, τους τρόπος κινητοποίησης πλούσιων περιγραφών από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες αποτελεί η χρήση ερεθισμάτων, τους άρθρα εφημερίδων, φωτογραφίες, τα οποία θα δοθούν και θα δημιουργήσουν έναυσμα για παραπάνω συζήτηση (Willig, 2015,

pp. 97). Στην παρούσα έρευνα, χρησιμοποιήθηκαν άρθρα από διαδικτυακές εφημερίδες, διαφημίσεις σχετικά με την διαφορετικότητα και την αποδοχή τους, αλλά και έντυπα που αφορούν τη σεξουαλικότητα με σκοπό να κινητοποιήσουν σχετικές συζητήσεις. Με αφορμή όλα αυτά, διαμορφώθηκαν ερωτήσεις ώστε να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα (Παράρτημα Ι).

Στην αρχή της κάθε συνέντευξης, ζητήθηκε από την ερευνήτρια ο επιθυμητός τρόπος προσφώνησης των φοιτητών/τριών (αντωνυμίες/ pronouns) και ο τρόπος που αυτοπροσδιορίζονται, με ό,τι περιελάμβανε αυτό. Για την πλήρη ανάλυση των δεδομένων κρίθηκε απαραίτητη η ηχογράφηση των συμμετεχόντων (μετά από συναίνεση τους) (Willig, 2015, pp. 98) και όταν οι συνεντεύξεις ολοκληρώθηκαν, έγινε η απομαγνητοφώνηση τους και η μετεγγραφή τους αυτολεξεί (Willig, 2015, pp. 100). Τέλος, έγινε η ψευδωνυμοποίηση των συμμετεχόντων, ώστε να διασφαλισθεί η ανωνυμία τους.

Μέθοδος

Η ανάλυση λόγου στη κοινωνική ψυχολογία αφορά τη συλλογή και ανάλυση προφορικού ή γραπτού υλικού, το οποίο δίνει έμφαση σε ιδιότητες όπως η δομή και η μεταβλητότητα και εστιάζει στη δράση (McKinlay & McVittie, 2008). Η συνέντευξη, αποτελεί μέρος της ποιοτικής έρευνας, η οποία προτιμάται στην συγκεκριμένη έρευνα, καθώς υπάρχει ενασχόληση με βιωμένες εμπειρίες των συμμετεχόντων, με τα νοήματα που αποδίδουν οι συμμετέχοντες σε αυτές τις εμπειρίες, καθώς και τα πολιτισμικά αποθέματα από που αντλούν για να νοηματοδοτήσουν τον κόσμο τους. Σύμφωνα με τη Willig (2015, σ. 111-112), οι ερευνητές/τριες που χρησιμοποιούν ποιοτικές μεθόδους, έχουν συνήθως την επιθυμία για καλύτερη κατανόηση της οπτικής των συμμετεχόντων στην έρευνα και όχι την εφαρμογή κάποιων προϋπάρχουσων μετρήσεων για την αξιολόγηση της απόδοσης ή της συμπεριφοράς των συμμετεχόντων. Η μελέτη λοιπόν εστιάζει στην απόδοση νοήματος της έννοιας της διαφορετικότητας, της διαθεματικότητας και της αίσθησης του ανήκειν.

Στην παρούσα εργασία η τεχνική ανάλυσης που ακολουθήθηκε ήταν η ανάλυση λόγου και αντλήθηκαν στοιχεία από τον κοινωνικό κονστρουξιονισμό. Συγκεκριμένα, η ανάλυση λόγου είναι κοντρουξιονιστική με δύο έννοιες. Αρχικά, μελετά τον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζεται ο ίδιος ο λόγος, δηλαδή οι λέξεις, οι ιδιοματισμοί, οι μεταφορές, τα ρητορικά μέσα, οι αφηγήσεις, οι περιγραφές, οι ιστορίες κλπ., αντλούνται και κατασκευάζονται κατά τη διάρκεια της αλληλεπίδρασης και κατά την εκτέλεση συγκεκριμένων ενεργειών (Edwards & Potter, 2019). Για παράδειγμα, οι περιγραφές μπορεί να συναρμολογηθούν με τρόπους που παρουσιάζουν κάποια συμπεριφορά ως ομαλή και απαιτούμενη από τις περιστάσεις, ως αυτό που θα έκανε ο καθένας, ή αλλιώς ως ασυνήθιστη, ειδικά υποκινούμενη και υπονοούμενη της ιδιαίτερης ψυχολογίας του δράστη (Edwards, 1994, 1997, όπ. αναφ. στο Edwards & Potter, 2019).

Στη συνέχεια, μελετά τον τρόπο με τον οποίο ο λόγος κατασκευάζει εκδοχές του κόσμου (Edwards & Potter, 2019). Δηλαδή, μελετά τον τρόπο με τον οποίο παράγονται εκδοχές της εσωτερικής ζωής, των τοπικών συνθηκών, της ιστορίας και των ευρύτερων κοινωνικών ομάδων και δομών για να κάνουν συγκεκριμένα πράγματα στην αλληλεπίδραση. Στην ανάλυση λόγου, λοιπόν, ο λόγος είναι και κατασκευασμένος και κατασκευαστικός. Η ουσία αυτής είναι να μελετήσει την κατασκευή - το πώς οι εκδοχές συναρμολογούνται και σταθεροποιούνται ως πραγματικές και ανεξάρτητες από τον παραγωγό τους - ως δραστηριότητα του λόγου. Ενώ ο γνωστικός κονστρουκτιβισμός τείνει να οδηγεί τον/την ερευνητή/τρια μακριά από την εξέταση των πρακτικών των ανθρώπων, η έμφαση της ανάλυσης λόγου στην κατασκευή συγκεκριμένων εκδοχών ενθαρρύνει τον/την ερευνητή/τρια να εξετάσει τις πρακτικές στις οποίες εντάσσονται αυτές οι εκδοχές και το συγκεκριμένο έργο που επιτελούν (Edwards & Potter, 2019).

Το ερευνητικό εργαλείο της συγκεκριμένης έρευνας ήταν οι ατομικές συνεντεύξεις, το οποίο περιείχε οκτώ θέματα συζήτησης πάνω στη διαφορετικότητα, τη διαθεματικότητα

και την αίσθηση του ανήκειν. Πιο συγκεκριμένα, διατυπώθηκαν ερωτήσεις που αφορούσαν την αποδοχή σε διάφορα -χωρικά και μη- πλαίσια (πανεπιστήμιο, σχολείο, κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+), την ελευθερία και κινητοποιήθηκαν κατασκευές (Παράρτημα Ι).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η διαθεματικότητα προσεγγίστηκε και μέσα από ερωτήσεις που αφορούσαν πολιτικές πεποιθήσεις και απόψεις και τη σχέση τους με τα παραπάνω θέματα. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν τον Ιανουάριο του 2023 και οι συμμετέχοντες/ουσες κυμαίνονταν στις ηλικίες 21 έως 25 ετών, οι οποίοι/ες είχαν ως κοινά χαρακτηριστικά την φοίτηση τους σε πανεπιστήμια της Ελλάδας και τον αυτοπροσδιορισμό τους ως ΛΟΑΤΚΙ+.

Ερευνητικό ερώτημα

Πώς μιλούν φοιτητές/τριες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για τη σεξουαλικότητα και την έμφυλη ταυτότητα σε διάφορα πλαίσια;

Πώς κατασκευάζεται η διαφορετικότητα, η αποδοχή και το ανήκειν;

Σκοπός

Ο σκοπός της έρευνας είναι η μελέτη της αίσθησης του ανήκειν σε φοιτητές/τριες που αυτοπροσδιορίζονται ως «διαφορετικοί» (σεξουαλικότητα, φύλο, κοινωνικές κατηγορίες, θρησκείες κτλ.) και η αποδοχή που λαμβάνουν από διάφορα πλαίσια. Στόχος είναι να μελετηθούν οι τρόποι με τους οποίους οι φοιτητές/τριες και φοιτήτριες κατασκευάζουν τη διαφορετικότητα, το ανήκειν και την αποδοχή.

Έχουν γίνει αρκετές μελέτες για την αίσθηση του ανήκειν σε σχέση με την διαφορετικότητα και την διαθεματικότητα σε άλλα κοινωνικοπολιτισμικά πλαίσια, π.χ. υποστηρίζοντας ότι η αίσθηση του ανήκειν στην κοινότητα των ομοφυλόφιλων και λεσβίων είναι ένας πιθανός παράγοντας που μπορεί να προστατεύει τα άτομα από την ανάπτυξη κατάθλιψης. Στην Ελλάδα δεν έχει πραγματοποιηθεί έρευνα που να περιλαμβάνει διαφορετικότητα και διαθεματικότητα με αίσθηση του ανήκειν και για αυτό κρίνεται αναγκαίο

να μελετηθεί και στο παρόν κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο. Κίνητρο αποτέλεσαν τα θέματα της σεξουαλικότητας, του φύλου, καθώς και της δυσφορίας αυτού, αλλά και το «coming out», τα οποία είναι αρκετά επίκαιρα. Παράδειγμα αποτελούν το γεγονός ότι όλο και περισσότερα άτομα εκδηλώνονται και επικοινωνούν με τους γύρω τους και αναζητούν έναν τόπο στον οποίο να ανήκουν (βλ. αίτημα «γάμος για όλους», κίνηση του ΚΙΝΑΛ για την αναγνώριση των τρανς ατόμων), τα συμβάντα ομοφοβικής επίθεσης και των αποτελεσμάτων της (βλ. υπόθεση των Tigran και Arsen), αλλά και η προσπάθεια εταιριών και ιδρυμάτων για ενημέρωση του ελληνικού πληθυσμού για τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα μέσω προώθησής της στην τηλεόραση και τα social media (βλ. διαφημίσεις Pantene και ιδρύματος Ωνάση).

Συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα

Οι συμμετέχοντες/ουσες είναι άτομα ηλικίας 21 μέχρι 25 ετών και προσεγγίστηκαν μέσω της μέθοδος της χιονοστιβάδας και στη συνέχεια μέσω διαδικτυακού καλέσματος. Οι ίδιοι/ιες επιλέχθηκαν με κριτήριο τον «διαφορετικό» αυτοπροσδιορισμό τους (σεξουαλικότητα, φύλο, κοινωνικές κατηγορίες, θρησκείες κτλ.) και το κατά πόσο νιώθουν ότι ανήκουν στην πανεπιστημιακή κοινότητα. Αρχικά, επικοινωνήσα με ένα άτομο το οποίο με παρέπεμψε σε άλλα και αφετέρου έγινε κάλεσμα σε πλατφόρμες social media (Instagram)⁴. Έπειτα, μέσω του καλέσματος, ανταποκρίθηκαν άτομα, τα οποία επιθυμούσαν να συμμετάσχουν στην έρευνα. Η ενήμερη συγκατάθεση τους αποκτήθηκε μέσω του υπογεγραμμένου εντύπου ενημέρωσης και συγκατάθεσης συμμετεχόντων, ώστε να γνωρίζουν το περιεχόμενο της έρευνάς μου, τον τρόπο διεξαγωγής της, αλλά και τα δικαιώματά τους. Η συμμετοχή στο

⁴ Έγινε η εξής δημοσίευση: Στο πλαίσιο της εκπόνησης της πτυχιακής μου εργασίας, στο Τμήμα Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, διεξάγεται έρευνα με θέμα τον ή τους διαφορετικούς τρόπους με τον/τους οποίο/οποίους ένα άτομο μπορεί να αυτοπροσδιορίζεται (σεξουαλικότητα, φύλο, κοινωνικές κατηγορίες, θρησκείες κτλ.) και το κατά πόσο νιώθει ότι ανήκει στην πανεπιστημιακή κοινότητα. Η συμμετοχή θα είναι εθελοντική και χωρίς καμία δέσμευση. Τα άτομα θα ήταν σημαντικό να ταιριάζουν με τα χαρακτηριστικά τα οποία τίθενται στο θέμα της έρευνας, η οποία θα είναι μία μικρή συνέντευξη μεταξύ μας. Θα διατηρηθεί η ανωνυμία και θα προστατευθούν τα προσωπικά σας δεδομένα (εφόσον ενδιαφέρεστε να συμμετάσχετε στην έρευνα, θα σας δοθεί το αντίστοιχο έντυπο ενημέρωσης). Η μελέτη έχει λάβει έγκριση από την επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Σε περίπτωση που ενδιαφέρεστε να μάθετε περισσότερα ή και να συμμετάσχετε στην έρευνα, παρακαλώ επικοινωνήστε με την ερευνήτρια Βασιλική Γεωργίου (psy00013@uowm.gr) ή σε προσωπικό μήνυμα.

πρόγραμμα ήταν απολύτως εθελοντική και οι συμμετέχοντες/ουσες μπορούσαν να αρνηθούν να συμμετάσχουν χωρίς καμία αιτιολογία ή δικαιολογία. Ακόμη και αφού δέχθηκαν να συμμετάσχουν, μπορούσαν να αλλάξουν γνώμη ανά πάσα στιγμή και να αποχωρήσουν από το πρόγραμμα χωρίς καμία αιτιολογία ή δικαιολογία και χωρίς καμία συνέπεια. Σε αυτή την περίπτωση μπορούσαν να ζητήσουν να διαγραφούν τα δεδομένα και οι πληροφορίες που έχουν συλλεχθεί για τα ίδια τα άτομα κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Το αίτημα για διαγραφή των πληροφοριών που δόθηκε μπορούσε να ικανοποιηθεί μέχρι την απομαγνητοφώνηση της συνέντευξης (Παράρτημα II).

Διενεργήθηκαν συνεντεύξεις με 6 άτομα⁵, οι οποίες μετεγγράφηκαν σε 104 σελίδες, αριθμώντας συνολικά 30.405 λέξεις ως αναλυτικά δεδομένα. Η ψευδονυμοποίηση και αποταυτοποίηση πραγματοποιήθηκε στη φάση της μετεγγραφής και τα αρχεία ήχου βρίσκονται σε ασφαλές μέρος και θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν έως 2 έτη.

Τέλος, οι συνεντεύξεις διενεργήθηκαν δια ζώσης, σε χώρους που θεωρήθηκαν οικείοι και ασφαλείς, καθώς, λόγω της θέσης της ερευνήτριας (προπτυχιακή φοιτήτρια) προϋπήρχε ένα δίκτυο επαφών που διασφάλιζε τις συνθήκες επαφής (συμπληρωματικά της τήρησης των προβλεπόμενων συνθηκών, π.χ. ενημέρωση τρίτων ατόμων για το χώρο διεξαγωγής και τηλεφωνική κλήση, Παράρτημα II). Οι συμμετέχοντες/ουσες που δεν ήταν δυνατό να προσεγγιστούν φυσικά (καθώς κάποια άτομα ήταν σε διαφορετική πόλη από αυτήν της ερευνήτριας) συμμετείχαν μέσω ασφαλούς ψηφιακής πλατφόρμας (zoom, google meet) και κατόπιν συναίνεσης.

⁵ Οι συμμετέχουσες Ελένη, Κωνσταντίνα, Χαρά και Μαρία επέλεξαν την προσφώνησή τους με θηλυκές αντωνυμίες, ο συμμετέχων Δημήτρης με αρσενικές αντωνυμίες και ο συμμετέχων/ουσα Οδυσσέας με αρσενικές και θηλυκές αντωνυμίες. Επίσης, μετά από ερώτηση για την απεύθυνσή τους σε ενικό ή πληθυντικό πρόσωπο, όλοι/ες επέλεξαν ενικό.

Αποτελέσματα

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται και συζητιούνται τα αποτελέσματα της έρευνας.

Συγκεκριμένα, η ανάλυση των συνεντεύξεων οδήγησε στις παρακάτω (7) θεματικές.

Αρχικά, παρατηρήθηκε ότι οι συμμετέχοντες/ουσες μιλούσαν συστηματικά για τα άτομα που προσδιορίστηκαν ότι ανήκουν στην κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+, ως θύματα, ως παρεξηγημένα και ως αντιμετώπισιμα με στερεοτυπικούς όρους.

Στη συνέχεια, παρατηρήθηκε ότι οι συμμετέχοντες κινητοποιήσαν τόσο ρητά όσο και περιγραφικά κατασκευές της ελευθερίας ως κρίσιμη για την έκφραση ταυτότητας, σε ό,τι αφορά την εξωτερική εμφάνιση (τη δυνατότητα φαίνεσθαι) από τη μια, αλλά και το μη φαίνεσθαι (τη δυνατότητα να «χάνεται» κάποιο άτομο σε ένα πλήθος ατόμων) και την αποδοχή. Αυτές οι αναφορές εντοπίστηκαν κυρίως μιλώντας για διάφορους φυσικούς χώρους, κυρίως στην εκπαίδευση, με έμφαση στις βαθμίδες μετάβασης - το σχολείο και το πανεπιστήμιο αντίστοιχα - και ανέκυσαν μετά από σχετική ερώτηση της ερευνήτριας (βλ. Παράρτημα Ι).

Στο πλαίσιο συζήτησης που αφορούσε την αίσθηση του ανήκειν σε διάφορα φυσικά (και μη) πλαίσια, οι συμμετέχοντες τοποθετήθηκαν ως μετέχοντες του χώρο του πανεπιστημίου, αλλά και της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ και της κοινότητας φίλων που έχει αυτή δημιουργήσει. Το ανήκειν κατασκευάζεται στον λόγο τους με όρους αποδοχής και (ελεύθερης) έκφρασης του εαυτού.

Η επόμενη, 4η θεματική που ανέκυψε αφορά την αποδοχή ή μη αποδοχή ορατότητα ή μη ορατότητα σε 2 ρηματικά πλαίσια, κυρίως, αφενός χωρικά – φυσικά ή μη, π.χ. σχολείο, πανεπιστήμιο, τηλεόραση – και αφετέρου μιλώντας με όρους μετάβασης ή σύγκρισης των παραπάνω χωρικών πλαισίων. Το πρώτο πλαίσιο όπου εντοπίζεται αφορά τις ερωτήσεις της ερευνήτριας σχετικά με τη γενικότερη αντιμετώπιση των ατόμων που θεωρούνται ΛΟΑΤΚΙ+ και κατατάσσουν τον εαυτό τους σε αυτή την κοινότητα μέσα στο πανεπιστήμιο. Οι

συμμετέχοντες μιλούν για την αποδοχή υποστηρίζοντας την «απουσία προβλημάτων» στο χώρο του πανεπιστημίου και την κατασκευάζουν με όρους συμπερίληψης και έμπρακτης δράσης. Μιλώντας για το σχολείο, οι συμμετέχοντες έκαναν απόδοση μιας έλλειψης αποδοχής σε αντίστοιχη έλλειψη κατανόησης και ενημέρωσης για τη διαφορετικότητα. Η έλλειψη ενημέρωσης και αποδοχής συναρθρώνεται με χρήση αποποιήσεων ευθύνης ή υποκειμενικότητας και προσωπικού συμφέροντος, ενώ η απόδοση ευθυνών βαραίνει το ελληνικό σύστημα εκπαίδευσης και τους εκπαιδευτικούς.

Σημαντικό στην εν λόγω θεματική είναι μια επίκληση σε ωριμότητα. Συγκεκριμένα, στην ερώτηση που αφορά τη μετάβαση από το εκπαιδευτικό πλαίσιο του σχολείου στο πανεπιστήμιο, κινητοποιήθηκε η ωριμότητα ως πόρος για να μιλήσουν για τα παραπάνω θέματα. Η ωριμότητα κατασκευάστηκε ως εξέλιξη, ενηλικίωση και αυτά ως βασική προϋπόθεση, αλλά και κριτήριο αποδοχής.

Μιλώντας για τηλεοπτικά μηνύματα μετά από σχετικές ερωτήσεις της ερευνήτριας με πιθανές ρητορικές συνέπειες που αφορούν την επίκληση σε μια νέα, ανοικτότητα και συμπερίληψη, οι συμμετέχοντες υποστήριξαν ότι αυτές οι προσπάθειες λειτουργούν επικουρικά σε σχέση με μια επιθυμητή πλην αργοπορημένη αναγνωρισιμότητα.

Στο αντίστοιχο πλαίσιο συζήτησης που κινητοποίησε η αναφορά σε τηλεοπτικές σειρές σε συνδυασμό με την πραγματικότητα που προβάλλει το πανεπιστήμιο, οι συμμετέχοντες/ουσες μίλησαν με όρους αντιπροσωπευτικότητας, αλλαγής, εξέλιξης και προόδου, κάνοντας διάκριση μεταξύ ελληνικών και ξένων τηλεοπτικών σειρών και ταινιών. Στην αναφορά του χωρικού πλαισίου των queer επιχειρήσεων εστίασης, οι συμμετέχοντες μίλησαν με όρους αποδοχής και μη, με όρους ορατότητας και μη μέσα στην ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, αλλά και με όρους προόδου και ελευθερίας.

Η πρόοδος και η εξέλιξη φαίνεται να αποτελούν κατεξοχήν πόρους να μιλούν οι συμμετέχοντες για τα παραπάνω. Για παράδειγμα, σημειώνονται κατασκευές της Ελλάδας με

όρους προόδου, και συγκεκριμένα κατασκευάζεται ως (πολύ) σταδιακά εξελιγμένη, σε ό,τι αφορά τα ζητήματα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας.

Πέρα από την αποδοχή, την ορατότητα και την εξέλιξη, η επόμενη, 6^η θεματική αφορά κατασκευές της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής, όπου οι συμμετέχοντες μιλούν για τη διάκριση αυτών των δύο και μια προτίμηση της έκφρασης της ταυτότητας τους ιδιωτικά. Συγκεκριμένα, συζητούν για ένα έντυπο αίτησης στον χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο εξωτερικό (Αγγλία), στο οποίο συμπληρώνεται η σεξουαλικότητα και η έμφυλη ταυτότητα, για το επιθυμητό σενάριο, δηλαδή τις ιδανικές συνθήκες για τους ίδιους, και για την αντιπροσώπευση των διαφημίσεων στη πραγματικότητα (Παράρτημα Ι).

Τέλος, η 7^η θεματική, που ανέκυψε μετά από σχετική ερώτηση της ερευνήτριας, αφορά τις πολιτικές πεποιθήσεις και την πιθανή συσχέτισή τους με τη διαφορετικότητα. Σε αντιδιαστολή με ποσοτικές έρευνες όπου οι εν λόγω έννοιες θα εκφράζονταν ως μεταβλητές προς μέτρηση, συσχέτιση, κ.α. εδώ, αρχικά κατασκευάζεται η δεξιά και αριστερή ιδεολογία με όρους συντηρητισμού και προόδου. Οι συμμετέχοντες κάνουν σύγκριση κομμάτων και κατευθύνσεων (αριστερά-δεξιά) και κατασκευάζουν τα δεξιά κόμματα με ορούς συντηρητισμού και ως κάτι το περισσότερο «κλειστόμυαλο», ενώ τα αριστερά με όρους προόδου και ως κάτι το περισσότερο «ανοιχτόμυαλο». Η εν λόγω θεματική παρουσιάζεται ώστε να δείξουμε κατασκευές της ιδεολογίας, πώς οι ίδιοι οι συμμετέχοντες κατασκευάζουν την ιδεολογία και οποιαδήποτε συσχέτιση με ανοχή ή μη, και όχι ως προενομιολογημένες, δεδομένες μεταβλητές, όπου ξέρουμε τις τιμές τους, όπως θα γινόταν σε μια ποσοτική έρευνα. Παράδειγμα αποτελεί η κατασκευή του φιλελευθερισμού με όρους προόδου και με αριστερή κατεύθυνση, ενώ ο φιλελευθερισμός πολιτικά αποτελεί έννοια της δεξιάς και του συντηρητισμού.

Κατασκευή των ατόμων που θεωρείται ότι ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα σε διάφορα πλαίσια

Οι συζητήσεις εξελίσσονται μετά από ερωτήσεις της ερευνήτριας για τις τηλεοπτικές σειρές και κατά πόσο αντιπροσωπεύουν την καθημερινή ζωή και την αντιμετώπιση των ατόμων που θεωρείται ότι ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Σε αυτό το πλαίσιο, τα άτομα για τα οποία μιλούν κατασκευάζονται ως θύματα, ως παρεξηγημένα και αξιολογικά, σημειώνοντας ότι είναι κοινός τόπος να προσεγγίζονται ως κατώτερα κοινωνικά, χωρίς ωστόσο να εγκαλείται κάποιο από τα άτομα με έκδηλα κριτικό τρόπο στην ελληνική κοινωνία ή στους άλλους.

Απόσπασμα 1:

Βασιλική: Συχνό φαινόμενο σε αυτές τις σειρές είναι να ασκείται bullying*⁶ σε αυτά τα άτομα, να μην υπάρχει αποδοχή, να μη νιώθουν ότι ανήκουν μέσα στο σχολείο. Τι συμβαίνει μέσα στο πανεπιστήμιο;

Κωνσταντίνα: Εμ: θεωρώ πως αυτά είναι παρμένα από εμπειρίες, αλλά γενικά προβάλλεις και ένα πρότυπο, στο οποίο ουσιαστικά κολλάς κάποιες άτυπες ταμπέλες στα ΛΟΑΤΚΙ άτομα, «α ωραία, αυτός είναι το θύμα, αυτός ας πούμε έχει πέσει σίγουρα (..), έχει φάει bullying, ίσως τον έχουν πλακώσει, τον έχουν πετάξει από το σπίτι του» (..) νομίζω πως το κάνει πολύ κανονικό, τόσο λογικό αυτά τα άτομα να έχουν περάσει κάτι τέτοιο και δεν μπορώ να πω πως είναι και η πραγματικότητα, τελείως δηλαδή.

(Σ2:22, Ψυχολογίας, Φλώρινα)

Στο πρώτο απόσπασμα η Κωνσταντίνα προσανατολίζεται στην ερώτηση κινητοποιώντας την έννοια ενός προτύπου που αφορά «τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα», ως ένα κοινωνικό στερεότυπο, το οποίο μεταφέρει με αμεσότητα, σαν κάτι οικείο, που όλοι γνωρίζουμε και μοιραζόμαστε, παίρνοντας κάποια απόσταση από αυτό χρησιμοποιώντας β' ενικό. Σύμφωνα με την ίδια, οι τηλεοπτικές σειρές προβάλλουν τα άτομα ως θύματα και ως αποδέκτες βίας, bullying κτλ., πράγμα το οποίο -όπως προσθέτει δυνητικά- δεν ανταποκρίνεται «τελείως» στην «πραγματικότητα», αφήνοντας ωστόσο ανοιχτή μια μερική ανταπόκριση.

Απόσπασμα 2:

Βασιλική: Πώς βλέπεις τη γενικότερη αντιμετώπιση των ατόμων που θεωρείται ότι ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+⁷ κοινότητα;

Οδυσσέας: Στην Ελλάδα συγκεκριμένα ή γενικότερα;

Βασιλική: Γενικότερα

⁶ Ο αστερίσκος στην ανάλυση χρησιμοποιείται για όρους που είναι αυτούσιοι

⁷ Το «+» εδώ αναγνώστηκε ως «plus»

Οδυσσέας: Γενικότερα, αν και εντάξει πιο πολύ γνωρίζω για την Ελλάδα, εδώ, αλλά υποθέτω ότι λίγο πολύ παντού το ίδιο είναι πιστεύω ότι τα άτομα αυτά αντιμετωπίζονται από ένα πολύ μεγάλο μέρος της κοινωνίας ως πολύ κατώτερα, πολύ παρεξηγημένα άτομα (.) σίγουρα τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια μεγάλη βελτίωση, το βλέπω να υπάρχει (.) εε σίγουρα είναι πιο ανοιχτά τα πράγματα και σίγουρα υπάρχει μεγαλύτερη ενημέρωση σε σχέση με παλαιότερα (.) αλλά πιστεύω ότι υπάρχει πολλή δουλειά ακόμα που πρέπει να γίνει από μεγάλο μέρος της κοινωνίας για να αποδεχτούν πραγματικά αυτά τα άτομα (.) οπότε δυστυχώς να υπάρχει περιθωριοποίηση σε τεράστιο βαθμό, υπάρχει bullying*, υπάρχει κατακραυγή, υπάρχει φόβος, πολλές φορές αυτά τα άτομα, τα αντιμετωπίζουν ως κάτι τρομακτικό, ή ως κάτι που θα τους βλάψει (.) ενώ δεν ισχύει τίποτα από αυτά.

(Σ5:25, TEET, Φλώρινα)

Στο δεύτερο απόσπασμα, ο Οδυσσέας απαντάει στην ερώτηση για την αντιμετώπιση των ατόμων που θεωρείται ότι ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και προσανατολίζεται σε αυτήν με μια αποποίηση, δηλαδή ότι μπορεί να μιλήσει μόνο για την Ελλάδα αφενός ωστόσο υποστηρίζοντας ότι οι καταστάσεις είναι περίπου το ίδιο παντού. Ο ίδιος προσανατολίζεται με αξιολογικούς όρους, αποδίδοντας στερεότυπα στην κοινωνία, και τοποθετώντας τον εαυτό του σε μια κατηγορία που βλέπει, αναγνωρίζει και είναι σε θέση να κάνει συστάσεις παίρνοντας απόσταση από αυτό. Από αυτή τη θέση μιλά για περιθωριοποίηση των ατόμων και υποστηρίζει ότι μεγάλο μέρος της «κοινωνίας» αντιμετωπίζει τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα ως πολύ κατώτερα και παρεξηγημένα άτομα.

Πλαίσιο: Στερεοτυπικές ιδέες

Οι συζητήσεις ανακύπτουν μετά από ερώτηση της ερευνήτριας, στα πλαίσια της οποίας δόθηκε στους συμμετέχοντες μια συγκεκριμένη εικόνα (Παράρτημα Ι), η οποία ερώτηση αφορούσε την αντιπροσωπευτικότητα των διαφημίσεων στην πραγματικότητα.

Κινητοποιούνται έτσι στερεοτυπικές ιδέες, προβάλλοντας τα άτομα ΛΟΑΤΚΙ με έναν συγκεκριμένο τρόπο, ο οποίος σύμφωνα με τους συμμετέχοντες, δεν αντικατοπτρίζει ακριβώς την πραγματικότητα, αφήνοντας ανοιχτό να την αντικατοπτρίζουν μερικώς.

Απόσπασμα 3:

Βασιλική: Σου φαίνονται οι διαφημίσεις αντιπροσωπευτικές της πραγματικότητας; Δηλαδή έτσι είναι τα πράγματα;

Ελένη: Ως ένα βαθμό ίσως να απλά ένα άλλο πράγμα που προβληματίζει είναι ότι και εγώ ως ΛΟΑΤΚΙ άτομο και όλα τους, δεν μας προσδιορίζει μόνο αυτό, δεν θεωρώ ότι αυτές οι διαφημίσεις παρόλο που θέλουν να δώσουν ορατότητα, είναι σαν να λένε «με προσδιορίζει μόνο αυτό», «είμαι μόνο αυτό στη ζωή μου» «το μόνο που με προβληματίζει είναι να κάνω

coming out* στους γονείς μου» που στην τελική μπορεί να μην σε νοιάζει καν και να μην κάνεις ποτέ coming out* να μην εμμ θέλεις ποτέ να μιλήσεις για αυτό και να γίνει με κάποιο φυσικό τρόπο οργανικό, ή να μη γίνεται ποτέ. Αυτό δηλαδή το θεωρώ λίγο προβληματικό, ότι όλες οι διαφημίσεις δεν είναι μόνο στη διαφορετικότητα δηλαδή όπως και αν είμαι μπορώ να χρησιμοποιώ Pantene* ξέρ' εγώ ή κάτι τέτοιο, είτε οτιδήποτε. Περιστρέφονται γύρω από αυτό. Θα ήθελα να δω πως ένα τρανς άτομο δεν το αφορά μόνο αυτό.

(Σ1:23, Κινηματογράφος, Θεσσαλονίκη)

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, η Ελένη απαντάει στην ερώτηση της ερευνήτριας για το πόσο αντιπροσωπευτικές είναι οι διαφημίσεις στην πραγματικότητα με μία ρητορική στρατηγική.

Μιλάει κάνοντας επίκληση στην προσωπική της εμπειρία και από μια κατηγορία που νομιμοποιεί την εκπροσώπηση ενός συνόλου, «δεν μας προσδιορίζει μόνο αυτό». Στην συνέχεια, κατασκευάζει τα άτομα αυτά ως άτομα που δεν τους προσδιορίζει «μόνο» η σεξουαλικότητα τους, αλλά ως άτομα με περισσότερα ενδιαφέροντα, ασχολίες και προβλήματα πέρα από την αποκάλυψη της ταυτότητάς τους. Επιπλέον, προσανατολίζεται αξιολογικά ως προς τις διαφημίσεις με όρους στερεοτυπικούς, αφού τις κατασκευάζει ως προβληματικές, στη βάση του ότι όλα περιστρέφονται γύρω από την σεξουαλικότητα.

Κατασκευή της ελευθερίας και κινητοποίησής της

Τα αποσπάσματα ανακύπτουν μετά από ερώτηση της ερευνήτριας, οι οποίες προσεγγίζουν την κατάσταση στο πανεπιστήμιο ως μεταβατική, κινητοποιώντας όρους αλλαγής και εξέλιξης των ατόμων. Οι συμμετέχουσες συζητούν για την μετάβαση αυτή με όρους ελευθερίας και αλλαγής λόγω ωριμότητας. Η ελευθερία σύμφωνα με τις ίδιες, είναι κάτι σημαντικό για την έκφραση της ταυτότητάς τους, αφού συζητούν για αυτή αναφορικά με τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα και την κατασκευάζουν στο συγκεκριμένο πλαίσιο.

Τα 3 παρακάτω αποσπάσματα ανακύπτουν στο πλαίσιο της ερώτησης:

Βασιλική: Αλλάζει κάτι από τη μετάβαση από το πλαίσιο του σχολείου, στο πλαίσιο του πανεπιστημίου;

Απόσπασμα 1:

Χαρά: Αλλάζει ως προς το ότι το πανεπιστήμιο είναι πιο ελεύθερο ρε παιδάκι μου, δηλαδή στο σχολείο, το δικό μου τουλάχιστον είχαμε κάποιους περιορισμούς όσον αφορά το ντύσιμο, πώς θα είσαι εμφανισιακά, το μαλλί, ενώ στο πανεπιστήμιο είναι πιο ελεύθερο, δηλαδή μπορείς να πας όπως θέλεις, να φορέσεις ό, τι θέλεις, το μαλλί σου (..) εντάξει

υπάρχουν άτομα που θα το κρίνουν αυτό, εννοείται αλλά είσαι πιο ελεύθερος να το κάνεις (..) και από καθηγητές δηλαδή δε θα σου πει κάποιος κάτι.

(Σ4:23, Νοσηλευτική, Πάτρα)

Στο πρώτο απόσπασμα, η Χαρά προσανατολίζεται στην ερώτηση περί μετάβασης με όρους αλλαγής, όπως κινητοποιήθηκαν και από την ερευνήτρια. Κατασκευάζεται το πανεπιστήμιο ως πιο ελεύθερο συγκριτικά με το σχολείο το οποίο κατασκευάζεται ως πιο περιοριστικό. Η ελευθερία κατασκευάζεται με όρους εξωτερικής εμφάνισης, η οποία ωστόσο μπορεί να υπόκειται κρίσης. Η ίδια κάνει αποποίηση, καθώς μιλά εμπειρικά και υποστηρίζει ότι η συγκεκριμένη συνθήκη υπήρχε στο δικό της σχολείο.

Απόσπασμα 2:

Κωνσταντίνα: Γενικώς δηλαδή θυμάμαι και μικρότεροι που συζητούσαμε για διάφορα τέτοια θέματα στο σχολείο εε γελούσαμε, μας φαινόταν αστείο. Απλώς νομίζω ότι έχεις τη λογική, έστω στο γυμνάσιο, ότι είσαι ένα παιδί και μετά στο πανεπιστήμιο που αλλάζεις λίγο, φεύγεις και από το σπίτι, που είναι μια ελευθερία, αλλάζουν οι απόψεις, αλλάζεις εσύ. Δεν νομίζω πως κάποιος μπορεί να πει ότι έφυγα από το σπίτι μου και όταν πήγα στην πόλη που σπουδάζω μετά πήγα στους γονείς μου και ήμουν ίδιος άνθρωπος. Υπάρχουν επίσης και στο πανεπιστήμιο πολλές ευκαιρίες να κινητοποιηθείς με τέτοια θέματα.

(Σ2: 22, Ψυχολογία, Φλώρινα)

Η Κωνσταντίνα προσανατολίζεται στην ερώτηση της ερευνήτριας, με όρους ελευθερίας και συγκεκριμένα κατασκευάζει την ελευθερία ως μια φυγή από το σπίτι και μια αλλαγή, η οποία έρχεται με τη φοίτηση σε πανεπιστήμιο. Χρησιμοποιεί α' ενικό και απευθύνεται σε τρίτα άτομα με τη χρήση α' πληθυντικού και β' ενικού, ενσωματώνοντας την ίδια στη συζήτηση και στο γεγονός επιχείρημα της.

Απόσπασμα 3:

Ελένη: Ναι ναι, το σχολείο αρχικά (..) από το σχολείο πας σε μια άλλη πόλη. Αλλά και να μην πας, έρχεσαι σε επαφή με πολύ περισσότερα άτομα, ακούς πολύ περισσότερες απόψεις και ακόμα και ανοιχτόμυαλος αν ξέρεις σημαίνει κάτι το ανοιχτόμυαλος, είσαι εεε ακούς πάρα πολλές απόψεις θέλεις δε θέλεις από εδώ και από εκεί, έχεις μεγαλύτερες επιλογές με το ποια άτομα θα συναναστραφείς και συν ότι αναγκάζεσαι όταν είσαι στη φοιτητική ζωή και τα σχετικά ειδικά όταν πας να μείνεις μόνος σου, να δεις και κάποια πράγματα πολύ διαφορετικά και να πρέπει να ωριμάσεις με κάποιο τρόπο διαφορετικό. Οπότε ναι το πανεπιστήμιο έχει την επιλογή και να δείξει καλύτερα αυτό που είναι από τη μεριά των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων στο πανεπιστήμιο ((ένα άτομο)). Νομίζω μετά από το σχολείο νιώθεις περισσότερη ελευθερία, νιώθεις ότι δεν σε ξέρουν τόσο πολύ, ότι δεν θα είσαι τόσο δακτυλοδεικτούμενος, με αυτήν την έννοια.

(Σ1:23, Κινηματογράφος, Θεσσαλονίκη)

Στο τρίτο απόσπασμα, η Ελένη προσανατολίζεται στην ερώτηση συντηρώντας τη διάκριση μεταξύ σχολείου και πανεπιστημίου, στην ελευθερία και την κατασκευάζει με όρους μη

φαίνεσθαι. Σύμφωνα με την ίδια, το γεγονός ότι ένα άτομο δεν είναι «δακτυλοδεικτούμενο» και ότι δε το γνωρίζουν, συμβολίζει την ελευθερία. Χρησιμοποιεί α' ενικό πρόσωπο και απευθύνεται σε β' ενικό, προσδίδοντας μια αμεσότητα στον λόγο της, απευθυνόμενη σε μια ομάδα για την οποία νομιμοποιείται να μιλά.

Η αίσθηση του ανήκειν σε διάφορα πλαίσια

Το πλαίσιο των συζητήσεων δημιουργείται μέσω της ερώτησης για την αίσθηση του ανήκειν του κάθε συμμετέχοντα σε κάποιο χωρικό πλαίσιο. Συζητιέται έτσι η ύπαρξη ή όχι της αίσθησης του ανήκειν σε διάφορα πλαίσια από τους/τις ίδιους/ες τους/τις συμμετέχοντες/ουσες. Τα πλαίσια αυτά δημιουργούνται με την ερώτηση της ερευνήτριας σχετικά με το αν ανήκουν κάπου. Συγκεκριμένα, οι περισσότεροι δηλώνουν ότι ανήκουν στον χώρο του πανεπιστημίου, αλλά και στην ίδια την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+ και την κοινότητα φίλων που έχουν δημιουργήσει οι ίδιοι, η οποία μπορεί σε μεγάλο βαθμό να αποτελείται από αυτά τα άτομα. Το ανήκειν κατασκευάζεται με όρους αποδοχής και έκφρασης του εαυτού.

Τα 5 παρακάτω αποσπάσματα ανακύπτουν στο πλαίσιο της ερώτησης:

Βασιλική: Σε σχέση με όλα τα παραπάνω εσύ νιώθεις ότι ανήκεις κάπου;

Απόσπασμα 1:

Ελένη: Στα πάντα, θεωρώ ως ένα σημείο σε σχέση με το φύλο μου και τη σεξουαλικότητά μου, πάντα εννοείται ως ένα σημείο, πολλές φορές σκέφτομαι ότι διπλοσκέπτομαι τα πράγματα που θα πω, στο πανεπιστήμιο πάλι καλά δεν συμβαίνει συχνά, πρέπει να έχει συμβεί πολύ λίγες φορές, νιώθω πολύ άνετα, νιώθω ότι ανήκω κάπου, ξέρεις τι, δεν με διαφοροποιεί τίποτα στην τελική, απλά όπως είπα και στην αρχή ναι, στον εργασιακό μου χώρο νιώθω ότι ξέρεις πολλές φορές μπορεί να μην είμαι ο εαυτός μου, μπορεί να παραλείψω κάτι που θέλω να πω και να συζητήσω με τους συναδέλφους μου, γιατί ξέρω ότι δεν θα το πάρει καλά σε σχέση με αυτό το θέμα, (..) εμμ οπότε ναι πολλές φορές βλέπω ότι διπλό σκέφτομαι και φιλτράρω τι θα πω εε και αυτό πολλές φορές νιώθω ότι είμαι εκτός όταν ο περίγυρός σου είναι straight* λευκά άτομα που τους προσδιορίζει αυτό και μια χαρά και καλά κάνουν (..) νιώθω πιο άνετα με άτομα που ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, είναι πιο ανοιχτά οπότε ναι καμιά φορά λίγο ξέρεις τείνεις να μη νιώθεις μέρος του συνόλου.

(Σ1:23, Κινηματογράφος, Θεσσαλονίκη)

Στο πρώτο αυτό απόσπασμα, η Ελένη απαντά στην ερώτηση για το αν νιώθει ότι ανήκει

κάπου προσανατολισμένη με όρους αίσθησης του ανήκειν στον χώρο του πανεπιστημίου.

Κατασκευάζει το ανήκειν με όρους άνεσης και αποδοχής, το οποίο αντιπαραβάλλει με προσωπική εμπειρία που κινητοποιεί για να μιλήσει για το εργασιακό περιβάλλον. Στη βάση αυτή συντάσσεται με άτομα που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, μια κατηγορία με την οποία φαίνεται να συντάσσονται όλοι οι συμμετέχοντες/ουσες ότι ανήκουν. Η ίδια μιλά κάνοντας επίκληση σε προσωπική εμπειρία, η οποία λειτουργεί ώστε να αποδώσει γεγονικότητα στον λόγο της, ως κάτι που έχει συμβεί και για το οποίο νομιμοποιείται να μιλά.

Απόσπασμα 2:

Κωνσταντίνα: Ντάξει ε (..) θεωρώ πως ανήκω με τους φίλους μου, με άτομα στη σχολή, όπως σου είπα στα πλαίσια μαθημάτων, που μπορώ να εκφραστώ, με άτομα τα οποία ξέρω ότι έχω τις παρόμοιες ιδέες με εμένα (..) με άτομα τα οποία δε θα καθίσω να κάνω τέτοιες συζητήσεις, γιατί γνωρίζω ήδη τις απόψεις τους.

(Σ2:22, Ψυχολογίας, Φλώρινα)

Στο δεύτερο αυτό απόσπασμα η Κωνσταντίνα στην ερώτηση προσανατολισμένη στην αίσθηση του ανήκειν στον περίγυρο της και την σχολή. Κατασκευάζει τον ανήκειν με όρους έκφρασης και ανταλλαγής παρόμοιων ιδεών, κάνοντας επίκληση στην προσωπική της εμπειρία και αποδίδει γεγονικότητα στον λόγο της.

Απόσπασμα 3:

Χαρά: Εεε (..) νιώθω ότι ανήκω στην LGBT κοινότητα (..) και αυτοπροσδιορίζομαι (..) με αυτά που σου είπα και στην αρχή (..) εε τώρα πιστεύω ότι υπάρχουν κι άλλα πράγματα σχετικά με μένα που δεν τα έχω ανακαλύψει 100%, οπότε δεν μπορώ να αυτοπροσδιοριστώ στο μέγιστο (..) δε θεωρώ ότι 100% ξέρω τι (..) πώς θα αυτοπροσδιοριστώ (..) και κάθε μέρα μαθαίνω και κάτι καινούριο για μένα που δεν ήξερα.

(Σ4:23, Νοσηλευτική, Πάτρα)

Η Χαρά απαντά στην ίδια ερώτηση της ερευνήτριας και προσανατολίζεται με όρους ανήκειν και αυτοπροσδιορισμού. Κάνει μία αποποίηση, καθώς αναφέρει ότι δεν έχει ανακαλύψει τα πάντα για εκείνη και επισημαίνει την σταδιακή αυτό-ανακάλυψη της.

Απόσπασμα 4:

Δημήτρης: Εε νιώθω ότι ανήκω και αυτό είναι η κοινότητά μου, έτσι το λέω εγώ, κοινότητά μου, είναι οι άνθρωποι που έχω συσπειρώσει κοντά μου, που είμαι ανοιχτός μαζί τους, που με καταλαβαίνουν, είναι οι φίλοι μου, αυτό θα πω, είναι η κοινότητα που έχω επιλέξει και εκεί νιώθω ελεύθερος.

(Σ6:23, Γεωπονία, Φλώρινα)

Ο Δημήτρης απαντά στην ερώτηση και προσανατολίζεται με όρους αίσθησης του ανήκειν και κατασκευάζει το ανήκειν και αυτό για το οποίο μιλά ως κοινότητα και καθώς πιθανά

αυτό να ανοίγει μια κριτική για το τι καθιστά μια κοινότητα, αφήνει ανοιχτά ότι αυτό κάποιος άλλοι μπορεί να μην το θεωρούν ως κοινότητα. Η κοινότητα κατασκευάζεται ως μία ομάδα ανθρώπων που έχουν συσπειρωθεί, είναι κοντά, υπάρχει ανοικτότητα, φιλία, είναι αποτέλεσμα επιλογής και παρέχει ελευθερία στα άτομα. Με τους όρους λοιπόν, ο Δημήτρης κατασκευάζει το ανήκειν.

Αποδοχή ή μη αποδοχή/ μη ορατότητα σε διάφορα πλαίσια

Πλαίσιο: Σχολείο

Τα παρακάτω αποσπάσματα ανακύπτουν μετά από ερωτήσεις της ερευνήτριας σχετικά με την μετάβαση από το πλαίσιο του σχολείου, στο πλαίσιο του πανεπιστημίου.

Κινητοποιούνται μέσω της ερευνήτριας, όροι μη αποδοχής στο σχολείο, καθώς σύμφωνα με τους/τις συμμετέχοντες/ουσες, δεν υπάρχει κατανόηση, ούτε ενημέρωση για τη διαφορετικότητα. Επίσης, κατασκευάζεται η μη ενημέρωση και η μη αποδοχή με όρους αποποίησης, διότι κατηγορούν το ελληνικό σύστημα εκπαίδευσης και τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς στοχευμένα.

Τα 2 πρώτα αποσπάσματα ανακύπτουν στο πλαίσιο της ερώτησης:

Βασιλική: Αλλάζει κάτι από τη μετάβαση από το πλαίσιο του σχολείου, στο πλαίσιο του πανεπιστημίου; Μίλησε μου λίγο γι' αυτό αν θέλεις.

Απόσπασμα 1:

Ελένη: (..) Στο σχολείο είναι πάρα πολύ κλειστό περιβάλλον εε και ακούς συνέχεια τα ίδια και τα ίδια, βλέπεις συνέχεια τους ίδιους ανθρώπους επί 3 χρόνια σε κάθε τάξη, δεν ξέρω και εγώ, τι 6 χρόνια, κάθε τάξη και το μόνο που σε απασχολεί είναι να περνάς με καλό βαθμό και να πας να σπουδάσεις και να φύγεις έξω και τα σχετικά. Οπότε θεωρώ ότι είναι πάρα πολύ κλειστό το σύστημα εε του σχολείου, δεν σου δίνει δυνατότητες, συν ότι στο σχολείο δεν, τουλάχιστον όσο ήμουν εγώ σχολείο, τώρα δεν ξέρω τι κάνουν χαχ, δεν ακούγεται όλη αυτή η κοινότητα ποτέ. Άρα πώς ένα παιδί που μπορεί να είναι ομοφοβικό ή μπορεί να μην γνωρίζει για αυτό το θέμα (..) το ότι είσαι σκεπτικός για τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα δεν σημαίνει απαραίτητα ότι είσαι ομοφοβικός. Άμα δεν το γνωρίζεις οκέι καταλαβαίνω γιατί μπορεί να είσαι σκεπτικός και πρέπει να το μάθεις και να δεις ότι είναι οκέι. Οπότε όταν ένα παιδί δεν έχει τη δυνατότητα να έχει τριβή με πολλά άτομα και διαφορετικές απόψεις, προφανώς θα έχει πολύ κλειστόμυαλες αντιδράσεις ή αδιάφορο γιατί και αυτό είναι πρόβλημα, το να είσαι αδιάφορος.

(Σ1:23, Κινηματογράφος, Θεσσαλονίκη)

Στο παραπάνω απόσπασμα, η Ελένη απαντά στην ερώτηση της ερευνήτριας προσανατολισμένη με όρους διάκρισης ανάμεσα στο σχολείο και το πανεπιστήμιο, κάνοντας επίκληση στην προσωπική της εμπειρία και το σχολικό περιβάλλον το οποίο η ίδια μεγάλωσε. Μιλά για την μη αποδοχή των ατόμων ΛΟΑΤΚΙ μέσα στο σχολείο, κατασκευάζοντας το με όρους συντηρητισμού, ρουτίνας, «κλειστόμυαλου», που στερούνται ενημερωτικού και συμπεριληπτικού χαρακτήρα.

Απόσπασμα 2:

Οδυσσέας: Ναι πιστεύω υπάρχει τεράστια διαφορά (.) εε κοίτα στο σχολείο, στα σχολικά χρόνια πιστεύω:: ότι:: κανένας δεν έχει ανακαλύψει πλήρως τον εαυτό του, δε ξέρω (.) εε (.) δυστυχώς στο σχολείο δεν υπάρχει η σωστή ενημέρωση σχετικά με την queer κοινότητα, το μόνο σίγουρο (.) πάρα πολλά παιδιά δέχονται εκφοβισμό, αυτό μπορώ να πω το έχω δει να γίνεται (.) εμμ αν κ εγώ προσωπικά πέρα από μερικά ασήμαντα περιστατικά που δε με απείλησαν, δεν έχω δει κάτι υπερβολικά σοβαρό, οπότε ναι ξέρω ότι υπάρχει αυτό (.) ε οπότε το σχολικό περιβάλλον δυστυχώς δεν έχει διαμορφώσει τις κατάλληλες συνθήκες για ένα queer άτομο να αναδειχθεί και να νιώσει απολυτά ο εαυτός του.

(Σ5: 25, TEET, Φλώρινα)

Στο 9^ο απόσπασμα αυτό, ο Οδυσσέας απαντά προσανατολισμένος με όρους μη αποδοχής της «queer κοινότητας» από το σχολικό περιβάλλον, κατασκευάζοντας αυτή τη μη αποδοχή με όρους μη σωστής ενημέρωσης, εκφοβισμού, μη κατάλληλων συνθηκών ανάδειξης queer ατόμων και μη άνεσης.

Απόσπασμα 3:

Βασιλική: Πώς βλέπεις τη γενικότερη αντιμετώπιση των ατόμων που θεωρείται ότι ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα;

Κωνσταντίνα: (..) γενικά τώρα, φταίει και το ότι σχολείο δεν μας έχει δώσει και την κατάλληλη εκπαίδευση, μπορώ να ρίξω και εκεί πέρα λίγο το φταίξιμο, γιατί δεν ξέρουμε ουσιαστικά τι σεξουαλικές ταυτότητες υπάρχουν, για το φύλο, δεν υπάρχει κάποια παιδεία ουσιαστικά από όταν είμαστε μικροί και οι περισσότεροι δεν θα την πάρουμε αυτή την παιδεία και όταν μεγαλώσουμε.

(Σ2: 22, Ψυχολογία, Φλώρινα)

Στο απόσπασμα αυτό, η Κωνσταντίνα απαντά στην συγκεκριμένη ερώτηση προσανατολισμένη με όρους μη αποδοχής. Κατασκευάζει το σχολείο, όπως και ο Οδυσσέας, ως χώρο ελλιπής ενημέρωσης και παροχής παιδείας και γνώσεων. Το έρεισμα είναι α' ενικό και πληθυντικό, συμπεριλαμβάνοντας κάθε φορά τον εαυτό της και καθιστώντας το επιχείρημα της γεγονικό.

Πλαίσιο: Πανεπιστήμιο

Το απόσπασμα εξελίσσεται στο πλαίσιο της ερώτησης της ερευνήτριας σχετικά με την γενικότερη αντιμετώπιση των ατόμων που θεωρούνται ΛΟΑΤΚΙ+ και κατατάσσουν τον εαυτό τους σε μια τέτοια κοινότητα μέσα στο πανεπιστήμιο. Η συμμετέχουσα μιλά με όρους αποδοχής, υποστηρίζοντας την «απουσία προβλημάτων» στο χώρο του πανεπιστημίου.

Επίσης, κατασκευάζεται η αποδοχή με όρους συμπερίληψης και έμπρακτης δράσης.

Απόσπασμα 4:

Βασιλική: Πώς βλέπεις την αντιμετώπιση των ατόμων που θεωρούνται ΛΟΑΤΚΙ+ και κατατάσσουν τον εαυτό τους σε μια τέτοια κοινότητα μέσα στο πανεπιστήμιο;

Ελένη: Οκεί, τώρα εντάξει θα μιλήσω και λίγο πιο γενικά και για τη δική μου σχολή-πανεπιστήμιο γιατί από κει περίπου ξέρω. Εγώ ως Ελένη αυτό που βλέπω τουλάχιστον στη σχολή μου και γενικότερα στα τμήματα των καλών τεχνών, θεωρώ ότι είναι πολύ οκεί εκεί η αντιμετώπιση και ίσα ίσα δεν αποτελεί ποτέ κάποιο πρόβλημα ή θέμα συζήτησης, τουλάχιστον εγώ δεν έχω βιώσει κάτι και από δικούς μου ανθρώπους που μιλάω όσον αφορά και τη Θεσσαλονίκη σε ένα γενικότερο πλαίσιο και ίσως το ΑΠΘ, γιατί για αυτό ξέρω κυρίως να μιλήσω, θεωρώ ότι είναι πολύ οκεί αντιμετώπιση και ίσα ίσα γίνονται και ενέργειες και τα σχετικά και συμπεριλαμβάνονται αυτά τα άτομα. Δηλαδή δεν ξέρω, δεν έχω βιώσει ότι ξέρεις τι, κινδυνεύει κάποιος.

(Σ1:23, Κινηματογράφος, Θεσσαλονίκη)

Η Ελένη απαντά στην ερώτηση με επίκληση προσωπικής εμπειρίας και κατηγορίες ατόμου που γνωρίζει αποποιούμενη και αφήνοντας ανοιχτό ότι αυτά για τα οποία θα μιλήσει και γνωρίζει και στα οποία κάνει επίκληση της προσωπικής εμπειρίας μπορεί να μη συμβαίνουν και να μην ισχύουν αλλού. Ο προσανατολισμός στην ερώτηση είναι αφαιρετικός, δηλαδή προσανατολίζεται στην συζήτηση με όρους απουσίας προβλήματος, κινδύνου και όχι αποδοχής και συμπερίληψης. Κεντρικό σημείο στην απάντηση της Ελένης είναι ότι δεν υπάρχει πρόβλημα. Πιθανά αυτό καταδεικνύει ότι η αντιμετώπιση ατόμων που θεωρούνται ότι ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, οι όροι προβλήματος και κινδύνου είναι σχετικοί. Η Ελένη υποστηρίζει ότι δεν υπάρχουν αυτά σύμφωνα με το προσωπικό της βίωμα. η ίδια φέρνει από το κοινωνικό μέρος, το πρόβλημα, για να απαντήσει στην ερώτηση αυτή. Στη συνέχεια, κατασκευάζει το πανεπιστήμιο με όρους αποδοχής της διαφορετικότητας, ως ένα μέρος όπου τα «ΛΟΑΤΚΙ άτομα» αντιμετωπίζονται καλά, γίνονται ενέργειες και υπάρχει συμπερίληψη, χωρίς να διατρέχει κάποιο «ΛΟΑΤΚΙ άτομο» κίνδυνο.

Κατασκευές με βάση την ωριμότητα ως στοιχείο της ενηλικίωσης

Οι συζητήσεις εξελίσσονται στο πλαίσιο των ερωτήσεων της ερευνήτριας σχετικά με το πανεπιστήμιο και την μετάβαση από το σχολείο στο πανεπιστήμιο. Συγκεκριμένα, μέσω της ερώτησης της ερευνήτριας κινητοποιείται ως αλλαγή /εξέλιξη η «μετάβαση» του ατόμου που φοιτά πλέον σε ένα πανεπιστήμιο. Κατασκευάζεται αυτή η εξέλιξη με όρους ωριμότητας, η οποία αποκτά τη σημασία της ενηλικίωσης και των υποχρεώσεων.

Τα πρώτα 3 αποσπάσματα ανακύπτουν στο πλαίσιο της ερώτησης:

Βασιλική: Αλλάζει κάτι από τη μετάβαση από το πλαίσιο του σχολείου, στο πλαίσιο του πανεπιστημίου;

Απόσπασμα 5:

Κωνσταντίνα: Ναι, ντάξει τώρα πάρα πολύ, βέβαια έχει σχέση και η προσωπική εμπειρία και πώς είναι το σχολείο, αλλά για μένα θεωρώ πως αλλάζει πάρα πολύ. Ε στο πανεπιστήμιο πρώτον παίρνεις την πρώτη αίσθηση, ότι «είμαι ενήλικας, έχω υποχρεώσεις» κι υπάρχουν και κόμματα πολιτικά που μπορεί να μιλάνε για αυτά και υπάρχουν και τα κινήματα. Κάτι τέτοια δεν υπάρχουν στο δημόσιο σχολείο και επίσης και κάποια ιδιωτικά σχολεία είναι πολύ συντηρητικά ως προς τέτοια θέματα και τα αποφεύγουν. Γενικώς δηλαδή θυμάμαι και μικρότεροι που συζητούσαμε για διάφορα τέτοια θέματα στο σχολείο εε γελούσαμε, μας φαινόταν αστείο. Απλώς νομίζω ότι έχεις τη λογική, έστω στο γυμνάσιο, ότι είσαι ένα παιδί, και μετά στο πανεπιστήμιο που αλλάζεις λίγο, φεύγεις και από το σπίτι, που είναι μια ελευθερία, αλλάζουν οι απόψεις, αλλάζεις εσύ.

(Σ2: 22, Ψυχολογία, Φλώρινα)

Στο πρώτο απόσπασμα, η Κωνσταντίνα απαντά στην σχετική ερώτηση προσανατολισμένη με όρους ενηλικίωσης και υποχρεώσεων. Κατασκευάζει την ωριμότητα με όρους ενηλικίωσης, υποχρεώσεων και φοίτησης σε πανεπιστήμιο, όπου ένα άτομο είναι ελεύθερο και αλλάζουν οι απόψεις του αλλά και το ίδιο το άτομο. Στη συνέχεια προβάλλει την προσωπική της εμπειρία, δηλαδή κατασκευάζει την ωριμότητα βάσει ιδιωτικής και δημόσιας δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δηλαδή κατασκευάζει τα σχολεία ως μη συμπεριληπτικά προς άτομα ΛΟΑΤΚΙ, ως κάτι το αστείο και γελοίο και ως συντηρητικά. Με τον τρόπο αυτόν λοιπόν, κατασκευάζει η Κωνσταντίνα την ωριμότητα.

Απόσπασμα 6:

Ελένη: Ναι ναι, το σχολείο αρχικά (..) από το σχολείο πας σε μια άλλη πόλη. Αλλά και να μην πας έρχεσαι σε επαφή με πολύ περισσότερα άτομα ακούς πολύ περισσότερες απόψεις και ακόμα και ανοιχτόμυαλος αν ξέρεις σημαίνει κάτι το ανοιχτόμυαλος είσαι εεε ακούς

πάρα πολλές απόψεις θέλεις δε θέλεις από εδώ και από εκεί έχεις μεγαλύτερες επιλογές με το ποια άτομα θα συναναστραφείς εεε και συν ότι αναγκάζεσαι όταν είσαι στη φοιτητική ζωή και τα σχετικά ειδικά όταν πας να μείνεις μόνος σου να δεις και κάποια πράγματα πολύ διαφορετικά και να πρέπει να ωριμάσεις με κάποιο τρόπο διαφορετικό.

(Σ1:23, Κινηματογράφος, Θεσσαλονίκη)

Στα πλαίσια της ίδιας ερώτησης, η Ελένη απαντά προσανατολίζεται με όρους

συναναστροφής και κάνει λόγο για την επαφή με την οποία έρχεται κάποιο άτομο μετά το

σχολείο και τις απόψεις που ακούει. Κατασκευάζει λοιπόν με αυτόν τον τρόπο, την

ωριμότητα, η οποία επέρχεται με τις συζητήσεις και την φοιτητική ζωή, με όρους αλλαγής

πόλης, επαφής με περισσότερα άτομα, τα οποία φέρουν περισσότερες απόψεις.

Απόσπασμα 7:

Δημήτρης: Ναι κάτι με την ενηλικίωση μπορεί να είναι και ότι δεν σε ενδιαφέρει ο άλλος μπορεί να μην ενδιαφέρονται για μένα αυτό έχει και θετικά και αρνητικά όπως φαίνεται ένα θετικό είναι ότι μπορεί να μην δεχτώ ρατσισμό όπως μπορεί να είχα στο λύκειο στο γυμνάσιο κάτι αλλάζει όντως ως προς μια καλύτερη κατεύθυνση σε αυτό το κομμάτι.

(Σ6:23, Γεωπονία, Φλώρινα)

Ο Δημήτρης απαντά προσανατολισμένος στην ενηλικίωση και την ωριμότητα των φοιτητών.

Η ωριμότητα κατασκευάζεται με όρους καλύτερης κατεύθυνσης και μη ενδιαφέροντος για

έκφραση ρατσισμού. Ο ρατσισμός εδώ έχει την έννοια φυλετικής, αλλά και ομοφοβικής

επίθεσης.

Οι παρακάτω συζητήσεις εξελίσσονται μέσα από τις ερωτήσεις της ερευνήτριας για

τις διαφημίσεις που προβάλλουν άτομα που θεωρούνται ότι ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ

κοινότητα και την άποψη των ατόμων πάνω σε αυτές. Συγκεκριμένα, μέσω των ερωτήσεων

κατασκευάζονται όροι αναγκαιότητας των διαφημίσεων, δηλαδή οι ίδιες είναι κάτι το οποίο

κρίνεται χρήσιμο και λειτουργεί ενημερωτικά.

Απόσπασμα 8:

Βασιλική: Υπάρχουν κάποιες διαφημίσεις από το ίδρυμα Ωνάσης, που παρουσιάζουν άτομα με σεξουαλικό προσανατολισμό όπως τρανς αγόρι, λεσβία, στο πλαίσιο μιας δράσης «positive 2022». Ένα από τα βίντεο προβάλλει μια μητέρα με το παιδί της, το οποίο ανακοινώνει στην κάμερα ότι ανήκει στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και ότι είναι λεσβία. Η μητέρα του ατόμου αυτού λέει περήφανα: «κι εγώ είμαι η μαμά της». Υπήρξαν και άλλα αντίστοιχα βίντεο, με ένα από αυτά να προβάλλουν έναν πατέρα και το παιδί του, το οποίο είναι τρανς, ενώ σε κάποια άλλα μιλούσαν οροθετικά άτομα, αλλά και ομοφυλόφιλα άτομα, τα οποία μιλούσαν για τη σχέση τους. Επιπλέον, είχε προβληθεί μια ακόμη διαφήμιση στην οποία παρουσιάζονται αρκετά queer άτομα προωθώντας το σλόγκαν «hair has no gender». Θα σου δείξω και μια σχετική φωτογραφία για να θυμηθείς. Π.χ. εδώ είναι μια διαφήμιση που

προβάλλει διάφορες μορφές του να είναι τα άτομα άνετα με την ταυτότητα τους, όποια κι αν είναι αυτή. Πώς βλέπεις αυτές τις διαφημίσεις;

Οδυσσέας: Εμμ τις θεωρώ αρκετά σημαντικές, θεωρώ πως πρέπει να υπάρχουν εε (.) σίγουρα είναι ένα μέσον για να περάσει μηνύματα γιατί πολύς κόσμος βλέπει τηλεόραση και κυρίως μεγαλύτερες ηλικίες που πιστεύω είναι και ο πληθυσμός που χρειάζεται μεγαλύτερη ενημέρωση.

(Σ5:25, TEET, Φλώρινα)

Ο Οδυσσέας απαντά στην ερώτηση αυτή προσανατολισμένος στην σημαντικότητα των

διαφημίσεων για την ενημέρωση των μεγαλύτερα ηλικιακά ατόμων. Κατασκευάζει τις

μεγαλύτερες ηλικίες ως μια ομάδα που βλέπει αρκετή τηλεόραση και η οποία χρειάζεται την

ενημέρωση αυτή.

Απόσπασμα 9:

Βασιλική: Πώς βλέπεις την γενικότερη αντιμετώπιση των ατόμων που θεωρείται ότι ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα;

Ελένη: Εντάξει θεωρώ ότι είμαστε πααάρα πολύ πίσω δε θεωρώ ότι έχουν γίνει ουσιαστικά βήματα Σιγουρά στη γενιά που είμαστε κ εσύ κ εγώ ας πούμε το θεωρώ πάρα πολύ οκεί να αποκαλύψεις ότι ανήκεις σε αυτή τη κοινότητα και πολλές φορές δε χρειάζεται κ όλας δηλαδή απλά μέσα από τη κουβέντα βγαίνει ότι ξέρεις τι ναι έχω διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό ή το οτιδήποτε. Αλλά τώρα επειδή και στον εργασιακό μου χώρο το παρατηρώ πάρα πολύ αυτό οι μεγαλύτεροι είναι ακόμη παάρα πολύ πίσω και δεν μπορούν να το αποδεχτούν δεν υπάρχει ιδιαίτερη αποδοχή κ νομίζω ότι το βλέπουν και λίγο ως φετίχ ότι κάποιος ανήκει σε αυτή τη κοινότητα λες κ είναι σεξουαλικό παιχνίδι κ με ενοχλεί πολύ αυτό το πράγμα Και βλέπω κ από εμένα ότι στη δουλειά μου δε το έχω αναφέρει καν και δεν πρόκειται να το αναφέρω και ποτέ ας πούμε οπότε γενικά δε ξέρω έχουμε πολύ δουλίτσα αλλά χαίρομαι που με τους νέους δε χρειάζεται καν να γίνει συζήτηση ούτε να κάνεις coming out ούτε τίποτα γιατί κ αυτό είναι μια μεγάλη συζήτηση Οπότε ναι και στον εργασιακό χώρο γενικά όχι όχι μπορεί να σε απολύσουν αν είσαι γκέι λέσβια οτιδήποτε Και ντάξει για τους τρανς κ όλη αυτή τη κατηγορία ας μη το πιάσουμε καθόλου δηλαδή τα δικαιώματα είναι ελάχιστα Είχαν γίνει λίγα βήματα τα παλαιότερα χρονιά αλλά νομίζω πάμε πάλι προς τα πίσω τις περισσότερες φορές αλλά ναι αυτά απαισιόδοξο.

(Σ1:23, Κινηματογράφος, Θεσσαλονίκη)

Στο απόσπασμα αυτό, η Ελένη απαντά στην ερώτηση της ερευνήτριας κάνοντας μια

διάκριση μεταξύ μεγαλύτερων ηλικιακά ατόμων και μικρότερων, ένας κοινός τρόπος να

προσανατολίζονται στην ερώτηση. Μιλάει συγκεκριμένα για το γεγονός ότι οι μεγαλύτεροι

ηλικιακά συνάδελφοι της στην εργασία της, είναι «πολύ πίσω». Στην συνέχεια, η Ελένη

κατασκευάζει την μη αποδοχή των ατόμων αυτών με όρους μη ορατότητας, απόρριψης και

φετιχοποίησης. Για την ίδια, το εργασιακό περιβάλλον αποτελεί ένα μέρος που δεν την

αποδέχεται, καθώς αναφέρει πώς δε μπορεί να εκφραστεί και να είναι ο εαυτός της.

Οι παρακάτω απαντήσεις ανακύπτουν από την ερώτηση της ερευνήτριας για την αντιμετώπιση των ατόμων που θεωρείται ότι ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα στον δημόσιο λόγο και την κοινωνία. Κινητοποιούνται μέσω αυτής της ερώτησης όροι προόδου, καθώς δηλώνεται ότι γίνονται βήματα στην τηλεόραση.

Απόσπασμα 10:

Βασιλική: Τώρα πιο συγκεκριμένα ας πούμε στον δημόσιο λόγο είτε στην κοινωνία πώς το βλέπεις;

Ελένη: Ναι βλέπω παρόλα αυτά που είπα ότι πλέον τουλάχιστον σε πιο ανοιχτούς χώρους πχ σε κάποιο φεστιβάλ που είναι πιο ανοιχτά ιδεολογικά μπορούμε πλέον τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα να μιλήσουμε για αυτό κ να γίνει ξέρεις μια κουβέντα πάνω στο τι πρεσβεύουν και τα σχετικά και βλέπω και στην τηλεόραση κάνουμε πλέον βήματα που καλώς ή κακώς είναι πολύ σημαντικό γιατί η γιαγιά πχ μπορεί να το δει και να το δεχτεί πολύ περισσότερο επειδή το είδε στην τηλεόραση (..) Οπότε ναι παρόλα τα προηγούμενα που είπα νομίζω ότι έχουν αρχίσει να έχουν μια ορατότητα τα άτομα αυτά και να μιλήσουν και να τους ακούσουν και τα σχετικά.

(Σ1:23, Κινηματογράφος, Θεσσαλονίκη)

Η Ελένη απαντά στην ερώτηση αυτή προσανατολισμένη με όρους ορατότητας μέσω των φεστιβάλ αλλά και των συζητήσεων και της τηλεόρασης. Κατασκευάζει τα μεγαλύτερα ηλικιακά άτομα ως άτομα που χρειάζονται μεγαλύτερη ενημέρωση και τη δέχονται περισσότερο μέσω της τηλεόρασης.

Απόσπασμα 11:

Βασιλική: Συχνό φαινόμενο σε αυτές τις σειρές είναι να ασκείται bullying σε αυτά τα άτομα να μην υπάρχει αποδοχή να μη νιώθουν ότι ανήκουν μέσα στο σχολείο. Τι συμβαίνει μέσα στο πανεπιστήμιο;

Δημήτρης: Ναι στο πανεπιστήμιο (..) γενικά το πανεπιστήμιο είναι μια καλύτερη εκδοχή από αυτό που ζήσαμε νομίζω στο σχολείο (.) τα παιδιά επειδή δεν είναι παιδιά είναι πιο ώριμοι άνθρωποι οπότε δεν θα υπάρξει μεγάλος ρατσισμός έντονος ρατσισμός έντονος κοινωνικός αποκλεισμός οπότε νομίζω όσον αφορά το πανεπιστήμιο είναι ένας καλύτερος χώρος στο να είσαι ο εαυτός σου σίγουρα δεν είναι ιδανικός ακόμη τουλάχιστον σε μια επαρχιακή πόλη που είμαι εγώ όπου υπάρχουν τα πηγαδάκια υπάρχουν εκείνα αλλά σίγουρα μπορεί να βρει κανείς το δρόμο του πολύ πιο εύκολα από το σχολείο το σχολείο ήταν πολύ πιο δύσκολο από το πανεπιστήμιο.

(Σ6:23, Γεωπονία, Φλώρινα)

Ο Δημήτρης απαντά στην ερώτηση για τις τηλεοπτικές σειρές και την αντιπροσωπευτικότητα τους στην πραγματικότητα και την καθημερινή ζωή προσανατολισμένος με όρους προόδου, αφού αναφέρεται στην καλύτερη κατάσταση που επικρατεί στο πανεπιστήμιο σε σχέση με το σχολείο, κινητοποιώντας όρους εξέλιξης και ωριμότητας. Συγκεκριμένα, προσανατολίζεται στην ερώτηση με όρους ωριμότητας και εξέλιξης του ατόμου που φοιτά πλέον σε ένα

πανεπιστήμιο, κατασκευάζοντας το ως μια καλύτερη εκδοχή του σχολείου και κατασκευάζει την εξέλιξη αυτή με όρους ωριμότητας. Το έρεισμα στον εμπειρικό του λόγο είναι α' ενικό, προσδίδοντας γεγονικότητα στον λόγο του.

Πλαίσιο: Διαφημίσεις και ορατότητα

Το πλαίσιο των συζητήσεων διαμορφώνεται μέσω της ερώτησης της ερευνήτριας σχετικά με τις διαφημίσεις και την ορατότητα που λαμβάνουν τα άτομα που θεωρούνται ότι ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα μέσω αυτών. Η ερώτηση διατυπώνεται με όρους συμπερίληψης και προόδου (στην τηλεόραση). Σε αυτό το πλαίσιο, οι συμμετέχοντες υποστηρίζουν ότι οι διαφημίσεις παρέχουν βοήθεια και αναγνωρισιμότητα που στα άτομα που προβάλλουν και εκπροσωπούνται.

Η ερευνήτρια συζητά για την προβολή μιας διαφήμισης στην τηλεόραση, στην οποία διαφήμιση παρουσιάζονται αρκετά queer άτομα προωθώντας το σλόγκαν «hair has no gender», π.χ. είναι μια διαφήμιση που προβάλλει διάφορες μορφές του να είναι τα άτομα άνετα με την ταυτότητα τους, όποια κι αν είναι αυτή. Στα πλαίσια της ίδιας ερώτησης, ανακύπτουν τα παρακάτω 3 αποσπάσματα.

Βασιλική: Πώς βλέπεις αυτές τις διαφημίσεις;

Απόσπασμα 12:

Κωνσταντίνα: Εμένα μου αρέσουν αυτές οι διαφημίσεις και επειδή την ξέρω κιόλας αυτήν, την έπαιζαν πολύ τα media*, εμένα μ αρέσουν, θεωρώ ότι προσπαθείς ξέρω γω να συμπεριλάβεις κι άλλο κόσμο και από τη στιγμή που είμαστε και σε μια Ελλάδα που κρατάει κάποιες παραδοσιακές αξίες και απόψεις, νομίζω πως αυτό είναι ωραίο γιατί οι σπάνε λίγο (..) σπάει λίγο αυτό που είχαμε στην τηλεόραση, που δεν θα βλέπαμε τόσο άτομα τα οποία είναι τρανς, έχουν ένα διαφορετικό φύλο, διαφορετική σεξουαλικότητα.

(Σ2: 22, Ψυχολογία, Φλώρινα)

Η Κωνσταντίνα απαντά στην ερώτηση της ερευνήτριας προσανατολισμένη με όρους

συμπερίληψης των διαφημίσεων και την κατάρρευση των στερεοτύπων μέσω αυτών.

Κατασκευάζει τις διαφημίσεις με όρους θετικών, πρωτοπόρων και συμπεριληπτικών. Το έρεισμα που χρησιμοποιεί είναι α' ενικό και πληθυντικό, συμπεριλαμβάνοντας τον εαυτό της σε έναν κοινό τόπο και βίωμα όταν κατασκευάζει την Ελλάδα.

Απόσπασμα 13:

Χαρά: Εγώ τις θεωρώ πολύ προοδευτικές και:: είναι ένας τρόπος η κοινωνία να είναι πιο (..) οικεία να το πω (..) με τέτοιου είδους άτομα, γιατί αυτά τα άτομα είναι περιθωριοποιημένα αρκετά θεωρώ ότι είναι ειδικά και το ίδρυμα Ωνάσης που έχει και το όνομα και την οικονομική δυνατότητα ώστε να κάνει κάτι τέτοιες διαφημίσεις και βιντεάκια ώστε να αρχίσει ο κόσμος α εξοικειώνεται σιγά σιγά, πολύ σιγά, αλλά στους περισσότερους δημιουργεί κακή εντύπωση του να βλέπουν κάτι τέτοιο στην τηλεόραση (..) όπως και σε μερικά σίριαλ που παίζονται στην τηλεόραση που δείχνει άτομα που έχουν σχέση μεταξύ τους, που είναι ομοφυλόφιλοι, ομοφυλόφιλα ζευγάρια δηλαδή, να το θέσω καλύτερα (..) πάλι καλά ξεκινάμε σιγά σιγά και τα δείχνουμε και στην τηλεόραση γιατί η τηλεόραση έχει μεγάλο, επηρεάζει πολύ τον κόσμο.

(Σ4:23, Νοσηλευτική, Πάτρα)

Η Χαρά απαντά στην ερώτηση για τις διαφημίσεις και τις κατασκευάζει ως προοδευτικές, συμπεριληπτικές και ως ένας τρόπος προς εξοικείωση του κόσμου. Επίσης, κατασκευάζει τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα ως περιθωριοποιημένα. Το έρεισμα είναι α' ενικό με απεύθυνση σε γ' ενικό, αλλά χρησιμοποιεί και α' πληθυντικό, συμπεριλαμβάνοντας τον εαυτό της, δηλώνοντας έναν κοινό τόπο.

Απόσπασμα 14:

Δημήτρης: Όσον αφορά τη (..) με το ίδρυμα Ωνάσης έχω και προσωπική εμπειρία από αυτό και είναι πραγματικά φοβερή διαφήμιση, γιατί η τηλεόραση για τους γονείς μας, για τους ανθρώπους που είναι 40-50 plus είναι το μόνο μέσο πληροφόρησης (..) και στην τηλεόραση τόσα χρόνια είναι σαν να μην υπάρχει αυτό το θέμα που λέγαμε και πριν και ας πούμε εγώ δεν είμαι ανοιχτός στους γονείς μου και αυτή ακριβώς η διαφήμιση στάθηκε τρόπος για να συζητήσουμε κάποια πράγματα, να δω ίσως την άποψή τους, να μιλήσουν, να μιλήσουμε πάνω στο θέμα, να δω όντως ποια είναι η άποψή τους, ώστε να κρίνω και εγώ πόσο ανοιχτός μπορεί να είμαι μαζί τους, μέχρι πού μπορούν να φτάσουν οι συζητήσεις μας. (..) Οπότε θεωρώ φοβερές αυτές τις διαφημίσεις, εννοώ, γιατί μπαίνουν στο σπίτι ή ξεκινάνε συζητήσεις μεταξύ γονέων και παιδιών, προβληματίζουν (..) πολλά παιδιά ας πούμε μπορεί να έχουν κάνει ήδη, να είναι ήδη ανοιχτά στους γονείς τους και μπορεί να είχαν αρνητική θέση οι γονείς, και βλέποντας τέτοιες διαφημίσεις μπορεί να προβληματίστηκαν προς μια καλύτερη πλευρά.

(Σ6:23, Γεωπονία, Φλώρινα)

Ο Δημήτρης προσανατολίζεται στην ίδια ερώτηση της ερευνήτριας με έναν τρόπο που ουσιοποιεί τον εαυτό του και την οικογένειά του στην, μιλώντας καθαρά εμπειρικά για τις διαφημίσεις αυτές. Αναφέρεται στην τηλεόραση και την κατασκευάζει ως ένα μέσο επικοινωνιακής συζήτησης και επικοινωνίας με γονείς, οι οποίοι είναι μεγαλύτεροι ηλικιακά άνθρωποι. Κατασκευάζει τις διαφημίσεις ως πολύ σημαντικές στην τηλεόραση για την προώθηση της συζήτησης μεταξύ των γονέων και των παιδιών σχετικά με ευαίσθητα θέματα, που μπορεί να αφορούν άμεσα το συγκεκριμένο παιδί.

Πλαίσιο: ΛΟΑΤΚΙ τηλεοπτικές σειρές, πανεπιστήμιο και πραγματικότητα

Τα αποσπάσματα εξελίσσονται στο πλαίσιο της ερώτησης από την ερευνήτρια σχετικά με τις ΛΟΑΤΚΙ τηλεοπτικές σειρές σε σχέση με το πανεπιστήμιο, όπου κινητοποιούνται μέσω της ερευνήτριας όροι ωριμότητας και αποδοχής. Οι συμμετέχοντες κατασκευάζουν τις σειρές με όρους αντιπροσωπευτικότητας, δηλαδή ότι κάποιες από αυτές είναι πολύ κοντά στην πραγματικότητα.

Τα παρακάτω 4 αποσπάσματα ανακύπτουν στο πλαίσιο της ερώτησης:

Βασιλική: Συχνό φαινόμενο σε αυτές τις σειρές είναι να ασκείται bullying σε αυτά τα άτομα, να μην υπάρχει αποδοχή, να μη νιώθουν ότι ανήκουν μέσα στο σχολείο. Τι συμβαίνει μέσα στο πανεπιστήμιο;

Απόσπασμα 15:

Ελένη: Σε γενικότερο επίπεδο, οκεί, δεν έχω βιώσει κάτι (..) παλαιότερα ακόμη περισσότερο πιστεύω (..) σίγουρα συμβαίνουν γιατί εντάξει ο καθένας θεωρεί ότι έχει το δικαίωμα να μιλήσει αρνητικά για τον άλλον οπότε θα το κάνει (..) απλά εντάξει δεν ξέρω, θέλω να πιστεύω ότι σιγά σιγά μειώνονται πια αυτά τα περιστατικά, είναι δηλαδή από λίγους βλαμμένους ανθρώπους ας πούμε, διότι το θεωρώ λίγο ντροπιαστικό στην ηλικία μας και στην ηλικία που μπαίνουν τα άτομα πανεπιστήμιο να γίνεται σε μεγάλο βαθμό bullying* στον άλλον για τη σεξουαλικότητά του κυρίως για αυτό. Τώρα για το θέμα των τρανς ατόμων είναι σίγουρα πιο περίπλοκο (..) και θα ήθελα, ξέρεις, να θα αποφύγω να μιλήσω καλύτερα για αυτό, γιατί δεν το περνάω και δε θα ήθελα να πω κάτι που δεν ισχύει και να προσβάλω το οποιοδήποτε άτομο (..) Πάντως από φίλο μου τρανς άτομο υπήρχε πολύ μεγάλη αποδοχή. Είναι ξέρεις ανάλογα και την περίπτωση και ανάλογα και με τον κύκλο σου, ανάλογα σε ποιους ανθρώπους πέφτει. Αλλά εντάξει πιστεύω αυτό, γίνονται πάλι βήματα, λίγο βελτιώνεται η κατάσταση, πιστεύω δεν είναι τόσο συχνό πια το bullying* και γενικότερα για αυτό το πράγμα μέσα στο πανεπιστήμιο τουλάχιστον.

(Σ1:23, Κινηματογράφος, Θεσσαλονίκη)

Η Ελένη προσανατολίζεται στη ερώτηση με όρους αλλαγής που θεμελιώνονται σε μια κατασκευή της ηλικιακής και εμπειρικής εξέλιξης ως ωριμότητα και τη σύνδεση της με την μη άσκηση bullying, κατασκευάζοντας τους φοιτητές ως ώριμους. Επιπλέον, αναφέρεται στην αποδοχή των τρανς, βασίζοντας το επιχειρήμα της σε εμπειρικό παράδειγμα, προσδίδοντας γεγονικότητα στον λόγο της.

Απόσπασμα 16:

Κωνσταντίνα: θεωρώ πως αυτά είναι παρμένα από εμπειρίες, αλλά γενικά προβάλλεις και ένα πρότυπο, στο οποίο ουσιαστικά κολλάς κάποιες άτυπες ταμπέλες στα ΛΟΑΤΚΙ άτομα, «α ωραία, αυτός είναι το θύμα, αυτός ας πούμε έχει πέσει σίγουρα (..), έχει φάει bullying,

ίσως τον έχουν πλακώσει, τον έχουν πετάξει από το σπίτι του» (..) νομίζω πως το κάνει πολύ κανονικό, τόσο λογικό αυτά τα άτομα να έχουν περάσει κάτι τέτοιο και δεν μπορώ να πω πως είναι και η πραγματικότητα, τελείως δηλαδή (..) δεν ξέρω βέβαια τι γίνεται στο πανεπιστήμιό μας, δεν έχω δει κάτι, αλλά δεν νομίζω πως είναι ωραίο πρότυπο να προβάλλεις ότι η ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα είναι θύματα, γιατί δεν νομίζω πως είναι.

(Σ2:22, Ψυχολογίας, Φλώρινα)

Στο απόσπασμα αυτό, η Κωνσταντίνα απαντά στην ίδια ερώτηση της ερευνήτριας και προσανατολίζεται με όρους προτύπων που προβάλλονται, τα οποία τα κατασκευάζει με όρους μη πραγματικούς, καθώς δεν θεωρεί ότι αντιπροσωπεύουν την πραγματικότητα. Μιλά για τις ξένες σειρές και τη διαφορά που υπάρχει σε σχέση με τις ελληνικές αλλά και τις αντιδράσεις που διεγείρουν. Εκφράζει μια προτίμηση προς τις ξένες σειρές, αφού σύμφωνα με την ίδια είναι περισσότερο αντιπροσωπευτικές και δε παρουσιάζουν τα «ΛΟΑΤΚΙ άτομα» ως θύματα και τις κατασκευάζει με όρους συμπερίληψης και ενημέρωσης. Επιπλέον, όπως και η Ελένη, εκφράζουν την άποψη ότι τα πανεπιστήμια φαίνονται να αποδέχονται τα «ΛΟΑΤΚΙ άτομα» και δεν έχουν βιώσει κάτι αντίστοιχο με τις σειρές.

Απόσπασμα 17:

Μαρία: Υπάρχουν και αυτά τα περιστατικά ειδικά για κάποιον, δε θα σου πω για κάποιον bi* ή για κάποιο gay* άτομο, αλλά θα σου πω για κάποιο trans* άτομο, που:: μια κοινωνία σαν την Ελλάδα δεν:: (..) κάποια άτομα δεν είναι έτοιμα για να δεχτούν ότι υπάρχουν και αυτά τα άτομα (..) ότι όντως μπορεί να περιθωριοποιηθεί και να δεχθεί εκφοβισμό στο σχολείο και στο πανεπιστήμιο. Ναι, πιστεύω ότι σε ένα μεγάλο ποσοστό μπορεί πολλά άτομα που εκδηλώνουν από νωρίς τη ταυτότητά τους και τη σεξουαλικότητά τους να βιώνουν κάτι τέτοιο (..) νομίζω ότι ναι, σε μεγάλο βαθμό είναι αντιπροσωπευτικές (..) αλλά καλό κάνουμε, >καλό ((γέλιο)), ναι συγγνώμη< καλό κάνει και φαίνεται σε αυτές τις σειρές για να προσπαθήσουν να αλλάξουν κάποια μυαλά και να αλλάξουν αυτές οι συμπεριφορές.

(Σ3:23, Διοίκηση Επιχειρήσεων, Καβάλα)

Στο παραπάνω απόσπασμα, η Μαρία απαντά στην ίδια ερώτηση και προσανατολίζεται με όρους αποστασιοποίησης, καθώς αναφέρεται σε trans άτομα, τα οποία τα κατασκευάζει ως μη αποδεκτά από την κοινωνία σαν την Ελλάδα, περιθωριοποιημένα και άτομα που μπορεί να δεχτούν εκφοβισμό. Με τον τρόπο αυτό, η Μαρία κατασκευάζει πολλές διαφημίσεις ως αντιπροσωπευτικές και ένας τρόπος να αλλάξουν οι συμπεριφορές άλλων ατόμων, κρατώντας πάλι μια απόσταση από τα άτομα που δεν «αποδέχονται» τα trans άτομα.

Απόσπασμα 18:

Οδυσσέας: (..) στην Ελλάδα πιστεύω ότι είναι πολύ λίγες οι σειρές που έχουν προβάλει σωστά την queer κοινότητα και κυρίως γίνεται με κωμικό τρόπο δυστυχώς (..) στην Ελλάδα

ειδικότερα στο παρελθόν το gay άτομο ήταν ένας κωμικός χαρακτήρας που προκαλούσε γέλιο και κανείς δεν τον έπαιρνε στα σοβαρά, το οποίο είναι θλιβερό κατά τη γνώμη μου, χωρίς να σημαίνει ότι ένα άτομο δεν μπορεί να είναι αστείο και κωμικό, αυτό δεν σημαίνει ότι είναι μόνο έτσι (.) τέλος πάντων, αν συγκρίνουμε την queer* κοινότητα ενός ελληνικού πανεπιστημίου με τον τρόπο που προβάλλεται στα πανεπιστήμια του εξωτερικού υπάρχουν μεγάλες διαφορές, δεν υπάρχει σύνδεση θα έλεγα (.) θεωρώ ότι δεν έχουμε φτάσει σε αυτό το σημείο, το οποίο μπορούν τα νεαρά άτομα να εκφράζονται με τόσο άνετο τρόπο πολλές τα προβάλλουν στις σειρές (..) πιστεύω υπάρχει μια διαφορά ναι, στις σειρές ας πούμε φαίνονται πολύ άνετοι αυτοί οι άνθρωποι, φαίνεται ότι είναι πολύ εύκολο να φορέσεις makeup* και να πας στο πανεπιστήμιο, ενώ στην Ελλάδα αυτό θα το σκεφτείς πολλές φορές για να το κάνεις, αν είσαι αγόρι και το κάνεις (.) οπότε ναι πιστεύω οι συνθήκες δεν είναι τόσο εύκολες ώστε να είσαι πλήρως ο εαυτός σου, παρόλα αυτά υπάρχουν τα άτομα που τα κάνουν, το έχω δει να γίνεται, (..) πολλές φορές ένιωσα ότι:: τα πράγματα που παρακολουθώ δεν ανταποκρίνονται πλήρως στην πραγματικότητα, ότι είναι κάτι πολύ στερεοτυπικό και δεν είναι βγαλμένο από την πραγματική ζωή, αλλά πιο πολύ ανταποκρίνεται σε αντιλήψεις και φήμες ας πούμε σε εισαγωγικά, που κυριαρχούν γύρω από ένα τέτοιο άτομο.

(Σ5:25, TEET, Φλώρινα)

Ο Οδυσσέας απαντά στην ερώτηση αυτή και προσανατολίζεται με όρους διάκρισης μεταξύ

ελληνικών και ξένων τηλεοπτικών σειρών και ταινιών, κάνοντας μια σύγκριση ανάμεσα

τους. Στην προσπάθεια του να τα διαχωρίσει, κατασκευάζει την Ελλάδα με όρους δυσκολίας

έκφρασης ταυτότητας (όπως είπε και η Μαρία) και με όρους συντηρητισμού και μη

αποδοχής.

Απόσπασμα 19:

Βασιλική: Αν σου ζητούσα τώρα να τοποθετηθείς τώρα ως τηλεθεατής, πώς θα συζητούσες τις παραπάνω σειρές;

Δημήτρης: Εμμ μου αρέσουν αρκετά, μου αρέσει αρκετά η προσέγγιση, (.) γιατί πλέον δεν προβάλλεται μια καρικατούρα που μπορεί να προβαλλόταν όλα αυτά τα χρόνια, και η σκέψη ενός ανθρώπου όταν θα σκεφτόταν ομοφυλόφιλος ή οποιαδήποτε άλλη σεξουαλικότητα, άλλο φύλο, θα σκεφτόταν μια εικόνα, η οποία θα ήταν μια καρικατούρα, δεν θα ήταν τελείως αντιπροσωπευτική (.) οπότε νομίζω έχει φύγει από αυτό λίγο και κατευθύνεται σε κάτι πιο κοντά στην πραγματικότητα.

(Σ6:23, Γεωπονία, Φλώρινα)

Ο Δημήτρης προσανατολίζεται στην ερώτηση της ερευνήτριας με όρους προόδου και

ηλικιακής διαφοράς, καθώς διαχωρίζει το πώς προβάλλονταν τα άτομα αυτά στο παρελθόν

και πώς προβάλλονται τώρα. Αναφέρει ότι παρουσιάζονταν στο παρελθόν με όρους

κωμικούς, όπως ως μια καρικατούρα. Ο Δημήτρης θεωρεί τις ξένες σειρές καλές και εν μέρει

αντιπροσωπευτικές ως προς το κομμάτι της έκφρασης της σεξουαλικότητας.

Πλαίσιο: Αποδοχή σε queer μέρη

Το απόσπασμα ανακλύπτει μέσω της ερώτησης της ερευνήτριας για την αποδοχή των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων σε queer μέρη εστίασης και κινητοποιούνται μέσω αυτής όροι μη αποδοχής και ρατσισμού. Οι συμμετέχοντες/ουσες κατασκευάζουν την αποδοχή και την μη αποδοχή με όρους ορατότητας, μη ορατότητας μέσα στην ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα συγκεκριμένων σεξουαλικοτήτων, αλλά και γενικότερου ρατσισμού.

Απόσπασμα 20:

Οδυσσέας: δεν υπάρχει πλήρης αποδοχή σίγουρα, έχω ακούσει για περιστατικά στα οποία υπήρξε bullying ακόμη και σε άτομα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας από άτομα της ίδιας κοινότητας (.) σίγουρα υπάρχει μεγάλος ανταγωνισμός δυστυχώς και δεν μπορώ να καταλάβω το γιατί, απλώς κάποιες φορές βλέπω να συμβαίνει αυτό, οπότε όχι δεν υπάρχει πλήρης αποδοχή, σίγουρα υπάρχει από ένα μεγάλο μέρος των ατόμων που υπάρχουν εκεί, αλλά δεν θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για πλήρη αποδοχή, όχι σε καμία περίπτωση, πιστεύω έχουν συμβεί και περιστατικά βίας μεταξύ ΛΟΑΤΚΙ ατόμων (.) δεν έχω βρεθεί μπροστά σε κάποιον, απλώς έχω ακούσει περιστατικά και το πιστεύω, ντάξει δε σημαίνει ότι αν ένα άτομο είναι ΛΟΑΤΚΙ, αυτόματα είναι ένα τέλειο άτομο ή ένας καλός άνθρωπος (.) οπότε ναι σίγουρα υπάρχουν και αρνητικά σε αυτά τα μέρη.

(Σ5:25, TEET, Φλώρινα)

Ο Οδυσσέας απαντά στην ερώτηση της ερευνήτριας και προσανατολίζεται με όρους προσωπικής εμπειρίας και αποποίησης, καθώς κάνει λόγο για καταστάσεις στις οποίες ο ίδιος έχει βρεθεί. Κατασκευάζει τα μέρη αυτά με όρους μη πλήρης αποδοχής και ανταγωνισμού. Κάνει μια αποποίηση, καθώς αναφέρεται σε περιστατικά βίας, παρόλα αυτά διευκρινίζει ότι δεν έχει βρεθεί μπροστά σε κάτι παρόμοιο.

Τα παρακάτω αποσπάσματα πλαισιώνονται μέσω της ερώτησης της ερευνήτριας σχετικά με την περιγραφή των queer* επιχειρήσεων και κέντρων εστίασης. Κινητοποιούνται μέσω της ερευνήτριας όροι αποδοχής, ελευθερίας, ορατότητας, άνεσης και έκφρασης του εαυτού. Συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες/ουσες φαίνεται να νιώθουν αποδοχή και τα κατασκευάζουν με όρους ελευθερίας, προοδευτικούς, με όρους έκφρασης του αληθινού εαυτού. Όλοι μιλούν σε α' ενικό και εκφράζουν τις εμπειρίες τους, αποδίδοντας γεγονικότητα στον λόγο τους.

Τα επόμενα 3 αποσπάσματα ανακλύπτουν στο πλαίσιο της ερώτησης:

Βασιλική: Είναι αρκετά κατανοητό ότι τα μέρη στα οποία νιώθουμε περισσότερο ο εαυτός μας, είναι αυτά τα οποία έχουν κάποια queer στοιχεία. Κάποια από αυτά μπορεί να είναι μια καφετέρια και μπορεί να είναι κάποιο κλαμπ. Πώς θα τα περιέγραφε;

Απόσπασμα 21:

Μαρία: Είναι ένας χώρος που νιώθεις πραγματικά ο εαυτός σου, νιώθεις ότι δεν θα κριθείς(.) και μπορείς χωρίς δισταγμό να βρεις και κάποιον ερωτικό σύντροφο σ αυτό το μέρος, γιατί δεν θα είναι κάποιος ομοφοβικός εκεί πέρα, ή κάποιος που μπορεί και να σε χτυπήσει αν επικοινωνήσεις με τη ταυτότητά σου (.) οπότε είναι ένα ελεύθερο μέρος, αυτό θα το όριζα, ως ένα ελεύθερο μέρος.

Βασιλική: Υπάρχει σε αυτά τα μέρη αποδοχή;

Μαρία: Ναι υπάρχει 100% αποδοχή και για την ταυτότητά σου και για τη σεξουαλικότητά σου και δεν έχω βρεθεί ποτέ κάποιος να με κοίταζε περίεργα αν πω κάτι σε ένα τέτοιο μέρος για αυτά τα δύο.

(Σ3:23, Διοίκηση Επιχειρήσεων, Καβάλα)

Η Μαρία απαντά στην ερώτηση της ερευνήτριας και προσανατολίζεται με όρους αποδοχής και άνεσης. Συγκεκριμένα, επικαλούμενη την προσωπική της εμπειρία, κατασκευάζει τα μέρη αυτά ως άνεσης προς έκφραση του εαυτού, μη επικριτικά, το οποίο όμως ίσως φέρει κάποια στοιχεία της κοινωνίας, κατασκευάζοντας παράλληλα τα υπόλοιπα μέρη ως επικριτικά, μη αποδεκτικά. Μιλά για την αποδοχή που προσφέρουν τα μέρη αυτά για την ταυτότητα και τη σεξουαλικότητα, κάνοντας διάκριση ανάμεσα στα μέρη που έχουν κάποια queer στοιχεία και σε αυτά χωρίς, αφού αναφέρεται σε ομοφοβικούς.

Απόσπασμα 22:

Χαρά: Εεε ισχύει αυτό, δηλαδή άτομα που ανήκουν στην κοινότητα να αναζητούν τέτοια μαγαζιά που να έχουνε μέσα κόσμο και ατμόσφαιρα που να αντιστοιχεί σε αυτούς και να νιώθουν να είναι οι εαυτοί τους (..) εε εγώ θα τα περιέγραφα προοδευτικά και αυτά, γιατί παλαιότερα δεν υπήρχαν και αν υπήρχαν ήταν πολύ μυστικά, ενώ τώρα είναι γνωστά σε αρκετούς, δηλαδή θα το πουν ο ένας στον άλλον (..) αυτό, τα θεωρώ πολύ προοδευτικά και χαίρομαι που υπάρχουν μέρη όπου μπορείς να πας να πιείς ένα καφέ, να πιείς ένα ποτό και να είσαι με άτομα που είστε στην ίδια κοινότητα και να νιώθεις άνετα να μην φοβηθείς για κάτι, αν και θα έπρεπε να γίνεται παντού αλλά ας αρχίσουμε τουλάχιστον από αυτό.

(Σ4:23, Νοσηλευτική, Πάτρα)

Η Χαρά απαντά στην ίδια ερώτηση και προσανατολίζεται με όρους προόδου, καθώς αναφέρει ότι στο παρελθόν δεν υπήρχαν σε τόσο μεγάλο βαθμό αυτά τα μέρη και μιλά για την κρυφή κατάσταση στην οποία υπήρχαν. Κατασκευάζει αυτά τα μέρη στο παρόν με όρους άνεσης και προόδου και μη ύπαρξης φόβου, κάνοντας ακόμη μια διάκριση ανάμεσα στα queer και μη queer μέρη.

Απόσπασμα 23:

Δημήτρης: Είναι πραγματικά μέρη στα οποία εε νιώθω ελεύθερος, νιώθω ότι μπορώ να είμαι ο εαυτός μου, νιώθω αποδεκτός (.) και ένα πολύ σημαντικό κομμάτι στη δική μου επίσκεψη σε τέτοια μέρη είναι ότι σκέφτομαι τον εαυτό, μου μειώνει τη μοναξιά, σκέφτομαι τον εαυτό μου όταν ήταν μικρό, και ήταν σε επαφή με αυτή τη διαφορετικότητα και ένιωθα τόσο διαφορετικός και τόσο μόνος, και κάθε φορά που μπαίνω σε κάποιο τέτοιο μέρος μμ μου ξυπνάει αυτό το συναίσθημα, αυτή η εικόνα, πώς ήμουνα μικρός και πώς μπορώ να είμαι τώρα, όχι μόνος, είναι πολύ μεγάλο κομμάτι να μπορείς να καταργήσεις αυτή τη μοναξιά, η οποία δεν θα πρέπει να αναλογεί σε κανέναν.

(Σ6:23, Γεωπονία, Φλώρινα)

Ο Δημήτρης απαντά και προσανατολίζεται με όρους ελευθερίας και αποδοχής,

προβάλλοντας το προσωπικό του βίωμα. Κατασκευάζει τα μέρη αυτά ως ελεύθερα και ικανά για μείωση της μοναξιάς και έκφρασης του εαυτού.

Κατασκευές με όρους προόδου, η Ελλάδα κατασκευάζεται και κινητοποιείται

Οι συζητήσεις δημιουργούνται με έναυσμα τις ερωτήσεις της ερευνήτριας για την άποψη τους πάνω στην απόφαση του δικαστηρίου για την υπόθεση του Ζακ Κωστόπουλου, για τις διαφημίσεις που προβάλλουν queer περιεχόμενο και για τις πολιτικές συζητήσεις και τα ψηφίσματα που αφορούν την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα. Κινητοποιούνται μέσω της ερευνήτριας όροι προόδου και εξέλιξης στην Ελλάδα, παρόλα αυτά με αργούς ρυθμούς. Ο κάθε συμμετέχων και η κάθε συμμετέχουσα τη κατασκευάζει σε διαφορετικό πλαίσιο, αν και καταλήγουν στην ίδια κατασκευή και άποψη.

Απόσπασμα 1:

Βασιλική: Ο Ζακ λοιπόν ήταν ένα άτομο που άνηκε στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και ήταν ακτιβιστής. Ο θάνατός του θεωρήθηκε ανθρωποκτονία, παρόλα αυτά, κανείς δεν τιμωρήθηκε για αυτή την εγκληματική πράξη. Πώς τα βλέπεις όλα αυτά και αυτή την απόφαση;

Ελένη: Με πολλά νεύρα χαχαχ. Εεε ντάξει είναι από τις πιο απαράδεκτες υποθέσεις στην Ελλάδα. Αν ήταν λευκός straight* άντρας και τον είχαν δολοφονήσει, πω πω θα γινόταν κακός χαμός ξέρω γω (..) αλλά όταν το παθαίνει μια γυναίκα ή ένας γκέι ή ένας οποιοσδήποτε που ανήκει σε αυτήν την κοινότητα πρέπει να δίνουμε άλλοθι σε όλους ακόμη και όταν όλα τα αποδεικτικά στοιχεία δείχνουν ότι ξέρεις το έκανε αυτός. Και αυτό που με πειράζει πάρα πολύ είναι ότι ρίχνουν βάρος στα θύματα. Ό,τι και να έχει κάνει εε το «θύμα», ξέρεις σε εισαγωγικά, ό,τι και αν είχε κάνει ο Ζακ, δεν με ενδιαφέρει δεν σκοτώνεις άνθρωπο. Ξέρεις δηλαδή, δεν βρίσκω καμία δικαιολογία στο ότι κάποιος δολοφόνησε έναν άλλον άνθρωπο χωρίς λόγο και αιτία, δε παν' να (..) όχι συγκεκριμένα για τον Ζακ, δεν παν να είχε κλέψει, να έβρισε, να έκανε, δεν με ενδιαφέρει δεν σκοτώνεις, αλλά πάντα προσπαθούν να δώσουν ελαφρυντικά στους δολοφόνους, ρίχνοντας το βάρος στο θύμα το οποίο είναι ήδη νεκρό, έχει πληρώσει, αυτό ήταν, δεν πάει χειρότερα (...) αλλά ναι, βλέπω πως τον τελευταίο καιρό ο κόσμος το αποδέχεται πολύ περισσότερο ότι (..) ακούω πολύ πιο θετικά σχόλια, ότι αλλάζουν γνώμη (..) έχω μιλήσει και με μεγαλύτερους που μπορεί να ήταν

πιο διστακτικοί, ότι νταξ ξέρεις, όταν μεγαλώνεις στην Ελλάδα, αλλά είναι σε φάση όχι είμαι με τον Ζακ, ας πούμε κάπως έτσι, Οπότε πιστεύω κάπως αλλάζει αυτό και ακούγεται ακόμα περισσότερο και χαίρομαι που ο κόσμος επιμένει και δεν το αφήνει, είναι ένα περιστατικό που συνεχίζει και ίσως κάποια στιγμή αποδοθεί και μια δικαιοσύνη, ελπίζω.

(Σ1:23, Κινηματογράφος, Θεσσαλονίκη)

Στο απόσπασμα αυτό, η Ελένη προσανατολίζεται στην ερώτηση με όρους προόδου και

εξέλιξης. Συγκεκριμένα, αναφέρεται στην Ελλάδα και τον κόσμο, τα οποία ως περισσότερο

προοδευτικά και εξελιγμένα. Σύμφωνα με την ίδια, ο κόσμος αποδέχεται όλο και

περισσότερο τη κατάσταση και το πόρισμα της δίκης του Ζακ για ανθρωποκτονία.

Απόσπασμα 2:

Βασιλική: Εδώ είναι μια διαφήμιση που προβάλλει διάφορες μορφές του να είναι τα άτομα άνετα με την ταυτότητα τους, όποια κι αν είναι αυτή. Πώς βλέπεις αυτές τις διαφημίσεις;

Χαρά: Είμαστε ακόμα πολύ:: πίσω σε αυτό το θέμα, όπως είπα και πριν, απλά το θεωρώ ότι είναι ειδικά και το ίδρυμα Ωνάσης που έχει και το όνομα και την οικονομική δυνατότητα, ώστε να κάνει κάτι τέτοιες διαφημίσεις και βιντεάκια, ώστε να αρχίσει ο κόσμος να εξοικειώνεται σιγά σιγά, πολύ σιγά αλλά στους περισσότερους δημιουργεί κακή εντύπωση του να βλέπουν κάτι τέτοιο στην τηλεόραση (..) όπως και σε μερικά σίριαλ που παίζονται στην τηλεόραση που δείχνει άτομα που έχουν σχέση μεταξύ τους, που είναι ομοφυλόφιλοι, ομοφυλόφιλα ζευγάρια δηλαδή, να το θέσω καλύτερα (..) πάλι καλά ξεκινάμε σιγά σιγά και τα δείχνουμε και στην τηλεόραση γιατί η τηλεόραση έχει μεγάλο, επηρεάζει πολύ τον κόσμο.

(Σ4:23, Νοσηλευτική, Πάτρα)

Στο παραπάνω απόσπασμα, η Χαρά απαντά στην ερώτηση, βλέποντας την εικόνα που της

δόθηκε (Παράρτημα Ι) και προσανατολίζεται με όρους προόδου. Συγκεκριμένα,

κατασκευάζει τον «κόσμο» ως εξοικειωμένο αν και με αργούς ρυθμούς, κρατώντας μια

απόσταση, όταν αναφέρεται στα άτομα αυτά.

Απόσπασμα 3:

Βασιλική: Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει πολύς λόγος στα θέματα που αφορούν τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα στη βουλή και σε θέσεις κομμάτων, π.χ. ψήφισμα σύμφωνου συμβίωσης, ορατότητα τρανς ατόμων, όπως και εσύ μπορεί να γνωρίζεις. Πώς βλέπεις εσύ αυτές τις συζητήσεις;

Μαρία: Πιστεύω ότι πρέπει να γίνει και έπρεπε να γίνει εδώ και αρκετό καιρό, αλλά επειδή η Ελλάδα γενικά πορεύεται με πιο μικρά βήματα, είναι καλό που έγιναν (..) ειδικά και ακόμα και τώρα και βλέπω να γίνονται κάποιες μικρές εξελίξεις, όπως και ο γάμος των γκέι ατόμων που ψηφίστηκε, που ήταν δηλαδή σε ψηφοφορία.

(Σ3:23, Διοίκηση Επιχειρήσεων, Καβάλα)

Η Μαρία απαντά στην ερώτηση της ερευνήτριας και προσανατολίζεται με όρους προόδου

και με όρους αργούς. Συγκεκριμένα, κατασκευάζει την Ελλάδα αξιολογικά, δηλαδή με όρους

εξέλιξης και προόδου, κάνοντας μικρά βήματα. Με σκοπό να στηρίξει το επιχείρημα της,

αναφέρεται στο ψήφισμα των γκέι ατόμων.

Ιδιωτική και δημόσια ζωή

Τα αποσπάσματα ανακύπτουν μέσω της ερώτησης σχετικά με την αναφορά της σεξουαλικότητας σε ένα έντυπο εργασίας. Μέσω αυτού, κινητοποιούνται όροι ιδιωτικής και δημόσιας ζωής, καθώς οι συμμετέχοντες/ουσες φαίνεται να μη νιώθουν άνετα με την εκδήλωση της σεξουαλικότητας τους με ένα τέτοιο τρόπο. Η σεξουαλικότητα σύμφωνα με αυτούς, είναι κάτι που πρέπει να παραμένει ιδιωτικό, και να μη χρειάζεται να συμπληρωθεί σε έγγραφο σχετικά με την εργασία. Επιπλέον κινητοποιούνται όροι διάκρισης, καθώς τα άτομα πιστεύουν ότι με την εκδήλωση της σεξουαλικότητας, θα υπάρξει αντίστοιχα και ο στιγματισμός τους.

Οι συμμετέχοντες/ουσες προσανατολίζονται μέσω των ερωτήσεων στην διάκριση δημόσιας και ιδιωτικής ζωής, καθώς κατασκευάζουν τη σεξουαλικότητα με όρους ιδιωτικούς. Όλοι μιλούν σε α' ενικό πρόσωπο και εκφράζουν την προσωπική τους άποψη.

Απόσπασμα 1:

Βασιλική: Θα σου δείξω ένα έντυπο αίτησης στον χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο εξωτερικό >στην Αγγλία συγκεκριμένα< – εδώ είναι για εργασία αλλά αντίστοιχο υπάρχει και για φοίτηση - όπου βλέπουμε ότι γίνεται αναφορά στο φύλο και στη σεξουαλικότητα των αιτούντων – σε μια ενότητα που ονομάζεται «ίσες ευκαιρίες». Εδώ ας πούμε έχει το nationality* το race*. Στο sex* συγκεκριμένα έχει κάτι παραπάνω, θα το δούμε σε λίγο. Έχει το ethnic origin* και sexual orientation*, έχει αυτές τις επιλογές, μπορείς να τις δεις λίγο. Και εδώ στο sex έχει female, male και prefer not to say. Και από κάτω γραφεί για το gender, μπορείς να το διαβάσεις κ εσύ (..) θέλω να μου πεις, πως βλέπεις αυτή την αναφορά στο φύλο και τη σεξουαλικότητα. αυτές τις ερωτήσεις;

Ελένη: Οκέι ναι. Δεν ξέρω, είμαι προβληματισμένη, από τη μία σκέφτομαι ότι είναι καλό που τα βάζουν, από την άλλη καμιά φορά νιώθω ότι όταν το ορίζεις τόσο πολύ και βάζεις αυτές τις «ταμπέλες», νιώθω ότι κάπως διαιωνίζουμε το πρόβλημα. Όταν δηλαδή το διαχωρίζεις τόσο πολύ και λες, οκέι είμαι bisexual γυναίκα, κάπως νιώθω ότι διαιωνίζουμε το πρόβλημα παραπάνω.

(Σ1:23, Κινηματογράφος, Θεσσαλονίκη)

Η Ελένη απαντά στην ερώτηση της ερευνήτριας και προσανατολίζεται με όρους διάκρισης της ιδιωτικής και δημόσιας ζωής. Αναφέρεται σε ταμπέλες και διαιώνιση του προβλήματος, φέρνοντας από το κοινωνικό επίπεδο την ιδέα ότι είναι αποτελεί πρόβλημα να βάζεις «ταμπέλες» και να «διαχωρίζεις» τα άτομα βάσει σεξουαλικότητας.

Απόσπασμα 2:

Βασιλική: Πώς θα ένιωθες αν σου έδιναν το έντυπο αίτησης αν ήσουν φοιτήτρια ή εργαζόμενη;

Κωνσταντίνα: Εντάξει δεν ξέρω, θα μου φαινόταν λίγο άσκοπο και «α οκεί έχει το όνομά μου αυτή η αίτηση και από κάτω έχει τη σεξουαλικότητά μου, για ποιο λόγο;» (..) και αν ξέρω γω δεν είσαι ετερόφυλος, πρέπει να, τι να είμαι δακτυλοδεικτούμενη; «α αυτή είναι bi;» δεν νομίζω πως χρειάζεται αυτό να το ξέρει ο εργοδότης μου, από τη στιγμή που έχω μια άλλη σχέση μεταξύ του, δεν είναι φιλική, δεν είναι συγγενική, δεν νομίζω πως (..) δεν ξέρω αν θα συμπλήρωνα μια τέτοια αίτηση.

(Σ2: 22, Ψυχολογία, Φλώρινα)

Η Κωνσταντίνα απαντά στην ερώτηση και προσανατολίζεται σε αυτήν με όρους διάκρισης

ιδιωτικής και δημόσιας ζωής, και υποστηρίζει ότι με τη συμπλήρωση της αίτησης θα υπάρξει

διαχωρισμός, αφού πιστεύει ότι θα είναι δακτυλοδεικτούμενη. Χρησιμοποιεί όρους

προσωπικής και δημόσιας ζωής και πιστεύει ότι η εκδήλωση της σεξουαλικότητας θα πρέπει

να γίνεται σε συγκεκριμένα μέρη, πιο προσωπικά. Το έρεισμα είναι α' ενικό, κάτι που

υποδηλώνει την προσωπική εμπειρία, αλλά και την άποψή της, προσδίδοντας γεγονικότητα

στον λόγο της.

Απόσπασμα 3:

Βασιλική: Ποια είναι η επιθυμητή κατάσταση για εσένα, το ιδανικό σενάριο⁸ δηλαδή;

Χαρά: Το ιδανικό σενάριο για εμένα θα ήταν να αντιμετωπίζεται ως κάτι (..) όχι φυσιολογικό, γιατί είναι φυσιολογικό, ως κάτι που συμβαίνει, που δεν χρειάζεται να κάνεις συζήτηση, που δεν χρειάζεται να το πεις, να το ανακοινώσεις στους φίλους σου, δεν χρειάζεται να ανακοινώσεις στην οικογένεια σου, δεν θα ντρέπεσαι να το πεις στο χώρο εργασίας που ίσως να σε ρωτάνε αν έχεις σχέση και εννοείται ότι θα σε ρωτήσουν, το αυτονόητο είναι να έχεις σχέση με άτομο διαφορετικού φύλου, πάντα αυτή είναι η ερώτηση (..) να φτάσει σε ένα σημείο ώστε να είναι (..) κάτι που συμβαίνει και κάτι που υπάρχει και να μην είναι, να πρέπει να κάνεις έναν ολόκληρο (..) μια ολόκληρη προετοιμασία και με τον εαυτό σου και με τους άλλους, ώστε να το πεις (..) όπως επίσης να μην είναι τόσο δύσκολο το να να μπορείς να παντρευτείς, το να μπορείς να κάνεις οικογένεια, να υιοθετήσεις (..) που είναι δύσκολο ακόμα και για τα ζευγάρια που είναι straight* πόσο μάλλον για ένα (..) ένα ζευγάρι ομοφυλόφιλο στην Ελλάδα (..) αυτό, ιδανικά θα ήθελα να αντιμετωπίζονται ως κάτι που συμβαίνει και να μην είναι κάτι «αα», που θα πρέπει να τα συζητήσεις με τους άλλους και να το ανακοινώσεις, δηλαδή (..) όπως το να είσαι straight, μακάρι να ήτανε έτσι, αν και πιστεύω ότι δεν θα είναι ποτέ έτσι, ποτέ, αλλά ίσως να κάνουμε κάποια μικρά σταθερά βήματα και να μη φοβόμαστε να είμαστε εαυτός μας και να το κρύβουμε και να προσποιούμαστε ότι είμαστε κάτι άλλο (..) γιατί αυτό είναι και πολύ ψυχοφθόρο κίολας, να προσποιείσαι ότι είσαι κάτι άλλο και να μην μπορείς να είσαι ο εαυτός σου, ιδανικά εγώ αυτό θα ήθελα αλλά είναι ουτοπικό λίγο.

(Σ4:23, Νοσηλευτική, Πάτρα)

⁸ Το «σενάριο» εδώ έχει την έννοια της επιθυμητής κατάστασης, στην οποία θα ήθελαν να βρίσκονται οι συμμετέχοντες, όσον αφορά την ύπαρξη στην κοινωνία ως άτομα που θεωρείται ότι ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα.

Το πλαίσιο της απάντησης δημιουργείται μέσω της ερώτησης της ερευνήτριας για το ιδανικό σενάριο της συγκεκριμένης συμμετέχουσας. Η Χαρά απαντά στην ερώτηση και προσανατολίζεται στην εκδήλωση της σεξουαλικότητας και των queer στοιχείων με οργανικό τρόπο. Η επιθυμία για εκδήλωση και προβολή της σεξουαλικότητας -και όχι μόνο- με έναν τρόπο οργανικό και αρμονικό εκδηλώθηκε από πολλούς συμμετέχοντες/ουσες. Σύμφωνα με αυτούς, η εκδήλωση της δε θα έπρεπε να χρειάζεται προετοιμασία και ότι είναι κάτι απλό, κάτι που συμβαίνει, που υπάρχει, που είναι αποδεκτό, φυσιολογικό και όχι διαφορετικό.

Απόσπασμα 4:

Βασιλική: Σου φαίνονται οι διαφημίσεις αντιπροσωπευτικές της πραγματικότητας; Δηλαδή έτσι είναι τα πράγματα;

Ελένη: (..) Ως ένα βαθμό ίσως ναι, απλά ένα άλλο πράγμα που προβληματίζει είναι ότι και εγώ ως ΛΟΑΤΚΙ άτομο και όλα τους, δεν μας προσδιορίζει μόνο αυτό, δεν θεωρώ ότι αυτές οι διαφημίσεις, παρόλο που θέλουν να δώσουν ορατότητα, είναι σαν να λένε «με προσδιορίζει μόνο αυτό», «είμαι μόνο αυτό στη ζωή μου», «το μόνο που με προβληματίζει είναι να κάνω coming out στους γονείς μου», που στην τελική μπορεί να μην σε νοιάζει καν και να μην κάνεις ποτέ coming out*, να μην εμμ θέλεις ποτέ να μιλήσεις για αυτό και να γίνει με κάποιο φυσικό τρόπο, οργανικό, ή να μη γίνεται ποτέ.

(Σ1:23, Κινηματογράφος, Θεσσαλονίκη)

Το πλαίσιο της συζήτησης δημιουργείται μέσω της ερώτησης για την αντιπροσώπευση των διαφημίσεων στην πραγματικότητα. Η Ελένη απαντά στην ερώτηση και προσανατολίζεται στην έκφραση και εκδήλωση της σεξουαλικότητας. Στην συνέχεια, κατασκευάζει την σεξουαλικότητα με όρους οργανικούς και φυσικούς. Όπως και η Χαρά, κατασκευάζει τη σεξουαλικότητα και την εκδήλωση της ως κάτι προσωπικό και το οποίο αποκαλύπτεται όποτε και αν θέλει το κάθε άτομο.

Πολιτικές πεποιθήσεις και τοποθετήσεις στη διαφορετικότητα: κατασκευή δεξιάς και αριστερής ιδεολογίας με όρους συντηρητισμού και προόδου

Οι πολιτικές πεποιθήσεις προσεγγίζονται εδώ σύντομα ως πιθανά σχετικές (Avery, 2002· Bozatzis, 2016· Holland et al., 2013). Οι Graham et al. (2009) σημειώνουν ότι η αντίληψη ότι η πολιτική ιδεολογία υφίσταται σε ένα συνεχές φιλελεύθερο-συντηρητικό είναι μια χρήσιμη προσέγγιση που συσχετίζεται με συγκεκριμένες πολιτικές στάσεις και συμπεριφορές. Επίσης,

είναι απαραίτητη η εννοιολόγηση του φιλελευθερισμού και του συντηρητισμού σε σχέση μεταξύ τους στο φάσμα αριστερά-δεξιά. Πιο συγκεκριμένα, ο αντιδραστικός χαρακτήρας του συντηρητισμού συμβάλλει στην κατηγοριοποίησή του ως «ιδεολογία θέσης» (Graham et al., 2009· Jost et al., 2008). Δηλαδή, ο ιδεολογικός συντηρητισμός παρακινείται από την «προβλεψιμότητα και τη σταθερότητα», οι οποίες εκδηλώνονται πολιτικά ως «αντίσταση στην αλλαγή» και ακόμη και ως «υποστήριξη της ανισότητας» όταν αντιμετωπίζει τις φιλελεύθερες προκλήσεις για το πολιτικό και κοινωνικό status quo (Jost, et al., 2018).

Οι συμμετέχοντες/ουσες φαίνεται να μιλούν με δίπολα και να κινητοποιούν το φάσμα δεξιά-αριστερά, με το πρώτο ως πιο άκαμπτο. Οι εννοιολογήσεις τους αναλύονται παρακάτω.

Το πλαίσιο των συζητήσεων δημιουργείται μέσω της ερώτησης για την τοποθέτηση τους βάσει πολιτικών πεποιθήσεων, δηλαδή πώς θα συζητούσαν όλα τα παραπάνω, αν έχει σχέση η πολιτική θέση των ατόμων με το πώς βλέπουν όλα τα θέματα συζήτησης. Οι συμμετέχοντες/ουσες κάνουν σύγκριση κομμάτων και κατευθύνσεων (αριστερά-δεξιά) και τα κατασκευάζουν με όρους πολιτικής ιδεολογίας, άλλοτε ως «ακραία» και «κλειστόμυαλη» και άλλοτε ως «ανοιχτόμυαλη», σημειώνοντας τη σημασία της για τη διαμόρφωση απόψεων για τα παραπάνω. Τα αποσπάσματα της ενότητας αυτής ανακλύπουν στο πλαίσιο της ερώτησης:

Βασιλική: Αν σου ζητούσα να τοποθετηθείς με βάση τις πολιτικές θέσεις, πώς θα συζητούσες όλα τα παραπάνω, δηλαδή έχει σχέση η πολιτική θέση των ατόμων με το πώς βλέπουν όλα τα θέματα που συζητήσαμε;

Απόσπασμα 1:

Ελένη: Ναι εεε, ας πούμε τώρα (..) α και πριν ας πούμε πως συζητήσαμε και για την Pantene* και για τις διαφημίσεις και οτιδήποτε, όταν έχεις μια πιο αριστερή πολιτική ιδεολογία και ξαναλέω δεν κατατάσσομαι σε κόμματα και τα σχετικά, είναι απλά καθαρά πολιτική ιδεολογία, αναγκαστικά θα δεις και το θέμα του καπιταλισμού, άρα το μυαλό σου θα πει κατευθείαν, ξέρεις τι, υπάρχει εκμετάλλευση αυτών των ανθρώπων. Ένας άλλος άνθρωπος με μια διαφορετική πολιτική ιδεολογία με βάση αυτό, μπορεί να έλεγε ότι «μπράβο να είναι μια πολύ ωραία αναπαράσταση» και κακά τα ψέματα είναι και στο τι περιβάλλον μεγάλωσες, σε ένα λιγότερο αυταρχικό είσαι ή σε ένα πιο χαλαρό και ανοιχτόμυαλο και τα σχετικά. Χωρίς να σημαίνει ότι η αριστερή και η δεξιά ιδεολογία είναι αντίστοιχα εε ξέρεις, η μια κλειστόμυαλη και η άλλη ανοιχτόμυαλη, εε οπότε να σίγουρα η πολιτική σκέψη, γιατί ε ναι πολιτικό ον είσαι και σε αφορά το ότι συμβαίνει στην πολιτική αυτής της χώρας ας πούμε, ε και έχει να κάνει άμεσα και με τη νομοθεσία και τα σχετικά. Δηλαδή φαίνεται μια ιδεολογία που είναι πιο κλειστόμυαλη δεν θα κάνει βήματα για αυτό και αντίστοιχα τα άτομα θα την υποστηρίξουν, άρα θα επικρατήσει στη χώρα, άρα είναι

πρόβλημα. Ενώ μια πιο ανοιχτόμυαλη ιδεολογία προφανώς θα ψηφίσει νόμους και θα θέσει θέματα για συζήτηση και θα κάνει ενέργειες που θα είναι πολύ πιο προοδευτικές, άρα να είναι κατά βάση πολιτικό θέμα νομίζω το θέμα της σεξουαλικότητας και τα σχετικά. Έχει να κάνει και με τα δικαιώματα και με την ορατότητα, με όλα.

(Σ1:23, Κινηματογράφος, Θεσσαλονίκη)

Η Ελένη απαντά στην ερώτηση αυτή και προσανατολίζεται με όρους σύγκρισης κομμάτων

ως προς την προοδευτικότητα κομμάτων. Κατασκευάζει τα δεξιά κόμματα ως κάτι το

περισσότερο «κλειστόμυαλο» κατά συνέπεια, ενώ κατασκευάζει τα αριστερά με όρους

προόδου και ως κάτι το περισσότερο «ανοιχτόμυαλο». Επίσης κατασκευάζει την

σεξουαλικότητα ως ένα θέμα πολιτικό.

Απόσπασμα 2:

Οδυσσέας: Κοίτα νομίζω είναι πολύ προφανές όλα >προφανή< όλα όσα θα πω, αλλά ας πούμε έχουμε δει άτομα τα οποία ανήκουν σε ακροδεξιές ιδεολογίες να φέρουν χαρακτηριστικά ρατσιστικά, ομοφοβικά, συνήθως αυτοί οι άνθρωποι, ή χωρίς να λέω ότι όλοι είναι έτσι, τα άτομα που είναι πολύ φανατισμένα με κάποια θρησκεία και συγκεκριμένα με το χριστιανισμό, που είναι η πιο γνωστή θρησκεία στην Ελλάδα, συνήθως εε αντιμετωπίζουν ρατσιστικά και με πολύ κακό τρόπο τα queer* άτομα, τα θεωρούνε, πώς το λένε παρείσακτα, ότι είναι εντελώς διαφορετικά με κακό τρόπο (.) εε ότι έχουν πάρει τον λάθος δρόμο και πολλές άλλες τέτοιες βλακείες ακούμε, (.) εε να να να σίγουρα (.) η πολιτική σκηνή παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση απόψεων δυστυχώς και διαχωρίζει πάρα πολύ τους ανθρώπους σε τεράστιο βαθμό, οπότε να δεν μπορούμε να το αναιρέσουμε αυτό.

(Σ5:26, TEET, Φλώρινα)

Ο Οδυσσέας προσανατολίζεται στην ερώτηση με κατασκευές «προφανείς» για την «Ελλάδα»

και αναφορά στις «ακροδεξιές ιδεολογίες». Κατασκευάζει τα άτομα με ακροδεξιές

ιδεολογίες σε αναλογία με άτομα με θρησκευτικές, χριστιανικές ιδεολογίες ως άτομα που

έχουν κοινά χαρακτηριστικά ομοφοβίας και ρατσισμού προς τα «queer» άτομα. Οι

παραπάνω κατασκευές θεμελιώνουν ένα επιχείρημα για τη σημασία της διαμόρφωσης των

απόψεων των ατόμων από την πολιτική (και θρησκευτική) σκηνή ως κάτι δυστυχές. Σχετική

είναι η έρευνα του Bozatzis (2016), όπου η θρησκευτική πόλωση είναι χαρακτηριστικό

μόρφωμα της Ελλάδας, καθώς γίνεται αναφορά με συγκεκριμένο τρόπο συγκριτικά με άλλες

χώρες.

Συζήτηση

Στόχος της έρευνας ήταν η μελέτη της αίσθησης του ανήκειν σε φοιτητικό πληθυσμό, που οι φοιτητές/τριες αυτοπροσδιορίζονται «διαφορετικά» (σεξουαλικότητα, φύλο, κοινωνικές κατηγορίες, θρησκείες κτλ.) και το κατά πόσο νιώθουν ότι ανήκουν στην πανεπιστημιακή κοινότητα. Σκοπός λοιπόν ήταν η μελέτη των τρόπων με τους οποίους κατασκευάζουν τα παραπάνω στον λόγο τους και η ανάλυση τους σύμφωνα με τις αρχές της λογοψυχολογίας. Συνοπτικά, τα κυριότερα ευρήματα της έρευνας, αποτελούν η αποστασιοποίηση στον λόγο των συμμετεχόντων όταν κινητοποιούν κάτι, η αναφορά στο μη φαίνεσθαι ως συστατικό ελευθερίας, ως έναν τρόπο να υπάρχουν στην αφάνεια, οι κατασκευές ωριμότητας, ως προϋπόθεση της εξέλιξης, καθώς η εκπαίδευση ως «κινητήρας» για αποδοχή των ατόμων ΛΟΑΤΚΙ+. Τέλος, κινητοποιείται η Ελλάδα, με όρους προόδου, ως κοινός τόπος, καθώς οι συμμετέχοντες/ουσες μιλούν με έναν οικείο τρόπο.

Αναλυτικότερα, στην πρώτη θεματική, αποτελεί σημαντικό εύρημα η αποστασιοποίηση από το επιχείρημα στον λόγο των συμμετεχόντων και από την κατηγορία ο λόγος τους να ακουστεί απόλυτος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έκφραση *«πιο πολύ γνωρίζω για την Ελλάδα, εδώ, αλλά υποθέτω ότι λίγο πολύ παντού το ίδιο είναι»*, όπου ο συμμετέχων λέει ότι γνωρίζει για την Ελλάδα, αν και *«υποθέτει»* ότι *«παντού»* είναι το ίδιο. Με τον τρόπο αυτό, κάνει επίκληση σε κοινωνική λογοδοσία, σε περίπτωση που κάποιο άλλο άτομο αμφισβητήσει τα λεγόμενα του. Οι συμμετέχοντες/ουσες λοιπόν συστηματικά επιχειρούν να θωρακίσουν τον λόγο τους, χρησιμοποιώντας τέτοιου είδους εκφράσεις. Επίσης αξιοσημείωτο είναι ότι στις κατασκευές των ατόμων που θεωρείται ότι ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, οι συμμετέχοντες/ουσες φαίνεται να κινητοποιούν συστηματικά και ως κοινό τόπο ότι τα «άτομα ΛΟΑΤΚΙ+» προσεγγίζονται ως «κατώτερα» από την ελληνική κοινωνία. Οι όροι αυτοί αποτελούν έναν οικείο τρόπο να μιλούν για τα άτομα αυτά (Diamanti et al., 2022).

Στη δεύτερη θεματική, στην κατασκευή της ελευθερίας και την κινητοποίησή της, οι συμμετέχοντες/ουσες κινητοποιούν προσωπική εμπειρία για να μιλήσουν, κάνοντας αφενός επίκληση σε νομιμοποιημένη κατηγορία που μιλά «εκ πείρας» και αφετέρου καθιστώντας το επιχείρημα τους γεγονικό εφόσον προέρχεται από βίωμα. Ένα παράδειγμα είναι η απεύθυνσή τους σε α' και β' ενικό πρόσωπο, καθώς συμπεριλαμβάνουν τον εαυτό τους στον λόγο τους, αλλά και την ερευνήτρια, «επιζητώντας» επιβεβαίωση για τα λεγόμενα τους. Οι συμμετέχοντες/ουσες μιλούν με όρους ελευθερίας και την κατασκευάζουν ως μια φυγή από το σπίτι και κατ' επέκταση ως μια αλλαγή/μετάβαση στο πανεπιστήμιο, ως μια κατάσταση μη φαίνεσθαι, στην οποία η αφάνεια παρουσιάζεται ως έκφραση αυτής της ελευθερίας. Στην τρίτη θεματική (αίσθηση του ανήκειν σε διάφορα -χωρικά και μη- πλαίσια), οι συμμετέχοντες/ουσες μιλούν επικαλούμενοι προσωπικά παραδείγματα και εντάσσουν τον εαυτό τους στον λόγο τους, κατασκευάζοντας το ανήκειν με όρους άνεσης, αποδοχής και έκφρασης του εαυτού, τόσο στο πανεπιστήμιο, όσο και στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα (McLaren et al., 2013· Yuval-Davis, 2006).

Η τέταρτη και μεγαλύτερη θεματική, αφορά την αποδοχή ή μη αποδοχή/ορατότητα ή μη ορατότητα, σε διάφορα χωρικά και μη πλαίσια (Caldwell, 2010· Schilt, 2006· Nelson, 2020). Στο «δίπολο» που τους τέθηκε σχολείο-πανεπιστήμιο, οι συμμετέχοντες/ουσες εκφράζουν την προτίμησή τους για το περιβάλλον του πανεπιστημίου, ως πλαισίου με περισσότερη αποδοχή, ωριμότητα, κατανόηση, σε σχέση με το σχολείο, το οποίο παρουσιάζουν ως πλαίσιο που στερείται αποδοχής, ενημέρωσης, πληροφόρησης, παιδείας και προόδου. Καθώς μιλούν για αυτά, κάνουν μια αποποίηση, αφήνοντας ανοιχτό ότι αυτά για τα οποία μιλούν και γνωρίζουν και στα οποία κάνουν επίκληση της προσωπικής εμπειρίας, μπορεί να μη συμβαίνουν και να μην ισχύουν αλλού.

Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες/ουσες προσλαμβάνουν τις διαφημίσεις, μέσα από το πλαίσιο που δημιουργείται από την ερώτηση, ως πιθανά πρωτοπόρες, συμπεριληπτικές και ως

ένα μέσο επικοινωνιακής συζήτησης και επικοινωνίας Κάνουν συστηματικά επίκληση σε προσωπική εμπειρία όταν μιλούν για αυτά. Οι συμμετέχοντες/ουσες μιλούν για τις τηλεοπτικές σειρές με όρους συμπερίληψης, ενημέρωσης και αντιπροσώπευσης – ότι μερικές από αυτές βρίσκονται αρκετά κοντά στην πραγματικότητα. Τέλος, συζητώντας για τους queer χώρους εστίασης, οι συμμετέχοντες/ουσες κινητοποιούν πάλι εμπειρικό λόγο για να μιλήσουν για κάθε θέμα που παρουσιάζεται, ώστε να υποστηρίξουν την ύπαρξη αποδοχής ή μη.

Η πέμπτη θεματική αφορά τις κατασκευές της Ελλάδας με όρους προόδου (Bozatzis, 2016) στο πλαίσιο συζήτησης για την υπόθεση του Ζακ, τις διαφημίσεις που προβάλλουν queer περιεχόμενο και τις πολιτικές συζητήσεις και τα ψηφίσματα που αφορούν την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα. Οι συμμετέχοντες/ουσες κινητοποιούν ένα κοινότοπο επιχειρήμα για την Ελλάδα, μιλώντας με όρους προόδου και εξέλιξης, και αφήνοντας ανοιχτό ότι η πρόοδος και η εξέλιξη γίνονται σταδιακά και με σταθερούς αλλά/και αργούς ρυθμούς.

Στην έκτη θεματική, στην ιδιωτική και δημόσια ζωή, οι συμμετέχοντες/ουσες για ακόμη μια φορά μιλούν κάνοντας επίκληση σε προσωπική εμπειρία, καθώς συζητάνε για κάτι που τους αφορά και νομιμοποιούνται να μιλούν. Συγκεκριμένα, διαχωρίζουν την ιδιωτική από τη δημόσια ζωή, όταν η ερευνήτρια κάνει λόγο είτε για ένα έντυπο συμπλήρωσης σεξουαλικότητας, είτε για το ιδανικό τους σενάριο, είτε για την αντιπροσώπευση των διαφημίσεων στην πραγματικότητα (Παράρτημα Ι). Η διάκριση φαίνεται να γίνεται στη βάση ενός επιχειρήματος που θέλει το να συζητά κανείς συνεχώς για την ταυτότητά του στην δημόσια σφαίρα, να επιφέρει «διαιώνιση του προβλήματος», δημιουργία «ταμπελών» και «διαχωρισμό» των ατόμων (Richardson, 2017).

Στη τελευταία θεματική γίνεται λόγος για τις πολιτικές πεποιθήσεις και τοποθετήσεις στη διαφορετικότητα. Συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες/ουσες κατασκευάζουν τη δεξιά και αριστερή ιδεολογία με όρους συντηρητισμού και προόδου αντίστοιχα και εκφράζουν έναν κοινό τόπο να μιλούν για την Ελλάδα και τις κυβερνήσεις. Η ενότητα αυτή σχεδιάστηκε ώστε

να συμβάλει (Windsong, 2018) στην κινητοποίηση της διαθεματικότητας ερευνητικά, ενθαρρύνοντας μια σύνδεση της αποδοχής της σεξουαλικότητας με πολιτικές στάσεις. Οι συμμετέχοντες/ουσες μέσω της ερώτησης που κινητοποιήθηκε από την ερευνήτρια κατασκευάζουν την ταυτότητα με όρους πολιτικών θέσεων και συγκεκριμένα κατασκευάζουν την αριστερά με όρους προόδου, φιλελευθερισμού και αποδοχής της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ, ενώ τη δεξιά με όρους συντηρητισμού και μη αποδοχής της κοινότητας (Figgou et al., 2023· Flouli & Athanasiades, 2023).

Στο σύνολο της έρευνας φαίνεται ότι τα άτομα απαντάνε επικαλούμενοι την προσωπική τους εμπειρία, εκδηλώνοντας αποποιήσεις ευθύνης ή υποκειμενικότητας και προσωπικού συμφέροντος, επικλήσεις σε γεγονικότητα και νομιμοποίηση στον λόγο τους. Πρέπει να επισημανθεί ότι τα παραπάνω αποτελέσματα ανέκυψαν στο πλαίσιο της συγκεκριμένης έρευνας, σημειώνοντας κάποιες κανονικότητες για τον τρόπο με τον οποίο μιλούν τα άτομα για αυτά.

Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι το δείγμα αποτελούταν από έξι συμμετέχοντες/ουσες, εκ των οποίων ο λόγος ήταν υποκειμενικός και δεν δύναται η γενίκευσή τους. Επίσης, ίσως το δείγμα δεν ήταν αντιπροσωπευτικό, αφού τα άτομα αυτά κινητοποιήθηκαν μέσω δημόσιου ηλεκτρονικού καλέσματος της ερευνήτριας με απαραίτητο στοιχείο συμμετοχής η «διαφορετικότητά» τους στο ελληνικό κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο. Επομένως, χρήζει περαιτέρω έρευνας, τόσο σε σχέση με αυτές τις θεματικές όσο και σε ευρύτερο πλαίσιο.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, καταδεικνύεται η ανάγκη για περαιτέρω μελέτη της κατασκευής της διαφορετικότητας και η συνάφεια της με το ανήκειν, την ελευθερία και την αποδοχή. Τέλος, κρίνεται σημαντική η διερεύνηση των κατασκευών της ιδιωτικής και δημόσιας ζωής και την κινητοποίηση αυτών, των όρων προόδου της Ελλάδας, αλλά και της διαθεματικότητας σε διάφορα άλλα πλαίσια.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Ammaturo, F. R. (2015). The ‘pink agenda’: Questioning and challenging European homonationalist sexual citizenship. *Sociology*, 49(6), 1151-1166.
<https://doi.org/10.1177/0038038514559324>
- Andreouli, E. (2019). Social psychology and citizenship: A critical perspective. *Social and Personality Psychology Compass*, 13(2), e12432. <https://doi.org/10.1111/spc3.12432>
- Andreouli, E., Figgou, L., Kadianaki, I., Sapountzis, A., & Xenitidou, M. (2017). “Europe” in Greece: Lay constructions of Europe in the context of Greek immigration debates. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 27(2), 158-168.
<https://doi.org/10.1002/casp.2301>
- Anne-Marie, F. (2000). Migrant belongings: Memory, space, identity.
[https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=f37pDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Anne-Marie,+F.+\(2000\).+Migrant+belongings:+Memory,+space,+identity.&ots=dCgYINzBrt&sig=F_s8RhsXIHyrbCLBNCIbsynSxPM&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=f37pDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Anne-Marie,+F.+(2000).+Migrant+belongings:+Memory,+space,+identity.&ots=dCgYINzBrt&sig=F_s8RhsXIHyrbCLBNCIbsynSxPM&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)
- Avery, P. G. (2002). Political socialization, tolerance, and sexual identity. *Theory & Research in Social Education*, 30(2), 190-197.
<https://doi.org/10.1080/00933104.2002.10473190>
- Bauman, Z. (1998). *Globalization: The human consequences*. Columbia University Press.
- Bell, J. M., & Hartmann, D. (2007). Diversity in everyday discourse: The cultural ambiguities and consequences of “happy talk”. *American Sociological Review*, 72, 895–914.
<https://doi.org/10.1177/000312240707200603>
- Bell, V. (1999). Performativity & belonging. *Performativity & belonging*, 1-256.
<http://digital.casalini.it/9781848609174>

- Bilge, S. (2013). Intersectionality undone: Saving intersectionality from feminist intersectionality studies. *Du Bois Review*, 10(2), 405–424.
<https://doi.org/10.1017/S1742058X13000283>
- Billig, M., Condor, S., Edwards, D., Gane, M., Middleton, D., & Radley, A. (1988). *Ideological dilemmas: A social psychology of everyday thinking*. Sage Publications, Inc. <https://psycnet.apa.org/record/1988-98833-000>
- Boli, J., & Elliott, M. A. (2008). Façade diversity: The individualization of cultural difference. *International Sociology*, 23(4), 540-560.
<https://doi.org/10.1177/0268580908090727>
- Bourgeois, K. S., & Leary, M. R. (2001). Coping with rejection: Derogating those who choose us last. *Motivation and Emotion*, 25, 101-111.
<https://doi.org/10.1023/A:1010661825137>
- Bozatzis, N. (2016). Cultural othering, banal occidentalism and the discursive construction of the ‘Greek crisis’ in global media: A case study. *Suomen Anthropologi*, 41(2), 47–71
<https://journal.fi/suomenantropologi/article/view/59642>
- Brubaker, R. (2015). *Grounds for difference*. Harvard University Press.
<https://doi.org/10.4159/9780674425293-intro>
- Bubandt, N., Rytter, M., & Suhr, C. (2019). A second look at invisibility: Al-Ghayb, Islam, ethnography. *Contemporary Islam*, 13(1), 1–16. <https://doi.org/10.1007/s11562-017-0395-5>
- Butler, J. (2002). *Gender trouble*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203902752>
- Caldwell, K. (2010). We exist: Intersectional in/visibility in bisexuality & disability. *Disability Studies Quarterly*, 30(3/4).
<https://doi.org/10.18061/dsq.v30i3/4.1273>

- Cheshire, L. (2013). Reconsidering sexual identities: Intersectionality theory and the implications for educating counsellors. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy*, 47(1). <https://cjc-rcc.ucalgary.ca/article/view/60941>
- Combahee River Collective. (1977). 'A Black Feminist Statement' (pp. 210-218). https://www.academia.edu/download/63664556/combahee_river_statement20200618-38507-xcxt2r.pdf
- Combahee River Collective. (1981). A Black feminist statement. In C. Moraga & G. Anzaldúa (Eds.), *This bridge called my back: Writings by radical women of color* (pp. 210–218). New York, NY: Kitchen Table. <http://fdjpkc.fudan.edu.cn/upload/article/files/08/86/2a477a8240cf914473ae18e45141/f5d2a848-e16f-4c57-b828-e2691129eddf.pdf>
- Condor, S. (2011). Towards a social psychology of citizenship? Introduction to the special issue. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 21(3), 193-201. <https://doi.org/10.1002/casp.1089>
- Cooper, D. (2004). *Challenging diversity: Rethinking equality and the value of difference*. Cambridge University Press [https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=icnnz9-xhWgC&oi=fnd&pg=PP11&dq=Cooper,+D.+\(2004\).+Challenging+diversity:+Rethinking+equality+and+the+value+of+difference.+Cambridge+University+Press&ots=pfkcRnUm8U&sig=s5ZBm-aAX6vHGyE22PKBVNNBYDI](https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=icnnz9-xhWgC&oi=fnd&pg=PP11&dq=Cooper,+D.+(2004).+Challenging+diversity:+Rethinking+equality+and+the+value+of+difference.+Cambridge+University+Press&ots=pfkcRnUm8U&sig=s5ZBm-aAX6vHGyE22PKBVNNBYDI)
- Cravens, R. G. (2021). The view from the top: social acceptance and ideological conservatism among sexual minorities. *Politics, Groups, and Identities*, 9(5), 975–996. <https://doi.org/10.1080/21565503.2019.1674674>
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241-1299. <https://www.women.nl/kb-bestanden/1688563567.pdf>

- Dank, B. M. (1971). Coming out in the gay world. *Psychiatry*, 34(2), 180-197.
<https://doi.org/10.1080/00332747.1971.11023666>
- Davis, K. (2020). Who owns intersectionality? Some reflections on feminist debates on how theories travel. *European Journal of Women's Studies*, 27(2), 113-127.
<https://doi.org/10.1177/1350506819892659>
- Denson, N., & Bowman, N. (2013). University diversity and preparation for a global society: The role of diversity in shaping intergroup attitudes and civic outcomes. *Studies in Higher Education*, 38(4), 555–570. <https://doi.org/10.1080/03075079.2011.584971>
- Diamanti, S., Iatridis, T., & Kadianaki, I. (2022). Lay representations of diversity: Questioning assumptions about categorical differences and social inequality. *Journal of Community and Applied Social Psychology*. <https://doi.org/10.1002/casp.2654>
- Doytcheva, M. (2020). “White diversity”: Paradoxes of deracializing antidiscrimination. *Social Sciences*, 9(4), 1–20. <https://doi.org/10.3390/socsci9040050>
- Duran, A. (2018). A Photovoice Phenomenological Study Exploring Campus Belonging for Queer Students of Color. *Journal of Student Affairs Research and Practice*, 56(2), 153–167. <https://doi.org/10.1080/19496591.2018.1490308>
- Edelman, L. B., Fuller, S. R., & Mara-Drita, I. (2001). *Diversity rhetoric and the managerialization of law*. *American Journal of Sociology*, 106, 1589–1641
<https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/321303>
- Edwards, D., & Potter J. (2019). *Discursive psychology*. IN: McHoul, A.W. and Rapley, M. (eds.) *How to analyse talk in institutional settings: a casebook of methods*.
[https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=_M6_vlCavegC&oi=fnd&pg=PR7&dq=+McHoul,+A.W.+and+Rapley,+M.+\(eds.\)+How+to+analyse+talk+in+institutional+settings:+a+casebook+of+methods.&ots=IGVhlxNUwG&sig=vtgeO7IRKnuD0LuOwLX4_VyVjaM](https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=_M6_vlCavegC&oi=fnd&pg=PR7&dq=+McHoul,+A.W.+and+Rapley,+M.+(eds.)+How+to+analyse+talk+in+institutional+settings:+a+casebook+of+methods.&ots=IGVhlxNUwG&sig=vtgeO7IRKnuD0LuOwLX4_VyVjaM)

Edwards, D., & Potter, J. (1992). *Discursive psychology*. Sage Publications, Inc.

<https://psycnet.apa.org/record/1992-98054-000>

Elsbeth, P. (1996). *Outside Belongings*. New York and London: Routledge.

<https://doi.org/10.4324/9781315865805>

Figgou, L. (2023). Intersectionality as researchers' and participants' resource: A commentary on the contributions to the Special Issue. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 28(1), 116–121.

https://doi.org/10.12681/psy_hps.34686

Figgou, L., & Condor, S. (2006). Irrational categorization, natural intolerance and reasonable discrimination: Lay representations of prejudice and racism. *British Journal of Social Psychology*, 45, 219–243.

<https://doi.org/10.1348/014466605X40770>

Flouli, A., & Athanasiades, C. (2023). The discourse of resistance against spoken

sexism. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 28(1), 48–62.

https://doi.org/10.12681/psy_hps.34687

Giddens, A. (2020). Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age.

In *The new social theory reader* (pp. 354-361). Routledge.

<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003060963-59/modernity-self-identity-self-society-late-modern-age-anthony-giddens>

Gilroy, C., & Kashyap, R. (2021). Digital Traces of Sexualities: Understanding the Salience of Sexual Identity through Disclosure on Social Media. *Socius*, 7.

<https://doi.org/10.1177/23780231211029499>

Goodwin, I., Lyons, A. C., & Stephens, C. (2014). Critiquing the heteronormativity of the banal citizen in New Zealand's mediated civil union debate. *Gender, Place &*

Culture, 21(7), 813-833. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2013.810609>

- Graham, J., Haidt, J., & Nosek, B. A. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of personality and social psychology*, 96(5), 1029. <https://doi.org/10.1037/a0015141>
- Gurin, P., E.L. Dey, S. Hurtado, and G. Gurin. 2002. Diversity and higher education: Theory and impact on educational outcomes. *Harvard Educational Review* 72: 330–66. <https://doi.org/10.17763/haer.72.3.01151786u134n051>
- Hagerty, B. M., Lynch-Sauer, J., Patusky, K. L., Bouwsema, M., & Collier, P. (1992). Sense of belonging: A vital mental health concept. *Archives of psychiatric nursing*, 6(3), 172-177. [https://doi.org/10.1016/0883-9417\(92\)90028-H](https://doi.org/10.1016/0883-9417(92)90028-H)
- Halperin, D. M. (2003). The Normalization of Queer Theory. *Journal of Homosexuality*, 45(2-4), 339-343. <https://api.taylorfrancis.com/content/chapters/edit/download?identifierName=doi&identifierValue=10.4324/9781315864075-19&type=chapterpdf>
- Harding, S. (1991). *Whose science? Whose knowledge?: Thinking from women's lives*. Cornell University Press. [https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=eSmPEH7-u2oC&oi=fnd&pg=PR7&dq=Harding,+S.+\(1991\).+Whose+science%3F+Whose+knowledge%3F:+Thinking+from+women%27s+lives.+Cornell+University+Press.+&ots=YeF-ATWIEY&sig=LZa6_4f7feQ75Spj2qBJ_h81TjI](https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=eSmPEH7-u2oC&oi=fnd&pg=PR7&dq=Harding,+S.+(1991).+Whose+science%3F+Whose+knowledge%3F:+Thinking+from+women%27s+lives.+Cornell+University+Press.+&ots=YeF-ATWIEY&sig=LZa6_4f7feQ75Spj2qBJ_h81TjI)
- Harris, J. C., & Patton, L. D. (2019). Un/doing intersectionality through higher education research. *The Journal of higher education*, 90(3), 347-372. <https://doi.org/10.1080/00221546.2018.1536936>
- Holland, L., Matthews, T. L., & Schott, M. R. (2013). “That's so gay!” exploring college students' attitudes toward the LGBT population. *Journal of Homosexuality*, 60(4), 575-595. <https://doi.org/10.1080/00918369.2013.760321>

- Iatridis, T. (2018). The Janus of Diversity: May the Ideology of Individual Diversity Rationalize Social Inequalities? *Political Psychology*, 40(1), 183–201.
<https://doi.org/10.1111/pops.12502>
- Iatridis, T. (2020). Counterintuitive effects of individualistic diversity discourse on “Generation Bataclan”. *Social Justice Research*, 33, 480–500.
<https://doi.org/10.1007/s11211-020-00355-8>
- Iatridis, T., & Kadianaki, I. (2023). Constructions of difference in lay talk about diversity: Ideological dilemmas, antiracism and implications for identity. *British Journal of Social Psychology*. <https://doi.org/10.1111/bjso.12631>
- Iatridis, T., & Stergiou, N. (2016). Complementary gender stereotypes and system justification: the moderating role of essentialist lay theories for group differences/Estereotipos de género complementarios y justificación del sistema: el papel moderador de las teorías populares esencialistas sobre las diferencias grupales. *Revista de Psicología Social*, 31(1), 29-58.
<https://doi.org/10.1080/02134748.2015.1101312>
- Jost, J. T., & Kay, A. C. (2005). Exposure to benevolent sexism and complementary gender stereotypes: consequences for specific and diffuse forms of system justification. *Journal of personality and social psychology*, 88(3), 498.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.3.498>
- Kadianaki, I., Figgou, L., & Kyprianou, M. (2022). Waved and unwaved flags: Nation and sexuality in a social media debate in Cyprus. *Nations and Nationalism*, 28(1), 231-246. <https://doi.org/10.1111/nana.12704>
- Kay, A. C., Jost, J. T., Mandisodza, A. N., Sherman, S. J., Petrocelli, J. V., & Johnson, A. L. (2007). Panglossian ideology in the service of system justification: How complementary stereotypes help us to rationalize inequality. *Advances in*

experimental social psychology, 39, 305-358. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(06\)39006-5](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(06)39006-5)

Kitzinger, C., & Wilkinson, S. (2004). Social advocacy for equal marriage: The politics of “rights” and the psychology of “mental health”. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 4(1), 173-194. <https://doi.org/10.1111/j.1530-2415.2004.00040.x>

Knekta, E., Chatzikiyriakidou, K., & McCartney, M. (2020). Evaluation of a questionnaire measuring university students’ sense of belonging to and involvement in a biology department. *CBE—Life Sciences Education*, 19(3), ar27. <https://doi.org/10.1187/cbe.19-09-0166>

Kollman, K., & Waites, M. (2009). *The global politics of lesbian, gay, bisexual and transgender human rights: an introduction*. *Contemporary Politics*, 15(1), 1–17. <https://doi.org/10.1080/13569770802674188>

Leary, M. R. (1990). Responses to social exclusion: Social anxiety, jealousy, loneliness, depression, and low self-esteem. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 9(2), 221-229. <https://doi.org/10.1521/jscp.1990.9.2.221>

Leary, M. R. (2001). Toward a conceptualization of interpersonal rejection. In M. R. Leary (Ed.), *Interpersonal rejection*. Oxford University Press. [https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=q-10TMtbnvoC&oi=fnd&pg=PR9&dq=Leary,+M.+R.+\(2001\).+Toward+a+conceptualization+of+interpersonal+rejection.+In+M.+R.+Leary+\(Ed.\),+Interpersonal+rejection.+Oxford+University+Press.&ots=PHyfcM_zzm&sig=YPwSNop4fkXjMc7hWTLkkSfiDcU](https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=q-10TMtbnvoC&oi=fnd&pg=PR9&dq=Leary,+M.+R.+(2001).+Toward+a+conceptualization+of+interpersonal+rejection.+In+M.+R.+Leary+(Ed.),+Interpersonal+rejection.+Oxford+University+Press.&ots=PHyfcM_zzm&sig=YPwSNop4fkXjMc7hWTLkkSfiDcU)

Leary, M.R. (2010). *Affiliation, Acceptance, and Belonging: The Pursuit of Interpersonal Connection*. In *Handbook of Social Psychology* (eds S.T. Fiske, D.T. Gilbert and G. Lindzey). <https://doi.org/10.1002/9780470561119.socpsy002024>

- Lewis, G. (2013). Unsafe travel: Experiencing intersectionality and feminist displacements. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 38(4), 869-892.
<https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/669609>
- Martin, D. C. (1995). The choices of identity. *Social identities*, 1(1), 5-20
<https://doi.org/10.1080/13504630.1995.9959423>
- Masika, R., & Jones, J. (2016). Building student belonging and engagement: Insights into higher education students' experiences of participating and learning together. *Teaching in higher education*, 21(2), 138-150.
<https://doi.org/10.1080/13562517.2015.1122585>
- Mayorga-Gallo, S. (2019). The white-centering logic of diversity ideology. *American Behavioral Scientist*, 63, 1789–1809. <https://doi.org/10.1177/0002764219842619>
- McCormick-Huhn, K., Warner, L. R., Settles, I. H., & Shields, S. A. (2019). What if psychology took intersectionality seriously? Changing how psychologists think about participants. *Psychology of Women Quarterly*, 43(4), 445-456.
<https://doi.org/10.1177/0361684319866430>
- McKinlay, A., & McVittie, C. (2008). *Social psychology and discourse*. John Wiley & Sons.
[https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=e4mbEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=McKinlay,+A.,+%26+McVittie,+C.+\(2008\).+Social+psychology+and+discourse.+John+Wiley+%26+Sons.&ots=18z5dfecHZ&sig=rZdUYOa1V6_QP5SDBXYC3c](https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=e4mbEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=McKinlay,+A.,+%26+McVittie,+C.+(2008).+Social+psychology+and+discourse.+John+Wiley+%26+Sons.&ots=18z5dfecHZ&sig=rZdUYOa1V6_QP5SDBXYC3c)
[xx_uo](#)
- McLaren, S., Gibbs, P. M., & Watts, E. (2013). The interrelations between age, sense of belonging, and depressive symptoms among Australian gay men and lesbians. *Journal of Homosexuality*, 60(1), 1-15. <https://doi.org/10.1080/00918369.2013.735933>
- Michos, I., & Figgou, L. (2019). Intertwined and incompatible identities in the argumentation against the institutionalization of same sex couples' cohabitation agreement: "Greek-

orthodoxy" and homosexuality. *Hellenic Journal of Psychology*, 16, 95–121 (In Greek).

<https://ejournals.lib.auth.gr/hjp/article/view/7892>

Michos, I., Figgou, L., & Bozatzis, N. (2021). Constructions of LGBTQI+ rights and claims in lay discourse in Greece: Liberal dilemmas and sexual citizenship boundaries.

Journal of Community and Applied Social Psychology, 31(6), 768–781.

<https://doi.org/10.1002/casp.2538>

Mooney, C., & Becker, B. A. (2020, September). Sense of Belonging: The intersectionality of self-identified minority status and gender in undergraduate computer science students. In *United Kingdom & Ireland Computing Education Research conference*. (pp. 24-30).

<https://doi.org/10.1145/3416465.3416476>

Moran, P. (2023). Do We Belong? Promoting a Sense of Belonging in LGBTQ Youth Through Artistic Community Engagement: A Literature Review.

https://digitalcommons.lesley.edu/expressive_theses/619/

Morieson, L., Carlin, D., Clarke, B., Lukas, K., & Wilson, R. (2013). Belonging in education: Lessons from the belonging project. *Student Success*, 4(2),

87. <https://doi.org/10.5204/intjfyhe.v4i2.173>

Nash, J. C. (2018). *Black feminism reimaged: After intersectionality*. Duke University Press.

[https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=QbB8DwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT11&dq=Nash,+J.+C.+\(2018\).+Black+feminism+reimagined:+After+intersectionality.+Duke+University+Press.&ots=NcJzghQnJJ&sig=pc3XnyY8IHwflLelywgD5zb2TrQc](https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=QbB8DwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT11&dq=Nash,+J.+C.+(2018).+Black+feminism+reimagined:+After+intersectionality.+Duke+University+Press.&ots=NcJzghQnJJ&sig=pc3XnyY8IHwflLelywgD5zb2TrQc)

Nelson, R. (2020). ‘What do bisexuals look like? I don’t know!’ Visibility, gender, and safety among plurisexuals. *Journal of Sociology*, 56(4), 591-607.

<https://doi.org/10.1177/1440783320911455>

- NewsRoom (2022, Μάρτιος 31). ΠΑΣΟΚ – Κίνημα Αλλαγής: Ανακοίνωση Τομέα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για τη Διεθνή Ημέρα Τρανς Ορατότητας. *gayhellas.gr*
<https://gayhellas.gr/pasok-kinima-allagis-imera-trans-oratotitas/?amp=1>
- Newsroom (2023, Απρίλιος 3). Τσίπρας: Θεσμοθέτηση γάμου για όλα τα ζευγάρια ανεξαρτήτως φύλου και του δικαιώματος τεκνοθεσίας. *Καθημερινή*.
<https://www.kathimerini.gr/politics/562353439/tsipras-thesmothetisi-gamoy-gia-ola-ta-zeygaria-anexartitos-fyloy-kai-toy-dikaiomatos-teknothesias/>
- Newsroom (2023, Αύγουστος 28). Στέφανος Κασσελάκης: Ποιος είναι ο 35χρονος επιχειρηματίας της ναυτιλίας που προκαλεί... φουρτούνες στον ΣΥΡΙΖΑ. *Ieidisis*.
<https://www.ieidiseis.gr/politiki/211642/stefanos-kasselakis-pois-einai-o-35xronos-efoplistis-pou-prokalei-fourtounes-ston-syriza>
- Owusu-Agyeman, Y. (2021). The relationship between supportive campus environment and cultural diversity in enhancing students' sense of belonging in higher education. *Journal for Multicultural Education*. <https://doi.org/10.1108/JME-06-2021-0089>
- Paris, D. (2019). Naming beyond the white settler colonial gaze in educational research. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 32(3), 217-224.
<https://doi.org/10.1080/09518398.2019.1576943>
- Parker, E. T. (2021). Campus climate perceptions and sense of belonging for lgbtq students: A canadian case study. *Journal of College Student Development*, 62(2), 248–253.
<https://doi.org/10.1353/csd.2021.0019>
- Petschauer, P. (1997). Human space: Personal rights in a threatening world.
- Phoenix, A. (2022). Humanizing racialization: Social psychology in a time of unexpected transformational conjunctions. *British Journal of Social Psychology*, 61(1), 1-18. .
<https://doi.org/10.1111/bjso.12517>

- Plaut, V. C. (2010). Diversity science: Why and how difference makes a difference. *Psychological Inquiry*, 21, 77–99. <https://doi.org/10.1080/10478401003676501>
- Potter, J., & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*. Sage Publications, Inc. <https://psycnet.apa.org/record/1987-98109-000>
- Prilleltensky, I. (2020). Mattering at the Intersection of Psychology, Philosophy, and Politics. *American Journal of Community Psychology*, 65(1–2), 16–34. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12368>
- Prins, B. (2006). Narrative accounts of origins: A blind spot in the intersectional approach? *European Journal of Women's Studies*, 13(3), 277–290. <https://doi.org/10.1177/1350506806065757>
- Puar, J. K. (2007). *Terrorist assemblages: Homonationalism in queer times*. Duke University Press. [https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=W-RHDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT8&dq=Puar,+J.+K.+\(2007\).+Terrorist+assemblages:+Homonationalism+in+queer+times.+Duke+University+Press.&ots=rINdjb7wrM&sig=Y5biDQnD3aN-PVW5LmCKf-6mtmg](https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=W-RHDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT8&dq=Puar,+J.+K.+(2007).+Terrorist+assemblages:+Homonationalism+in+queer+times.+Duke+University+Press.&ots=rINdjb7wrM&sig=Y5biDQnD3aN-PVW5LmCKf-6mtmg)
- Ramos, M. R., Hewstone, M., Barreto, M., & Branscombe, N. R. (2016). The opportunities and challenges of diversity: Explaining its impact on individuals and groups. *European Journal of Social Psychology*, 46(7), 793–806. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2261>
- Ramos, M. R., Hewstone, M., Barreto, M., & Branscombe, N. R. (2016). The opportunities and challenges of diversity: Explaining its impact on individuals and groups. *European Journal of Social Psychology*, 46, 793–806. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2261>
- Richardson, D. (2017). Rethinking Sexual Citizenship. *Sociology*, 51(2), 208–224. <https://doi.org/10.1177/0038038515609024>

- Ritchie, J. (2015). Pinkwashing, homonationalism, and Israel–Palestine: The conceits of queer theory and the politics of the ordinary. *Antipode*, 47(3), 616-634.
<https://doi.org/10.1111/anti.12100>
- Ross, J. K., Aggarwal, P. C., Bessac, F., Blacking, J., Brentjes, B., Casagrande, L. B., ... & Ward, W. (1975). Social Borders: Definitions of Diversity [and Comments and Reply]. *Current Anthropology*, 16(1), 53-72. <https://doi.org/10.1086/201517>
- Sakka, D., & Athanasiades, C. (2023). Approaching intersectionality in gender psychology research. *Psychology: the Journal of the Hellenic Psychological Society*, 28(1), 1-7.
https://doi.org/10.12681/psy_hps.34772
- Salem, S. (2018). Intersectionality and its discontents: Intersectionality as traveling theory. *European Journal of Women's Studies*, 25(4), 403-418.
<https://doi.org/10.1177/1350506816643999>
- Santa-Ramirez, S., Wells, T., Sandoval, J., & Koro, M. (2022). Working through the experiences of first-generation students of color, university mission, intersectionality, and post-subjectivity. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 35(2), 109-124. <https://doi.org/10.1080/09518398.2020.1783012>
- Schilt, K. (2006). Just one of the guys? How transmen make gender visible at work. *Gender & Society*, 20(4), 465-490. <https://doi.org/10.1177/0891243206288077>
- Schlesinger, A., Edwards, W. K., & Grinter, R. E. (2017, May). Intersectional HCI: Engaging identity through gender, race, and class. In Proceedings of the 2017 CHI conference on human factors in computing systems (pp. 5412-5427).
<https://doi.org/10.1145/3025453.3025766>
- Seidman, S. (2001). From Identity to Queer Politics: Shifts in Normative Heterosexuality and the Meaning of Citizenship. *Citizenship Studies*, 5(3), 321-328.
<https://doi.org/10.1080/13621020120085270>

- Shields, S. A. (2008). Gender: An intersectionality perspective. *Sex roles*, 59(5), 301-311.
<https://doi.org/10.1007/s11199-008-9501-8>
- Shin, R. Q., Welch, J. C., Kaya, A. E., Yeung, J. G., Obana, C., Sharma, R., ... & Yee, S. (2017). The intersectionality framework and identity intersections in the Journal of Counseling Psychology and The Counseling Psychologist: A content analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 64(5), 458.
<https://doi.org/10.1037/cou0000204>
- Simon-Kumar, R. (2014). Difference and diversity in Aotearoa/New Zealand: Post-neoliberal constructions of the ideal ethnic citizen. *Ethnicities*, 14, 136–159.
<https://doi.org/10.1177/1468796812466374>
- Slepian, M. L., & Jacoby-Senghor, D. S. (2021). Identity Threats in Everyday Life: Distinguishing Belonging From Inclusion. *Social Psychological and Personality Science*, 12(3), 392–406. <https://doi.org/10.1177/1948550619895008>
- Smith, D. E. (1990). *The conceptual practices of power: A feminist sociology of knowledge*. University of Toronto Press.
[https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=bTHo4FSYyDcC&oi=fnd&pg=PR9&dq=Smith,+D.+E.+\(1990\).+The+conceptual+practices+of+power:+A+feminist+sociology+of+knowledge.+University+of+Toronto+Press.&ots=KpLbzdDWae&sig=mlvDQo9reBuh-MB_z6cBIXo4oqc](https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=bTHo4FSYyDcC&oi=fnd&pg=PR9&dq=Smith,+D.+E.+(1990).+The+conceptual+practices+of+power:+A+feminist+sociology+of+knowledge.+University+of+Toronto+Press.&ots=KpLbzdDWae&sig=mlvDQo9reBuh-MB_z6cBIXo4oqc)
- Stokoe, E. H., & Wallwork, J. (2003). Space invaders: The moral-spatial order in neighbour dispute discourse. *British Journal of Social Psychology*, 42(4), 551–569.
<https://doi.org/10.1348/014466603322595275>
- Storr, M. (1999). Postmodern Bisexuality. *Sexualities*, 2(3), 309-325.
<https://doi.org/10.1177/136346099002003003>

Strayhorn, T. L. (2012). College students' sense of belonging: A key to educational success for all students. Routledge.

[https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=JCBtDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT8&dq=Strayhorn,+T.+L.+\(2012\).+College+students%E2%80%99+sense+of+belonging:+A+key+to+educational+success+for+all+students.+Routledge.&ots=SiuAOmwa0l&sig=fjq4UjnUoT-8vq8pyAJHo38yiE0](https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=JCBtDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT8&dq=Strayhorn,+T.+L.+(2012).+College+students%E2%80%99+sense+of+belonging:+A+key+to+educational+success+for+all+students.+Routledge.&ots=SiuAOmwa0l&sig=fjq4UjnUoT-8vq8pyAJHo38yiE0)

Swiebel, J. (2009). Lesbian, gay, bisexual and transgender human rights: the search for an international strategy. *Contemporary Politics*, 15(1), 19-35.

<https://doi.org/10.1080/13569770802674196>

Taylor, K. Y. (Ed.). (2017). *How we get free: Black feminism and the Combahee River*

Collective. Haymarket Books. [https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=x-m4DgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT6&dq=Taylor,+K.+Y.+\(Ed.\).+\(2017\).+How+we+get+free:+Black+feminism+and+the+Combahee+River+Collective.+Haymarket+Books.&ots=0DvmgkLkVUj&sig=fI4t1On6_mXyjdThpYFrgdYHwM](https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=x-m4DgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT6&dq=Taylor,+K.+Y.+(Ed.).+(2017).+How+we+get+free:+Black+feminism+and+the+Combahee+River+Collective.+Haymarket+Books.&ots=0DvmgkLkVUj&sig=fI4t1On6_mXyjdThpYFrgdYHwM)

Tomlinson, B. (2013). Colonizing intersectionality: Replicating racial hierarchy in feminist academic arguments. *Social Identities*, 19(2), 254-272.

<https://doi.org/10.1080/13504630.2013.789613>

Velasco, K. (2018). Human rights INGOs, LGBT INGOs, and LGBT policy diffusion, 1991–2015. *Social Forces*, 97(1), 377-404. <https://doi.org/10.1093/sf/soy030>

Vertovec, S. (2012). “Diversity” and the social imaginary. *The European Journal of Sociology*, 53, 287–312. <https://doi.org/10.1017/S000397561200015X>

Voss, M. J. (2018). Contesting sexual orientation and gender identity at the UN Human Rights Council. *Human Rights Review*, 19(1), 1-22. <https://doi.org/10.1007/s12142-017-0483-1>

- Waaldijk, K. (2000). Civil developments: Patterns of reform in the legal position of same-sex partners in Europe. *Canadian Journal of Family Law*, 17 (1), 62–88.
https://heinonline.org/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/cajfl17§ion=9
- Weldon, S. L. (2008). Intersectionality. *Politics, Gender and Concepts: Theory and Methodology*, ed. Gary Goertz and Amy G. Mazur, 193-218.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511755910.010>
- Wilkinson, C., & Langlois, A. J. (2014). Not such an international human rights norm? Local resistance to lesbian, gay, bisexual, and transgender rights—Preliminary comments. *Journal of Human Rights*, 13(3), 249-255.
<https://doi.org/10.1080/14754835.2014.931218>
- Willig C. (2008). *Introducing Qualitative Research in Psychology: ADVENTURES IN THEORY AND METHOD*. Open University Press.
- Willig, C. (2015). *ΠΟΙΟΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ*. Gutenberg.
- Windsong, E. A. (2018). Incorporating intersectionality into research design: An example using qualitative interviews. *International Journal of Social Research Methodology*, 21(2), 135-147. <https://doi.org/10.1080/13645579.2016.1268361>
- Xenitidou, M., & Sapountzis, A. (2018). Qualitative methodologies in the study of citizenship and migration. *Qualitative Psychology*, 5(1), 77–84.
<https://doi.org/10.1037/qup0000084>
- Yuval-Davis, N. (2006). Belonging and the politics of belonging. *Patterns of prejudice*, 40(3), 197-214. <https://doi.org/10.1080/00313220600769331>

- Zisakou, A., & Figgou, L. (2021). Space, time, and urban citizenship: Reconsidering migrant integration in critical social psychological research. *Social and Personality Psychology Compass*, 15(4). <https://doi.org/10.1111/spc3.12587>
- Γραφείο Τύπου ΠΑΣΟΚ - Κίνημα Αλλαγής (2023, Μάρτιος 31). Ανακοίνωση για τη Διεθνή Ημέρα Τρανς Ορατότητας. ΠΑΣΟΚ, <https://pasok.gr/anakoinwsh-tomea-anthrwpinwn-dikaiwmatwn-diethnhs-hmera-tans-oratohtas/>
- Κωδωνάς Π. (2022, Οκτώβριος 14). Γκέι; Τρανς; Οροθετικός; Λεσβία; Τελικά, η αγάπη κάνει την οικογένεια. *News247*, <https://www.news247.gr/politismos/gkei-trans-orothetikos-lesvia-telika-i-agapi-kanei-tin-oikogeneia.9793501.html>
- Πρώτο Θέμα (2022, Ιανουάριος 18). #HairHasNoGender: «Viral» η διαφήμιση της Pantene με πρωταγωνιστές ΛΟΑΤΚΙ+. *Πρώτο Θέμα*, <https://www.protothema.gr/greece/article/1202372/hairhasnogender-viral-i-diafimisitis-pantene-gia-ti-loatki-koinotita/>
- Σιούτη Β. (2022, Ιούνιος 17). «Γάμος για όλους»: Τι λένε κυβέρνηση και αντιπολίτευση. *Lifo*, <https://www.lifo.gr/stiles/optiki-gonia/gamos-gia-oloys-ti-lene-kybernisi-kai-antipoliteysi>

Παραρτήματα

Παράρτημα I

Οδηγός συνέντευξης

Πριν ξεκινήσουμε, θα ήθελα να ρωτήσω ποιο είναι το πρόσωπο που θα επιθυμούσατε να σας απευθύνομαι, στο ενικό ή στο πληθυντικό, και ποιες είναι οι αντωνυμίες – ή αλλιώς τα pronouns – που χρησιμοποιείτε, ώστε να δημιουργηθεί ένα ασφαλές και οικείο περιβάλλον μεταξύ μας

Επίσης, θα βοηθούσε τη ροή της συζήτησης, αν θέλετε να μου αποκαλύψετε βεβαίως, αν αυτοπροσδιορίζετε ως άτομο που διαφέρει από άλλα σε σχέση με κάποια χαρακτηριστικά ή αν νιώθετε ότι αντλείτε συγχρόνως στοιχεία από πολλούς διαφορετικούς τρόπους να μιλάτε για τον εαυτό σας, είτε είναι κοινωνικές κατηγορίες, σεξουαλικότητα, φύλο, κ.α.

Θέματα προς συζήτηση

1. Πώς βλέπετε τη γενικότερη αντιμετώπιση των ατόμων που θεωρείται ότι ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα;

(Π.χ. στο δημόσιο λόγο)

(Στην κοινωνία)

2. Αναγνώριση των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων από τα στρώματα της πολιτικής

Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει πολύς λόγος στα θέματα που αφορούν την ΛΟΑΤΚΙ+

κοινότητα στη βουλή και σε θέσεις κομμάτων - π.χ. ψήφισμα σύμφωνου συμβίωσης,

ορατότητα τρανς ατόμων - όπως και εσείς μπορεί να γνωρίζετε. Πώς βλέπετε εσείς αυτές τις

συζητήσεις;

3. Θα σας δείξω ένα έντυπο αίτησης στον χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο εξωτερικό

>στην Αγγλία συγκεκριμένα< – εδώ είναι για εργασία αλλά αντίστοιχο υπάρχει και για

φοίτηση - όπου βλέπουμε ότι γίνεται αναφορά στο φύλο και στη σεξουαλικότητα των

αιτούντων – σε μια ενότητα που ονομάζεται «ίσες ευκαιρίες»

- a. Πώς βλέπετε αυτή την αναφορά στο φύλο και τη σεξουαλικότητα, αυτές τις ερωτήσεις;
- b. Πώς θα νιώθατε αν σας το έδιναν αν ήσασταν φοιτητές/τριες ή εργαζόμενοι/ες;
- c. Επίσης, βλέπουμε ότι χρησιμοποιούνται αρκετά οι έννοιες «sex» και «gender». Πώς εξηγείτε εσείς τις έννοιες αυτές;

4. Διαφημίσεις προώθησης ΛΟΑΤΚΙ+ καταστάσεων σε κοινωνικά πλαίσια

Υπάρχουν κάποιες διαφημίσεις από το ίδρυμα Ωνάσης, που παρουσιάζουν άτομα με σεξουαλικό προσανατολισμό όπως τρανς αγόρι, λεσβία, στο πλαίσιο μιας δράσης ‘positive 2022’. Ένα από τα βίντεο προβάλλει μια μητέρα με το παιδί της, το οποίο ανακοινώνει στην κάμερα ότι ανήκει στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και ότι είναι λεσβία. Η μητέρα του ατόμου αυτού λέει περήφανα: «κι εγώ είμαι η μαμά της». Υπήρξαν και άλλα αντίστοιχα βίντεο, με ένα από αυτά να προβάλλουν έναν πατέρα και το παιδί του, το οποίο είναι τρανς, ενώ σε κάποια άλλα μιλούσαν οροθετικά άτομα, αλλά και ομοφυλόφιλα άτομα, τα οποία μιλούσαν για τη σχέση τους. Επιπλέον, είχε προβληθεί μια ακόμη διαφήμιση στην οποία παρουσιάζονται αρκετά queer άτομα προωθώντας το σλόγκαν «hair has no gender». Π.χ. εδώ είναι μια διαφήμιση που προβάλλει διάφορες μορφές του να είναι τα άτομα άνετα με την ταυτότητα τους, όποια κι αν είναι αυτή.

Πώς βλέπετε αυτές τις διαφημίσεις;

- α) Σας φαίνονται αντιπροσωπευτικές της πραγματικότητας; Δηλαδή έτσι είναι τα πράγματα;

5. Απρεπή σχόλια στο twitter για τις συγκεκριμένες διαφημίσεις

Οι παραπάνω διαφημίσεις δημοσιεύθηκαν στο twitter και έλαβαν αρκετά αρνητικά σχόλια, με κάποια από αυτά να προσβάλλουν αρκετά την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Πώς βλέπετε αυτά τα σχόλια;

α) Σας φαίνονται αντιπροσωπευτικά;

β) Ποια είναι η επιθυμητή κατάσταση για εσάς, το ιδανικό σενάριο δηλαδή;

γ) Αν σας ζητούσα να τοποθετηθείτε ως «καταναλωτής / τρια» ή τηλεθεατής / τρια

a. Πώς θα συζητούσατε τις παραπάνω διαφημίσεις;

6. Εκπροσώπηση ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην πανεπιστημιακή κοινότητα

-Αν νιώθουν ότι ανήκουν τα άτομα μέσα στο πανεπιστήμιο, ότι υπάρχει αποδοχή-

Πώς βλέπετε την αντιμετώπιση των ατόμων που θεωρούνται ΛΟΑΤΚΙ+ και κατατάσσουν τον εαυτό τους σε μια τέτοια κοινότητα μέσα στο πανεπιστήμιο;

α) Και των ατόμων που δυσκολεύονται να προσδιορίσουν τον εαυτό τους με έναν τρόπο μόνο μέσα στο πανεπιστήμιο;

β) Σας έρχεται στο μυαλό κάποιο περιστατικό ή εμπειρία στο πανεπιστήμιο όπου η ταυτότητά σας ήταν θέμα συζήτησης, με οποιοδήποτε τρόπο;

7. Ανθρωποκτονία Ζακ Κωστόπουλου

Ο Ζακ ήταν ένα άτομο που ανήκε στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και ήταν ακτιβιστής. Ο θάνατός του θεωρήθηκε ανθρωποκτονία, παρόλα αυτά, κανείς δεν τιμωρήθηκε για αυτή την εγκληματική πράξη. Πώς τα βλέπετε όλα αυτά και αυτή την απόφαση;

8. Queer friendly μέρη και κέντρα διασκέδασης: αποτελούν έναν οικείο τόπο; Νιώθουν περισσότεροι αποδεκτά από ό, τι στο πανεπιστήμιο;

Είναι αρκετά κατανοητό ότι τα μέρη στα οποία νιώθουμε περισσότερο ο εαυτός μας, είναι αυτά τα οποία έχουν κάποια queer στοιχεία. Κάποια από αυτά μπορεί να είναι μια καφετέρια και μπορεί να είναι κάποιο κλαμπ (enola). Πως θα τα περιγράφατε;

α) Υπάρχει σε αυτά τα μέρη αποδοχή;

β) Σε σχέση με το πανεπιστήμιο;

9. Τηλεοπτικές σειρές, queerness και ανήκειν

Υπάρχουν αρκετές καινούριες νεανικές σειρές π.χ. euphoria, heartstopper, sex education, που κυκλοφόρησαν πρόσφατα, και προβάλλουν και προωθούν queer άτομα. Ο τρόπος που θα τα προβάλλουν είναι είτε με πολύ έκδηλη την σεξουαλική τους ταυτότητα, είτε ως άτομα τα οποία ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και προσπαθούν να το ανακαλύψουν μόνοι τους είτε μαζί με κάποια πολύ κοντινά τους άτομα. Συχνό φαινόμενο σε αυτές τις σειρές είναι να ασκείται μπούλινγκ* σε αυτά τα άτομα, να μην υπάρχει αποδοχή, να μη νιώθουν ότι ανήκουν μέσα στο σχολείο. Τι συμβαίνει μέσα στο πανεπιστήμιο;

α) (Δηλ.) Αλλάζει κάτι από τη μετάβαση από το πλαίσιο του σχολείου, στο πλαίσιο του πανεπιστημίου; / Μιλήστε μου λίγο γι' αυτό

Αν σας ζητούσα να τοποθετηθείτε ως τηλεθεατής / τρια, Πώς θα συζητούσατε τις παραπάνω σειρές;

10. Από θέση ατόμου που φοιτά στο πανεπιστήμιο στη συγκεκριμένη σχολή και πόλη

α) Πώς θα συζητούσατε την προσέγγιση όλων των παραπάνω από την πανεπιστημιακή κοινότητα; Π.χ. στα μαθήματα, στις εστίες, στη λέσχη;

Ευχαριστώ πολύ, έχω και 3 τελευταίες ερωτήσεις:

11. Σε σχέση με όλα τα παραπάνω εσείς νιώθετε ότι ανήκετε κάπου;

12. Μιλάμε τόση ώρα χρησιμοποιώντας τη φράση «ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα», είναι εντάξει αυτός ο τρόπος να μιλάμε για αυτά;

13. Αν σας ζητούσα να τοποθετηθείτε με βάση τις πολιτικές θέσεις

α. Πώς θα συζητούσατε όλα τα παραπάνω, δηλαδή έχει σχέση η πολιτική θέση των ατόμων με το πως βλέπουν όλα τα θέματα που συζητήσαμε; Μπορείτε να μου μιλήσετε λίγο γι' αυτό,

[ΝΑΙ] υπάρχουν κάποια παραδείγματα;

[ΟΧΙ] δηλαδή, οι απόψεις πάνω σε αυτά υπερβαίνουν τα θέματα τις πολιτικές πεποιθήσεις /
Εγώ αυτά ήθελα να συζητήσω μαζί σας σήμερα, θέλετε να προσθέσετε κάτι;

Παράρτημα Β

Έντυπο Πληροφόρησης Συμμετεχόντων

Τίτλος Έρευνας: Διαφορετικότητα, Διαθεματικότητα και αίσθηση του ανήκειν στην
τριτοβάθμια εκπαίδευση

Ερευνήτρια: Γεωργίου Βασιλική, Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Έχετε προσκληθεί να συμμετάσχετε σε ένα ερευνητικό σχέδιο με τίτλο «Διαφορετικότητα,
Διαθεματικότητα και Αίσθηση του ανήκειν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση» που διεξάγεται
από την Γεωργίου Βασιλική, φοιτήτρια ψυχολογίας στο Τμήμα Ψυχολογίας του
Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Το έντυπο που κρατάτε στα χέρια θα σας δώσει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες που
χρειάζεστε προκειμένου να καταλάβετε για ποιούς λόγους πραγματοποιείται αυτό το
πρόγραμμα και γιατί έχετε προσκληθεί να συμμετάσχετε. Περιγράφει, επίσης, τι θα αφορά η
συμμετοχή σας, δηλαδή τι θα πρέπει να κάνετε καθώς και τυχόν κινδύνους ή δυσκολίες που
μπορεί να προκύψουν από τη συμμετοχή σας. Σας παρακαλούμε να αφιερώσετε όσο χρόνο
χρειάζεστε για να το διαβάσετε, να το σκεφτείτε και να κάνετε όποιες ερωτήσεις θέλετε είτε
τόρα είτε οποιαδήποτε άλλη στιγμή. Αν αποφασίσετε να συμμετάσχετε, θα σας ζητηθεί να
υπογράψετε αυτό το έντυπο και θα λάβετε ένα αντίγραφο.

1. ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ;

Ο σκοπός της έρευνας είναι η μελέτη της αίσθησης του να ανήκει κανείς κάπου σε
φοιτητές/τριες που αυτοπροσδιορίζονται με όρους διαφορετικότητας και ή αντλώντας από
ποικίλες ταυτότητες (φύλο ή όχι, σεξουαλικό προσανατολισμό, οικονομική κατάσταση,
πολιτισμική καταγωγή). Έχουν γίνει αρκετές μελέτες για τα παραπάνω σε άλλα

κοινωνικοπολιτισμικά πλαίσια, ωστόσο στην Ελλάδα η σχετική έρευνα είναι περιορισμένη. Για αυτόν το λόγο κρίνεται αναγκαίο να μελετηθεί και στο παρόν κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο.

2. ΠΟΙΟΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΙ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ; ΓΙΑΤΙ ΕΧΩ ΠΡΟΣΚΛΗΘΕΙ;

Σε αυτήν την έρευνα συμμετέχουν άτομα τα οποία αυτοπροσδιορίζονται ως «διαφορετικά» ή αντλώντας από ποικίλες ταυτότητες συγχρόνως. Δεν τίθενται περιορισμοί ως προς το φύλο των συμμετεχόντων. Οι συμμετέχοντες/ουσες είναι απαραίτητο να έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους. Η συμμετοχή σας σε αυτήν την έρευνα είναι εθελοντική και έχετε προσκληθεί διότι τα χαρακτηριστικά σας ταιριάζουν με αυτά που αναζητά να απαντήσει η έρευνά μου.

3. ΜΕ ΠΟΙΟ ΤΡΟΠΟ ΘΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΩ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ; ΤΙ ΘΑ ΜΟΥ ΖΗΤΗΘΕΙ ΝΑ ΚΑΝΩ;

Αν συμφωνήσετε να λάβετε μέρος σε αυτή την έρευνα θα σας ζητηθεί να κάνετε μια συζήτηση- συνέντευξη με τον ερευνητή/ερευνήτρια που θα διαρκέσει περίπου 30-50 λεπτά και η οποία θα ηχογραφηθεί. Με την ολοκλήρωση της συνέντευξης ολοκληρώνεται και η συμμετοχή σας στο πρόγραμμα.

Οι ερωτήσεις αφορούν ζητήματα σχετικά με τη διαφορετικότητα (η οποία περιλαμβάνει τη σεξουαλικότητα), το αίσθημα του ανήκειν, δηλαδή για το που νιώθει ότι ανήκει κάποιος, και άλλους τρόπους έκφρασης της ταυτότητάς του (διαθεματικότητα). Μπορείτε να παραλείψετε οποιαδήποτε ερώτηση δεν νιώθετε άνετα να απαντήσετε.

Οι συνεντεύξεις θα γίνουν σε ήσυχους και οικείους σε όλους χώρους, δηλαδή σε χώρους που διατίθενται από το πανεπιστήμιο στην επιστημονική υπεύθυνη, σε ήσυχα καφέ, ή σε άλλους χώρους συνάντησης με την προϋπόθεση να τηρούνται οι αρχές ασφάλειας και εμπιστευτικότητας. Το πότε θα λάβει χώρα η συνέντευξη θα κανονιστεί μετά από συνεννόηση, έτσι ώστε να βολεύει όλους όσους συμμετέχουν.

4. ΠΟΙΟΣ ΩΦΕΛΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ; Ή ΕΧΩ ΚΑΠΟΙΟ ΟΦΕΛΟΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Δεν υπάρχουν κάποια άμεσα οφέλη για σας από τη συμμετοχή σας. Ωστόσο, η συμβολή σας είναι σημαντική γιατί ελπίζουμε ότι θα μπορέσει να ευαισθητοποιήσει διάφορες κοινωνικές ομάδες στην Ελλάδα σε ζητήματα που αφορούν τη διαφορετικότητα και την αίσθηση του «ανήκειν».

Επιπλέον, μπορείτε να ενημερώνεστε για τα αποτελέσματα του προγράμματος μέσω της Βασιλικής Γεωργίου (psy00013@uowm.gr) και της επόπτριας, κα. Μαρίας Ξενιτίδου (mxenitidou@uowm.gr).

5. ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΚΙΝΔΥΝΟΙ (Η ΚΟΣΤΟΣ/ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ) ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Πιστεύουμε ότι δεν υπάρχουν γνωστοί κίνδυνοι που σχετίζονται με τη συμμετοχή σας.

6. ΥΠΟΧΡΕΟΥΜΑΙ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΩ;

Η συμμετοχή σας στο πρόγραμμα είναι απολύτως εθελοντική. Μπορείτε να αρνηθείτε να συμμετάσχετε χωρίς καμία αιτιολογία ή δικαιολογία. Αν όμως δεχτείτε να συμμετάσχετε σας παρακαλούμε να διαβάσετε προσεκτικά το έντυπο που έχετε στα χέρια σας, να το κρατήσετε και να υπογράψετε το έντυπο συναίνεσης στην τελευταία σελίδα.

Ακόμη και αφού δεχτείτε να συμμετάσχετε μπορείτε να αλλάξετε γνώμη ανά πάσα στιγμή και να αποχωρήσετε από το πρόγραμμα χωρίς καμία αιτιολογία ή δικαιολογία και χωρίς καμία συνέπεια για σας. Σε αυτή την περίπτωση μπορείτε να ζητήσετε να διαγραφούν τα δεδομένα και οι πληροφορίες που έχουμε συλλέξει για σας κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Το αίτημά σας για διαγραφή των πληροφοριών που μας δώσατε μπορεί να ικανοποιηθεί μέχρι την απομαγνητοφώνηση της συνέντευξης.

Τα προσωπικά σας δεδομένα μπορούν να διαγραφούν ανά πάσα στιγμή. Στην περίπτωση που επιθυμείτε να διαγραφούν τα προσωπικά σας δεδομένα ή οι πληροφορίες που μας δώσατε μπορείτε να επικοινωνήσετε με την επόπτρια κα. Μαρία Ξενιτίδου (mxenitidou@uowm.gr).

7. ΠΩΣ ΘΑ ΔΙΑΦΥΛΑΧΘΕΙ Η ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΟΥ;

Στο πλαίσιο της έρευνας στην οποία καλείστε να λάβετε μέρος θα χρειαστεί να μας δώσετε το ονοματεπώνυμο σας και την υπογραφή σας, συμπληρώνοντας αυτό το έντυπο.

Οποιοσδήποτε πληροφορίες δώσετε κατά τη διάρκεια της συνέντευξης-συζήτησης και αφορούν το πρόσωπό σας θα ηχογραφηθούν με στόχο να αναλυθούν σε σχέση με τα ερωτήματα της έρευνας. Τα προσωπικά σας στοιχεία αποτελούν προσωπικά δεδομένα και σε αυτά θα έχει πρόσβαση μόνο η ερευνητική ομάδα.

Θα συλλέξουμε τις πληροφορίες που θα μας δώσετε μέσω των συνεντεύξεων και θα τις καταγράψουμε σε αρχεία ήχου. Το έντυπο που κρατάτε στα χέρια σας και τα αρχεία ήχου της συνέντευξής σας, καθώς και όποιο άλλο στοιχείο μας δώσετε το οποίο αποτελεί προσωπικό δεδομένο (π.χ. οικογενειακή κατάσταση, τόπος διαμονής, απασχόληση, κτλ.) θα φυλαχθούν σε προστατευόμενο χώρο. Η συνέντευξή σας θα μετεγγραφεί από αρχείο ήχου σε κείμενο, το οποίο θα είναι διαθέσιμο σε έντυπη μορφή με σκοπό την ανάλυσή του, εφόσον έχει υποστεί επεξεργασία έτσι ώστε να είναι ψευδωνυμοποιημένο με τέτοιο τρόπο ώστε να μην είναι δυνατόν να αποκαλυφθεί η ταυτότητά σας σε τρίτους. Το κείμενο που προκύπτει από τη συνέντευξή σας θα φυλάσσεται σε ανάλογους χώρους ασφαλείας. Σε όλα τα παραπάνω θα έχει πρόσβαση μόνο η ερευνητική ομάδα του προγράμματος και θα τα διαχειρίζεται σε συνθήκες πλήρους εμπιστευτικότητας. Εφόσον το κείμενο της συνέντευξής σας είναι ψευδωνυμοποιημένο και μη ταυτοποιήσιμο, η ερευνητική ομάδα θα χρησιμοποιεί αποσπάσματά του σε δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά ή παρουσιάσεις σε συνέδρια. Μπορείτε να έχετε πρόσβαση στο αρχείο της συνέντευξής σας καθώς και στις δημοσιεύσεις που θα προκύψουν από το πρόγραμμα εφόσον το επιθυμείτε.

Η έρευνα έχει διάρκεια 1 χρόνο και αναμένεται ότι υλικό από τις συνεντεύξεις θα χρησιμοποιηθεί έως και 3 χρόνια μετά τη λήξη της.

8. ΠΟΙΟΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΕΙ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ;

Το έργο δε λαμβάνει χρηματοδότηση και διεξάγεται στο πλαίσιο εκπόνησης πτυχιακής εργασίας.

9. ΠΟΙΟΣ ΕΧΕΙ ΕΓΚΡΙΝΕΙ ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Η έρευνα διεξάγεται στο πλαίσιο εκπόνησης πτυχιακής εργασίας υπό την εποπτεία του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

10. ΜΕ ΠΟΙΟΝ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΗΣΩ ΓΙΑ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το πρόγραμμα μπορείτε να επικοινωνήσετε με την επόπτρια κα. Μαρία Ξενιτίδου (mxenitidou@uowm.gr).

11. ΠΟΥ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΥΠΟΒΑΛΩ ΠΑΡΑΠΟΝΑ Η ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ;

Για οποιαδήποτε παράπονα ή καταγγελίες σχετικά με τη διεξαγωγή του προγράμματος μπορείτε να προσφύγετε στην Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Για οποιαδήποτε καταγγελία σχετικά με τη διαχείριση των προσωπικών σας δεδομένων μπορείτε να απευθύνεστε <https://ehde.uowm.gr>